

Maija Mattila

Työ ja
työntekijöiden
oikeudet
alustataloudessa

Ongelmista ratkaisuihin

KALEVI SORSA -SÄÄTIÖ

TYÖ JA TYÖNTEKIJÖIDEN
OIKEUDET ALUSTATALOUDESSA

Maija Mattila

Työ ja työntekijöiden oikeudet alustataloudessa

ONGELMISTA RATKAISUIHIN

KALEVI SORSA -SÄÄTIÖ 2019

© KIRJOITTAJA JA KALEVI SORSA -SÄÄTIÖ SR
KANSI JA TAITTO: FREDRIK BÄCK
KUVA SIVULLA 23 PAINETTU OIKEUTTA LÄHETEILLE
-KAMPANJAN JA KUVAAJAN LUVALLA.
PAINO: COPY-SET OY, HELSINKI 2019
ISBN 978-952-5689-84-6 (NID.)
ISBN 978-952-5689-85-3 (PDF)

Sisällysluettelo

Johdanto	7
Alustatalous ja työ	11
Alustatalouden määritelmä	11
Mitä alustavälitteinen työ on?	13
Mitä alustatyö on?	18
”Mutta alustatyöhän on osa jakamistaloutta!”	20
Onko alustatyö freelance-työtä?	24
Alustavälitteisen työn laajuus ja työntekijät	26
Alustojen kautta työskentelyn laajuus	26
Ketkä tekevät alustavälitteistä työtä?	32
Sukupuoli	32
Ikä	35
Koulutus	37
Miksi alustavälitteistä työtä tehdään?	38
Alustojen kautta työskentelevien tulot	43
Alustatalouden haasteet työntekijöiden oikeuksille	47
Alustatalouden vapaus työn tulevaisuutena?	47
Ovatko alustavälitteisen työn tekijät yrittäjiä vai palkansaajia?	52
Alustavälitteinen työsuhteinen työ	52
Aikaan ja paikkaan sidottu alustatyö	53
Internetissä tehtävä työ	53
Työsuhdestatuksen selvittämisen kriteereitä	54
Itsensätyöllistäjät väliinputoajina	59
Taskurahoja tienaamassa?	62
Alustoihin liittyvät erityisongelmat	64
Ratkaisuja työntekijöiden ongelmiin alustataloudessa	68
Tiedontarve	69
”Kumppaneista” työntekijöiksi	71
Freelancereille oikeus järjestäytyä	74
Sosiaaliturvareformit	75
Lopuksi	79
Lähdeluettelo	82

TÄMÄ RAPORTTI KÄSITTELEE työskentelyä alustataloudessa, erityisesti työntekijöiden oikeuksien ja hyvinvointivaltion näkökulmasta. Alustataloudessa on kyse internetin digitaalisista alustoista eli sovelluksista ja verkkosivuista, jotka toimivat välittäjinä kolmansien osapuolten välillä. Esimerkiksi Facebook on alusta, jonka käyttäjät ovat kolmansia osapuolia. Airbnb-alustalla kohtaavat majoitusta tarjoavat ja tarvitsevat. Uber yhdistää kuljettajat ja kyytiä tarvitsevat asiakkaat.

Alustat saattavat olla keskenään varsin erilaisia: Uber rekrytoi kuljettajat ja asettaa palvelulle standardit. Sen sijaan Tori.fi-palstalla ihmiset myyvät ja ostavat tavaroita ilman, että nettipalvelu asettaa tavaroille mitään mainittavia standardeja.

Oma lukunsa on Facebook ja muut sosiaalisen median alustat. Ne eivät kerää maksuja alustojen käyttäjiltä vaan tekevät tuottoja myymällä mainoksia. Juuri sosiaalisen median alustat ovat vuosikautia johdonmukaisesti korostaneet toimivansa pelkkinä teknologia-alustoina, jotka eivät vastaa ihmisten alustoille kirjoittamasta ja lataamasta sisällöstä. Yhdysvaltain kongressin kuulemisessa vuonna 2018 Facebookin toimitusjohtaja Mark Zuckerberg kuitenkin yllättäen sanoi, että Facebook on vastuussa sisällöstä, ainakin jossakin määrin. Facebook tunnistaa ja poistaa muun muassa terroristista ja syrjivää sisältöä.

Tapaus Facebook kuvastaa alustatalouden logiikkaa, joka liittyy myös siihen, miten työn maailma muuttuu alustojen aikakaudella. Alustojen kautta työtä välittävät muun muassa ruokalähettyyhtiöt Foodora ja Wolt, siivousyhtiöt Freska ja Moppi, freelance-työn Upwork, Freedm ja Tremer, klikkaustyöyhtiöt Clickworker, Figure Eight (aiemmin CrowdFlower) ja Amazon Mechanical Turk sekä taksivälitysyhtiö Uber. Kuten jäljempänä ilmenee, monet näistä yhtiöistä teettävät työtä ilman työsuhdetta silloinkin, kun alusta itse asiassa normittaa ja kontrolloi työsuoritusta. Työsuhteetta työskentely heikentää työntekijöiden työ-

8 ehtoja ja heidän sosiaaliturvaansa sekä herättää vakavia kysymyksiä hyvinvointivaltion turvaverkkojen rahoituksesta.

On siis syytä kysyä kysymyksiä, joita tämä raportti käsittelee: Mitä alustatyö ylipäätään on? Kuinka yleistä alustojen kautta työskentely on ja ketkä niiden kautta työskentelevät? Miksi alustatyötä tehdään ja miten alustatyöntekijät tulevat toimeen? Mitä ongelmia alustatyöhön liittyy ja ennen kaikkea millaisiin toimenpiteisiin olisi ryhdyttävä alustatyön ongelmien ratkaisemiseksi?

Aihe saattaa tuntua marginaaliselta, mutta sitä se ei ole. Monet maailman suurimmista ja nopeimmin kasvavista yrityksistä ovat nimittäin alustayrityksiä. Alustaan perustuvaa liiketoimintamallia voidaan pitää yhtenä internettalouden menestyneimmistä liiketoimintamalleista. 70 prosenttia maailman arvokkaimmiksi arvioiduista start-up-yrityksistä vuonna 2015 oli alustayrityksiä. Alustayhtiöiden menestystä selittää osaltaan se, että matkapuhelinten käyttäjien määrä on maailmassa nousussa. Vuosina 2010–2015 mobiililaitteiden laajakaistat nelinkertaistuivat. EU:ssa nuorista yli 75 prosenttia käyttää matkapuhelinta.¹ Vuonna 2016 alustatyöhön perustuvia yrityksiä arviointiin maailmanlaajuisesti olevan noin 300.² Tämä yhdistettynä tietoon alustatalousyritysten menestyksestä tekee alustataloudesta ilmiön, jota ei voi ohittaa.

Euroopassa on kuultu huolestuneita äänenpainoja siitä, että olemme jäämässä alustatalouden keltasta. Vuonna 2015 toteutetussa tutkimuksessa maailman yli miljardin dollarin arvoiseksi arvioidusta 176 alustasta vain 27 oli lähtöisin Euroopasta. 82 alustaa oli aasialaisia, 64 pohjoisamerikkalaisia ja vain kolme Afrikasta ja Latinalaisesta Amerikasta yhteensä. Kun pohjoisamerikkalaiset alustat tuottivat 3 100 miljardia dollaria, Aasiassa tuotto oli 930 miljardia ja Euroopassa vain 181 miljardia.³

Teknologiainnostus ja halu pysyä Pohjois-Amerikan ja Aasian kassassa uhkaavat kuitenkin peittää alleen alustatalouden yhteiskunnan

1 Euroopan komissio 2016a, 9–10.

2 Evans & Gawer 2016, 17.

3 Evans & Gawer 2016, 10.

perusrakenteita muuttavan luonteen. Tämä näkyy erityisesti työelämässä ja hyvinvointivaltion rahoituksessa. Niin Euroopan unionissa kuin Suomessakin tuntuu, että keskustelu alustataloudesta jakautuu karkeasti ottaen kahteen. Monet rummuttavat alustatalouden kehityksessä mukana olemisen tärkeyttä ja huolehtivat suomalaisten tuotteiden kilpailukyvyystä digitaalisilla markkinoilla. Toiset taas suhtautuvat alustatalouteen edellisiä huomattavasti penseämmin, eivätkä vähiten siksi, että on nähtävillä selkeitä merkkejä siitä, miten alustatalous vaikuttaa heikentävästi työntekijöiden oikeuksiin.

Vaikka käsillä oleva julkaisu lukeutuu jälkimmäiseen joukkoon, olisi tätä kahteen suuntaan vetävää keskustelua kyettävä ohjaamaan kohti yhtä, tasapainoista keskustelua. Alustatalous-nimistä ilmiötä pitäisi katsoa analyttisesti silmiin ja punnita rauhallisesti sen hyviä ja huonoja puolia. Samalla on tunnustettava, että tämän punnitsemisen tuloksena ei voi olla kyllä/ei-kannanotto alustatalouden olemassaoloon, koska mikään ei tietenkään pysäytä sitä – eikä ole syytäkään. Kyse on sen sijaan ennen kaikkea siitä, millaisilla sosiaalisen oikeudenmukaisuuden reunaehdoilla ilmiö saadaan palvelemaan ihmisten hyvinvointia.

Raportti jakautuu jatkossa neljään lukuun. Seuraavassa luvussa määritellään alustatalous, alustavälitteinen työ ja alustatyö. Huomiota annetaan myös rajanvedolle alustatalouden ja jakamistalouden määritelmien välillä. Työn tekemisen ja sääntelemisen näkökulmasta on olennaista, ymmärretäänkö alustojen kautta tehty työ todella työksi vai jakamiseksi. Tämä määrittelytyö toimii pohjana sille, miten alustatalouden työ tässä raportissa jatkossa käsitetään.

Tämän jälkeen käsitellään omassa luvussaan kansainvälisiin tutkimuksiin nojautuen sitä, miten paljon alustatyötä missäkin maassa tehdään ja ketkä alustojen kautta työskentelevät. Tarkastelun kohteena ovat alustojen kautta työskentelevien sukupuoli, ikä ja koulutustausta. Luvussa käsitellään myös syitä alustojen kautta työskentelyyn sekä alustojen kautta työskentelevien tuloja. Luvussa hahmottuvan kuvan perusteella voidaan sanoa, että työskentely alustojen kautta painottuu jonkin verran nuorempiin ikäluokkiin ja miehiin, joskin tämä vaihtelee maittain. Suurin osa alustojen kautta työskentelevistä tekee sitä

10 harvakseltaan, mutta on olemassa myös joukko, jolle alustoilta saatavat tulot muodostavat pääosan omista tuloista.

Kolmannessa sisältöluvussa tarkastellaan alustatalouden työn ongelmia työntekijän oikeuksien näkökulmasta. Nämä ongelmat liittyvät erityisesti alustatyötä tekevien statukseen yrittäjinä sekä freelancereiden puutteellisiin työehtoihin ja sosiaaliturvaan. Kumpikaan näistä ongelmakokonaisuuksista ei rajoitu pelkästään alustavälitteiseen työhön, mutta ne näyttävät kuitenkin olevan alustataloudelle leimallisia. Ongelmallisena pidetään myös sitä, että monet alustayhtiöt markkinoivat alustavälitteistä työtä taskurahojen tienaamisena. On myös joukko niin sanottuja alustaerityisiä ongelmia eli ongelmia, jotka ovat tyypillisiä juuri alustavälitteisessä työssä.

Viimeisessä luvussa esitetään konkreettisia ratkaisuja näihin ongelmiin. Ratkaisut käsittelevät alustatyöhön liittyvää tiedontarvetta, alustatyötä tekevien työsuhdestatusta, freelancereiden oikeutta järjestäytyä sekä sosiaaliturvareformeja.

Alustatalous ja työ

Alustavälitteinen työ on työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaamista digitaalisilla alustoilla. Tässä raportissa alustatyö ymmärretään alustavälitteistä työtä kapeammin: alustatyö on työtä, jonka alustayhtiö on pilkkonut yksittäiseksi työtehtäväksi, jossa työsuoritusta kontrolloidaan, ja jota teetetään yrittäjätöyänä ilman työsuhdetta. Alustatalouden työ on ymmärrettävä erilliseksi jakamistalouteen liittyvästä vapaaehtoistyöstä. Alustavälitteiseen työhön liittyy freelance-terminologian käyttö, mutta kaikki ”freelancereiksi” nimetyt työntekijät eivät sitä todellisuudessa ole.

Alustatalouden määritelmä

ALUSTAT OVAT teknologisen kehityksen eri vaiheissa tarkoitaneet hiukan eri asioita. Nykyään ne ymmärretään ennen kaikkea kahden- tai monenkeskiseksi markkinapaikoiksi eli transaktioiden välittäjiksi.⁴ Digitaaliset alustat on määritelty muun muassa näin:

”Digitaalisilla alustoilla tarkoitetaan tietoteknisiä järjestelmiä, joilla eri toimijat – käyttäjät, tarjoajat ja muut sidosryhmät yli organisaatiorajojen – toteuttavat lisäarvoa tuottavaa toimintaa. Alustoille on tyypillistä, että eri toimijat luovat, tarjoavat ja ylläpitävät toisiaan täydentäviä tuotteita ja palveluita eri jakelukanaaviin ja markkinoille yhteisten pelisääntöjen ja käyttäjäkokemusten puitteissa. Alustan tyypillisenä ominaisuutena on sitouttaa ja houkuttaa eri toimijoita alustoihin niiden verkostovaikutusten tuottamilla taloudellisilla hyödyillä.”⁵

4 Ailisto ym. 2016, 12.

5 Seppälä et al. 2015, 9.

Alustojen keskeinen ominaispiirre onkin verkostovaikutus eli se, että alustojen käyttäjilleen tuottama hyöty riippuu siitä, kuinka moni muu käyttää samaa alustaa. Palvelun arvo siis kasvaa käyttäjien lukumäärän kasvaessa. Alustat myös synnyttävät toimijoiden välille monensuuntaiset markkinat. Liiketoimintamalli perustuu suuriin määriin tietoa, jota kerätään, käsitellään ja muokataan. Lisäksi alustat ovat riippuvaisia tieto- ja viestintäteknologiasta, joka mahdollistaa käyttäjien saavuttamisen heti ja helposti.⁶

Esimerkiksi Applen käyttöjärjestelmä iOS ja iPhone-puhelimet ovat alustoja, samalla tavalla kuin muut älypuhelinien käyttöjärjestelmät ja älypuhelimet yleensä. Applen ja muiden vastaavien yhtiöiden puhelimissa ja muissa laitteissa on sovelluskaupat, joilla kolmannet osapuolet, eli sovellusten kehittäjät ja kuluttajat kohtaavat ja käyvät keskenään kauppaa. Alusta ottaa tyyppillisesti pienen siivun tuloista itselleen. Kyse on siis avoimuuteen perustuvasta liiketoimintamallista.⁷

Toinen esimerkki alustasta on Airbnb. Palvelun kautta ihmiset voivat ilmoittaa omia asuntojaan tai osia asunnoistaan vuokrattaviksi lyhytaikaisesti, ja vastaavasti sivustolta voi etsiä lyhytaikaista majoitusta. Airbnb:n digitaalinen järjestelmä kerää valtavan määrän ihmisten itse syöttämiä tietoja ja saattaa majoituksen tarjoajat ja majoitusta etsivät yhteen varsin kitkattomasti. Liiketoiminta nojaa yksityisiin majoittajiin ja majoittujiin, eikä Airbnb omista yhtäkään vuokra-asuntoa. Kuten alustataloudessa yleensä, palvelun suosio perustuu luottamukseen, jota Airbnb pystyy rakentamaan toimijoiden välille ihmisten toisistaan antamalla, käyttäjien nähtävissä olevilla arvioilla.

Työtä välittävillä alustoilla kolmannet osapuolet ovat työn suorittajia ja asiakkaita. Esimerkiksi Foodoran asiakkaita ovat ravintolat, ja pyörä- ja autolähetit ovat työn suorittajia. On kuitenkin huomattava, että suuressa osassa alustataloutta ei ole kyse työn teettämisestä tai välittämisestä yksityishenkilöille vaan kolmannet osapuolet saattavat olla myös yrityksiä. Alustatalous on siis paljon laajempi ilmiö kuin pelkkä alustavälitteinen työ.

6 Ailisto ym. 2016, 12–14; Euroopan komissio 2016b, 2–3.

7 Ks. Seppälä et al. 2015, 9–12.

Mitä alustavälitteinen työ on?

Alustatalouden määritelmää voi soveltaa alustavälitteisen työn määrittelemisessä: alustavälitteinen työ on työvoiman tarjonnan ja kysynnän kohtaamista digitaalisilla alustoilla. Tämä yksinkertainen määritelmä kätkee sisäänsä suuren määrän erilaisia alustoja, työn tekemisen tapoja ja liiketoimintamalleja. Nämä liiketoimintamallit muuttuvat nopeasti, ja alustoja syntyy ja häviää markkinoilta nopeasti.⁸

Edellistä hiukan tarkemman määritelmän mukaan alustavälitteinen työ on ”työnteon muoto, jossa organisaatiot tai yksilöt hyödyntävät internetin digitaalisia alustoja löytääkseen toisia organisaatioita tai yksilöitä ratkaisemaan ongelmia tai tarjoamaan palveluita maksua vastaan.”⁹

Määritelmässä korostuvat maksetun työn organisointi internetin alustojen kautta ja kolmen osapuolen osallistuminen: alustan, asiakkaan ja työn suorittajan tai palveluntarjoajan. Tarkoituksena on suorittaa määrättyjä tehtäviä tai ratkaista määrättyjä ongelmia, työ on ulkoistettu ja työ on jaettu tehtäviksi, joita suoritetaan tilauksesta (on-demand). Koska vaihdannan kohteena on työ, tähän alustavälitteisen työn määritelmään eivät sisälly myyntialustat kuten Tori.fi, asunnonvuokrauslstat kuten Airbnb eivätkä rahoituspalvelut. Määritelmään ei myöskään sisälly toiminta, jota ei tehdä maksua vastaan, kuten vapaaehtoistyö, verkostoituminen, sosiaalinen media tai vaikkapa sohvasurffaus.¹⁰

Alustavälitteinen työ voidaan jakaa kahteen päätyyppiin. *Crowd workista* on suomeksi käytetty muun muassa nimityksiä (netin kautta) joukkoistettu työ, nettipestaus, joukkopesti ja klikkaustyö.¹¹ Se voidaan määritellä työskentelyksi, jossa suoritetaan joukko tehtäviä nettialustan välityksellä. Joukkopestialustalla toimeksiantaja ilmoittaa tehtävän, jonka tekijäksi voi ilmoittautua alustaa käyttävä henkilö. Tehtävät ovat

8 Eurofound 2018a, 3.

9 Eurofound 2018a, 9. Lähteessä puhutaan alustatyöstä (platform work) mutta se on käännetty myöhemmin tässä raportissa selviävistä syistä alustavälitteiseksi työksi.

10 Eurofound 2018a, 9.

11 Ks. Tuormaa 2015a; Tuormaa 2015b.

14 usein pieniä mikrotehtäviä, esimerkiksi kuvien merkitsemistä tai kyselyyn vastaamista, mutta voivat olla myös vaativampia tehtäviä, kuten logon tai nettisivujen suunnittelua.¹² Tunnetuimpia joukkopestialustoja ovat Amazon Mechanical Turk, Crowdsourcing ja Figure Eight (entinen CrowdFlower). Joukkopestialustat ovat siinä mielessä aidosti globaaleja, että periaatteessa tehtävät ovat netissä avoimesti kaikkien saatavilla ja niitä voi tehdä missä vain. Käytännössä niihin liittyy esimerkiksi internetyhteiden saatavuuteen ja kielitaitoon liittyviä rajoituksia.

Toinen internetin alustoja hyödyntävä työn muoto on *sovelluksella tarvittaessa tilattava työ* ("work on-demand via apps"). Siinä perinteiset työtehtävät kuten kuljetus, siivous ja asioiden toimittaminen kanavoidaan sovellusten kautta työn suorittajille.¹³ Todennäköisesti tunnetuin sovelluksella tarvittaessa tilattavan työn yhtiö on Uber. Muita tunnettuja kansainvälisiä yhtiöitä ovat Handy, Lyft, Postmates ja TaskRabbit. Suomessa toimivia vastaavia yhtiöitä ovat ainakin Foodora, Freska, Moppi ja Wolt.

Keskeinen ero näiden kahden työn muodon välillä on se, että sovelluksella tarvittaessa tilattava työ tapahtuu paikallisesti, kun taas joukkopestausta on globaalia. Toisaalta sekä joukkopestausta että tarvittaessa alustan kautta tilattava työ hyödyntävät internetiä, mikä mahdollistaa suuren nopeuden, minimoi transaktiokulut ja vähentää markkinoiden kitkaa. Niiden kautta suuri määrä ihmisiä on periaatteessa tarjolla tekemään tehtäviä tai keikkoja tietyllä hetkellä, ja työn suorittajalle maksetaan mahdollisesti vain siitä ajasta, kun hän todella työskentelee asiakkaalle. Työ on eräällä tavalla ulkoistettu yksilöille eikä niinkään yrityksille.¹⁴ Tosin "ulkoistuksesta" ei varsinaisesti ole kyse silloin, kun työtä tehdään työsuhteessa joko alustaan tai työn teettävään asiakkaaseen. Työsuhdekäytännön palataan jäljempänä.

Alustavälitteisen työn analysoinnissa voi edelleen hyödyntää kehikkoa, jossa työ jaotellaan viiden ominaisuuden mukaan:

12 De Stefano 2016, 1–2.

13 De Stefano 2016, 1.

14 De Stefano, 3–4.

1. Edellyttääkö työ matalaa, kohtalaista vai korkeaa osaamista?
2. Toimitetaanko palvelu tiettyssä paikassa (on-location) vai internetissä (online)?
3. Kuinka laajoja tehtävät ovat (mikrotehtävistä laajoihin toimeksiantoihin)?
4. Mikä taho valitsee tehtävien suorittajan tai suoritettavat tehtävät: palveluntarjoaja (eli työn suorittaja, työntekijä), asiakas vai alusta?
5. Miten palveluntarjoaja ja asiakas saatetaan yhteen (tarjous vs. kilpailu)?¹⁵

EU:n tutkimusorganisaation Eurofoundin tutkijat määrittivät tämän jaottelun pohjalta kymmenen alustavälitteisen työn tyyppiä, jotka kattavat 98 prosenttia Euroopassa tehtävästä alustavälitteisestä työstä ja 75 prosenttia Euroopassa toimivista alustayhtiöistä:

1. Paikkaan sidottu asiakkaan määrittelemä rutiinityö
2. Paikkaan sidottu alustan määrittelemä rutiinityö
3. Paikkaan sidottu asiakkaan määrittelemä kohtalaista osaamista vaativa työ
4. Paikkaan sidottu työntekijän aloitteesta tehtävä kohtalaista osaamista vaativa työ
5. Internetissä tehtävä kohtalaista osaamista vaativa klikkaustyö
6. Paikkaan sidottu asiakkaan määrittelemä korkeaa osaamista vaativa työ
7. Paikkaan sidottu alustan määrittelemä korkeaa osaamista vaativa työ
8. Internetissä tehtävä alustan määrittelemä korkeaa osaamista vaativa työ
9. Internetissä tehtävä asiakkaan määrittelemä asiantuntijatyö
10. Internetissä tehtävä kilpailuihin perustuva asiantuntijatyö¹⁶

¹⁵ Eurofound 2018a, 4.

¹⁶ Eurofound 2018a, 5.

Paikkaan sidottu työ vastaa edellä esiteltyä sovelluksella tarvittaessa tilattavaa työtä, ja internetissä tehtävä työ taas joukkoistettua työtä (crowd work). Vastaava jaottelu on tehty myös termeillä kännykkätyömarkkinat (Mobile Labour Markets, MLMs) ja internetin työmarkkinat (Online Labour Markets, OLMs). Ensiksi mainittu on määritelmällisesti paikallista, jälkimmäinen taas potentiaalisesti globaalia. Kymmenen tyyppin listaa hiukan karkeampi jaottelu on jakaa niin kännykkätyömarkkinat kuin internetin työmarkkinatkin kahteen: kännykkätyömarkkinat voivat liittyä fyysisiin, vähäistä osaamista edellyttäviin manuaalisiin tehtäviin tai vuorovaikutuksellisiin palveluihin, jotka edellyttävät korkeaa osaamistasoa, kuten opettaminen. Internetin työmarkkinat taas jakautuvat mikrotehtäviin ja itsenäisiin projekteihin.¹⁷ Käsitteiden käyttö on kuitenkin huojuvaa, ja toisinaan crowd work -ilmaisua käytetään kaikesta alustavälitteisestä työstä – myös silloin, kun viitataan asiallisesti sovelluksella tarvittaessa tilattavaan, paikalliseen työhön.¹⁸

Yllä olevasta kymmenen tyyppin luettelosta ainoastaan klikkaustyö on luonteeltaan mikrotöitä¹⁹, ja kaikki muut tehtävät ovat laajempia. Listan viimeistä kohtaa lukuun ottamatta tehtävät perustuvat myös työtarijouksiin eivätkä kilpailuihin, jotka edellyttävät työn suunnitelmista ja joskus jopa valmiiksi tekemistä ennen kuin asiakas päättää, kuka tehtävän saa.²⁰

Sekä alustojen että alustatyöntekijöiden osuudella mitattuna kaikkein yleisin alustavälitteisen työn muoto Euroopassa on paikkaan sidottu alustan määrittelemä rutiinityö. Tällaisia työtehtäviä välittävät esimerkiksi erilaiset pyörälähetti- ja kuljetuspalvelut, kuten Foodora, Wolt ja Uber. Kuljetusalustat, olipa kyse ihmisten, hyödykkeiden tai ruoan kuljettamisesta, ovatkin yleisin yksittäinen alustan tyyppi Euroopassa.²¹ Seuraavaksi suurin osuus alustavälitteisen työn tekijöistä tekee inter-

17 Codagnone et al. 2016, 5.

18 Ks. Huws et al. 2017.

19 Klikkaustyö voi olla esimerkiksi pieniin osasiin jaettua kyselyjen täyttämistä tai kuvien pikseleiden merkitsemistä. Korvaus määräytyy osasten suorittamisen eli klikkausten perusteella. (Eurofound 2018a, 13.)

20 Eurofound 2018a, 5.

21 Fabo et al. 2017, 8.

netissä tehtävää asiakkaan määrittelemää korkeaa osaamista vaativaa työtä, vaikka tällaisten alustojen osuus Euroopassa toimivista alustoista on vain 5,4 prosenttia. Esimerkkinä tällaisesta alustasta on Freelancer, ja alustan nimi kuvastaakin hyvin sitä, että näiden alustojen kautta työskentelevät juuri freelancerit. Kolmanneksi suurin osuus työntekijöistä, noin kymmenesosa, tekee asiakkaan määrittelemää kohtalaista osaamista vaativaa työtä. Tällaisia työtehtäviä välittää Suomessa esimerkiksi Tremer.²²

Kaiken kaikkiaan Euroopassa toimivista alustoista runsaassa kolmanneksessa työtehtävän määrittelee alusta ja runsaassa kolmanneksessa asiakas. 16 prosentissa työtehtävästä neuvottelevat keskenään asiakas ja työn suorittaja, kun vain alle kymmenesosassa alustoista työtehtävän määrittelee työn suorittaja. Lopuissa alustoissa työtehtävän määrittely tapahtuu kilpailulla tai jotenkin muutoin.²³

Suomessa yleisin alustavälitteisen työn muoto on paikkaan sidottua kuljetustyötä tai kotitalouksissa tehtävää mikro- tai pientä työtä, joka ei vaadi korkeaa osaamista. Alustat päättävät keikkojen tekijät sen sijaan, että niistä päättäisi asiakas tai työn suorittaja. Esimerkiksi Bulgariassa sen sijaan yleisin alustavälitteisen työn muoto ovat verkon välityksellä toimitettavat asiantuntijapalvelut, jotka edellyttävät korkeaa osaamistasoa. Asiakas päättää työtehtävien allokoinnista, ja tehtävät ovat laajoja. Saksassa taas tehdään monenlaisia tehtäviä eri osaamistasoilla kuljetuksesta kotitalouden- ja asiantuntijapalveluihin. Alustasta riippuen työtehtävien jakamisesta päättää asiakas tai alusta.²⁴ Suomalaisessa keskustelussa, samoin kuin tässä raportissa, korostuu Suomessa tunnettu alustavälitteisen työn muoto, ennen kaikkea pyörälähettiläpalvelut. On silti hyvä muistaa, että alustavälitteinen työ on varsin moninaista ja yleinen käsitys siitä vaihtelee maittain.

22 Eurofound 2018a, 5.

23 Fabo et al. 2017, 12.

24 Eurofound 2018a, 15.

Mitä alustatyö on?

Edellä oleva kymmenkohtainen alustavälitteisen työn typologia herättää kysymään, mitä yhteistä on esimerkiksi paikkaan sidotulla, alustan määrittelemällä rutiinistyöllä ja internetissä tehtävällä kilpailuihin perustuvalla asiantuntijatyöllä. Ensiksi mainittuun kategoriaan kuuluvien ruokalähettien kohdalla alustat määrittelevät työstä maksettavan korvauksen ja kontrolloivat työn tekemisen tapaa. Jälkimmäinen kategoria taas muistuttaa perinteisiä tarjouskilpailuja, joissa työn suorittaja määrittelee palkkionsa ja työskentelee verrattain vapaasti. Ainoa selkeästi yhdistävä tekijä on internetin alusta, mutta muutoin työn tekeminen on varsin erilaista. Olen edellä käyttänyt termiä ”alustavälitteinen työ”, joka sisältää tämän alustojen kautta tehtävien töiden laajan kirjon. Vaikka kirjo on laaja, se ei kuitenkaan ulotu perinteisille työnhakusivustoille kuten Oikotie tai Monsteri, koska alustavälitteisessä työssä avoimia työtehtäviä ei ainoastaan listata vaan alusta myös jollakin tavalla sääntelee asiakkaan ja työn suorittajan välistä suhdetta. Tämä voi tapahtua esimerkiksi maksuliikennettä välittämällä ja/tai pyytämällä asiakkaita ja työn suorittajia arvioimaan toisensa.

”Alustatyö”-termiä käytän sen sijaan kapeammassa merkityksessä viittaamaan uudenlaisen työn teettämisen ja tekemisen tapaan. Siinä alustayhtiö pilkkoo työt yksittäisiksi työtehtäviksi ja kontrolloi työsuoritusta tai mahdollistaa asiakkaalle sen kontrolloinnin. Lisäksi työ teetetään yrittäjätöinä ilman työsuhdetta. Tässä tiukassa määritelmässä tulee näkyviin alustatyön työelämää muuttava logiikka: kontrollista huolimatta työ, tai pikemminkin työtehtävät, keikat, on ulkoistettu yksilöille. Työntekijällä ei ole sen paremmin työntekijän oikeuksia kuin yrittäjän vapauksiakaan, paitsi korkeintaan rajoitetusti. Tiukka määritelmä korostaa eroa pelkän alustan kautta *löydetyn* työn ja *alustalla tai kiinteästi alustaan yhteydessä olevan* työn tekemisen välillä.

Alustavälitteisestä työstä on tähän asti yleisesti puhuttu alustatyönä ilman, että alustavälitteisyydestä välttämättä seuraisi työn tekeminen työsuhteetta.²⁵ Juuri tällä tiukalla määritelmällä haluan kuitenkin välttää

²⁵ Ks. Rönni-Sällinen 2017.

juuri sitä, että mikä tahansa työ, joka näkyy asiakkaalle tai työn suorittajalle sovelluksen tai nettisivun kautta, laskettaisiin alustatyöksi. Toisin sanoen: alustataloudessa voi olla monia töitä, joita tehdään työsuhteessa tai ilman sitä, mutta varsinaisen alustatyön määritelmään sisältyy oletus yrittäjätystä.

Kontrollielementti on määritelmässä mukana siksi, että ilman sitä kyseessä on perinteinen, aito freelance-työ. Tällöin on syytä olettaa, että freelancerilla on yrittäjän vapauksia liittyen muun muassa mahdollisuuden valita asiakkaansa ja asettaa hintansa, vaikka hän työskentelisivikin alustan välityksellä. Tämä ei tietenkään tarkoita sitä, etteikö freelance-reiden työehtoja ja sosiaaliturvaa pitäisi parantaa, työskentelivätpä he alustojen kautta tai eivät. Mutta tässä alustavälitteinen aito yrittäjätystyö ei kuitenkaan ole varsinaista alustatyötä.

Yksi olennainen ero alustavälitteisen työn ja alustatyön välillä koskee alustayhtiön todellista toimialaa. Esimerkiksi Treamer välittää työvoimaa lyhyisiin keikkatöihin useille aloille. Sen palveluun kuuluu asiakkaan työnantajavelvoitteista huolehtiminen asiakkaan kustannuksella ja joissain tapauksissa henkilöstövuokraus. Näin työn suorittajat ovat työsuhteessa joko asiakkaaseen tai Treamerin henkilöstövuokrauksen alalla toimivaan tytäryhtiöön. Kyse on yksinkertaisesti työnvälityksestä lisäpalveluilla. Tässä mielessä Treamer ja vastaavat yritykset, esimerkiksi Bolt, ovat kovin samankaltaisia kuin mitkä tahansa henkilöstöyritykset. Ne vain hyödyntävät teknologiaa näitä ketterämmin ja saattavat myös huolehtia työnantajavelvoitteiden täyttämisestä esimerkiksi valmiilla työsopimusperusteilla, välittämällä palkat ja hoitamalla palkoista pakolliset työnantajamaksut asiakkaan puolesta. Treamer mainostaakin tarjoavansa modernia henkilöstöhallintaa. Tällaisten alustojen kautta hankittu työ on alustavälitteistä eikä alustatyötä. Alustataloudelle tyyppisiä piirteitä ovat verkostovaikutus, matalat transaktiokulut ja alustan käyttäjien toisistaan tekemät arviot.

Toisin kuin alustavälitteisessä työssä, alustatyötä teettävät yhtiöt eivät toimi henkilöstöalalla. Sen sijaan ne tuottavat jotain muuta: tiettyä palvelua tai tiettyjä palveluita, esimerkiksi ruokalähetti-, siivous-, kotityö- tai kuljetuspalveluita. Näiden yritysten liiketoimintamallin ytimessä on työn pilkkominen yksittäisiksi työtehtäviksi ja ulkoista-

20 minen yksilöille. Olennaista on katsoa yhtiön todellista toimialaa eikä sitä, minkä yhtiöt väittävät toimialansa olevan – alustatyötä teettäville yhtiöille on tyypillistä väittää olevansa pelkkiä teknologia-alustoja,²⁶ jolloin niille ei voida sälyttää esimerkiksi työnantajille kuuluvia vastuita.

Summaten, on kaksi eri asiaa välittää työvoimaa keikkatyöhön, johon joka tapauksessa tarvittaisiin tekijöitä, kuin järjestää liiketoimintamalli niin, että jotain muuta kuin henkilöstöpalvelua tarjoava alustayritys pilkkoo työtehtävät yrittäjätynä tehtäviksi keikoiksi ja ulkoistaa ne yksittäisille työntekijöille.

”Mutta alustatyöhän on osa jakamistaloutta!”

Alustavälitteisen työn ja alustatyön määrittelyyn liittyy myös kysymys jakamistaloudesta. Esimerkiksi Uber mainitaan eri lähteissä vaihdellen esimerkkinä joko alustataloudesta tai jakamistaloudesta.²⁷ Jakamistalous on toimintaa, jossa vajaalla käytöllä oleviin fyysisiin hyödykkeisiin luovutetaan väliaikainen käyttöoikeus yksilöiden kesken. Tämän määritelmän mukaan jakamistaloutta ei siis ole toiminta, jossa hyödykkeen omistaja vaihtuu, hyödyke ei ole vajaalla käytöllä tai toiminta on suunnattu yrityksiltä kuluttajille.²⁸ Näin ilmaistuna alusta- ja jakamistalouden erona on, että alustatalouden määritelmä on jakamistaloutta laajempi. Silloin, kun jakamistalous hyödyntää digitaalisia alustoja – kuten se nykyään useimmiten tekee – jakamistalous on osa alustataloutta.

Uberin ymmärtäminen osaksi jakamistaloutta nousee siitä ajatuksesta, että Uber mahdollistaisi autojen eli kyytien jakamisen. Tässä ajattelussa ihmisten ei tarvitse ostaa omaa autoa vaan he voivat ostaa kyytejä niiltä, joilla auto jo on. Logiikka kuitenkin ontuu, koska Uber-kuljettajat eivät tee matkoja ilman tilausta ja kohtalaisen usein Uber-

26 Ks. Heiskanen 2017.

27 Ks. Ailisto ym. 2016, 19; Degryse 2017, 2; Kenney & Zysman 2016; Sundararajan 2016, 6; Vaskelainen & Tura 2018; Rinne (2018) huomauttaa, että Uber ei ole koskaan itse väittänyt olevansa osa jakamistaloutta.

28 Mattila 2018a, 10–11; ks. alkuperäinen jakamistalouden määritelmä, Frenken et al. 2015; Frenken & Schor 2017.

kuljettajat hankkivat uuden auton voidakseen ajaa taksikyytejä Uberin kautta. Näin Uber eroaa selkeästi sellaisista kyydinjakosovelluksista kuin BlaBlaCar ja GoMore. Uberia (samoin kuin Lyftiä tai DiDiä) kutsutaankin tutkimuskirjallisuudessa yleensä kutsukyytipalveluiksi (ride-hailing) eikä kyytien jakamiseksi (ride-sharing).²⁹

Työnteon kannalta kysymys jakamistaloudesta on olennainen siksi, että joidenkin mielestä myös ihmisen aika voi olla vajaalla käytöllä oleva resurssi. Näin ajattelee muun muassa tutkija Pierre Goudin. Hän perustelee näkemystään sillä, että ihminen voi olla työllistetty, alityöllistetty tai kokonaan työtä vailla. Palveluksia jakavien sivustojen voidaan hänen mukaansa siis ymmärtää mahdollistavan inhimillisen pääoman jakamisen niille, joilla tuota inhimillistä pääomaa ei ole. Esimerkkinä tällaisesta taidosta on taito koota huonekaluja. Goudinin mukaan on myös huomattava, että kaikki jakamistalouden aktiviteetit edellyttävät jossakin määrin työn tekemistä palvelun tarjoajan taholta ja työn välttämistä kuluttajan taholta.³⁰

On toki niin, että sekä ihmisen aika että taidot voivat olla ainakin siinä mielessä vajaalla käytöllä, että ihminen itse haluaisi käyttää niitä enemmän kuin sillä hetkellä syystä tai toisesta on mahdollista. Tämä tilanne on analoginen alityöllisyyden kanssa. Jakamistaloudessa on kuitenkin pohjimmiltaan kyse maailman kantokyvyn parantamisesta sitä kautta, että omistamisen sijaan jaetaan, lainataan ja vuokrataan. Tässä mielessä ihmisten aikaa ja taitoa on mahdotonta ymmärtää jakamisena. Vajaalla käytöllä olevan oman ajan tai taidon käyttäminen ei paranna maailman kantokykyä samassa merkityksessä kuin tavaran jakaminen sen omistamisen sijaan. Ihmisen ajasta ja taidoista puhuttaessa jakaminen ei siis asetu omistamisen vastinpariksi. Omaa aikaa ja taitojaan voi tietysti käyttää eettisesti, mutta se ei kuitenkaan ole sama asia kuin oman ajan tai taitojen käyttäminen mahdollisimman tehokkaasti alikäytön välttämiseksi.

Näin ollen ymmärrän alustojen kautta ansaintatarkoituksessa työskentelyn nimenomaan työksi, jolloin sitä on tarkasteltava muiden

29 Frenken & Schor 2017, 5.

30 Goudin 2016, I-45–I-46.

näkökulmien ohella myös työntekijöiden oikeuksien näkökulmasta. Mikäli henkilö tekee alustojen kautta esimerkiksi vapaaehtoistyötä ilman ansaintatarkoitusta, tällaista toimintaa ei tässä yhteydessä ymmärretä ansiotyöksi.

Tämä pieni semanttinen eronteko alustatalouden ja jakamistalouden välillä on merkityksellinen juuri sääntelyn kannalta. Koska jakamistalouteen liittyy positiivisia konnotaatioita eettisestä toiminnasta maailman kantokyvyn parantamiseksi, sitä haluttaneen säännellä kevyemmin kuin muuta toimeliaisuutta. Mielleyhtymä jakamistaloudesta saattaa myös johdattaa ajattelemaan, että alustojen kautta työskentelevät tekevät sitä huvikseen, pienten lisäansioden toivossa. Näin ollen ei tarvitsisi olla huolissaan vaikkapa heidän sosiaaliturvastaan, koska sosiaaliturva tulee jostakin muusta, ”oikeasta” työstä. Palaan tähän kysymykseen jäljempänä tukeutuen alustatyöntekijöiden tuloista ker-toviin tutkimuksiin.

Myös alustatyöntekijöiden oma käsitys toiminnastaan työntekona on tässä merkityksellinen. Esimerkiksi Suomessa Foodora vastuuseen -kampanjassa³¹ Foodora-lähetti sanoo: ”Lähttinä oleminen on työni, ei harrastus. Haluan palveluita käyttävien ihmisten myös arvostavan vaivannäköäni ja taitojani.”³² Oman työntekijästatuksensa ovat vieneet oikeuteen myös Uber-kuljettajat Lontoossa: he voittivat jutun viimeksi hovioikeudessa.³³ Muita vastaavia oikeustapauksia Isossa-Britanniasta ovat muun muassa Dewhurst vs. CitySprint (tammikuu 2017)³⁴ ja Gascoigne vs. Addison Lee (elokuu 2017).³⁵

Kuten näistä oikeustapauksista voi päätellä, kuljettajien ja lähettien työntekijästatus on juridinen kysymys. Muun ohella se tarkoittaa sitä, että lainsäädännöllä on keskeinen sija siinä, miten alustavälitteistä työtä ja alustatyötä tekevät ihmiset määritellään ja millaisia oikeuksia ja vas-

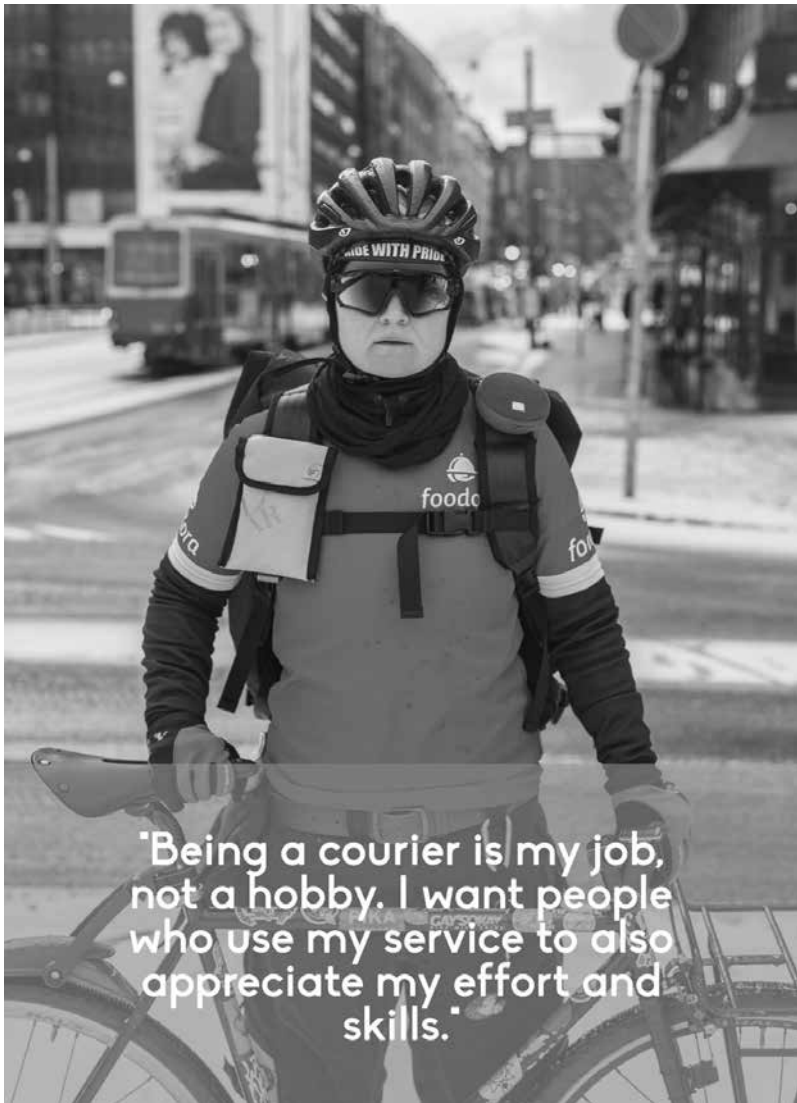
31 Kampanja kulkee nykyään nimellä Oikeutta läheteille, #justice4couriers. Tässä raportissa käytetään vanhaa nimitystä, koska se oli käytössä tämän raportin kirjoittamisen aikaan.

32 Foodora Vastuuseen -kampanja 2018a.

33 Employment Tribunal 2016; Davies 2017.

34 Chartergates 2017.

35 Employment Tribunal 2017.

Kuva 1. Suomessa ruokalähetit ovat järjestäytyneet ensin Foodora Vastuuseen ja sittemmin Oikeutta läheteille (#justice4couriers) -tunnuksen alle. Kuva: Sebastian Mardones (Instagram @sebsticon, <https://www.instagram.com/sebsticon>)

tuita heille ja alustayhtiöille tämän määrittelyn seurauksena lankeaa. Tätä määrittelykysymystä käsittelen jäljempänä. Selvää on kuitenkin, että joka tapauksessa on kyse tuottavasta toiminnasta, mikä on sosiologisessa mielessä työn (work) määritelmä.³⁶ Kyse ei siis ole esimerkiksi yhteiskäyttöautojen kulujen jakamisesta tasan tai pyöräilystä harrastuksena silloin, kun pyörällä toimitetaan ruokaa ravintolasta asiakkaalle. Olennaista on tehtävien tai työn tekeminen ansaintatarkoituksessa, olipa kyse sivu- tai päätoimisesta toiminnasta. Tämän vuoksi käytän ilmiöstä nimitystä työ ja vältän viittauksia jakamistalouteen.

Onko alustatyö freelance-työtä?

Alustatyön yhteydessä on tyypillistä puhua yrittäjätöytenä teetetystä työstä freelance-työnä ja työn suorittajista freelancereina. Esimerkiksi Foodora kannustaa lähettikumppaniksi hakemiseen mainostamalla joustavaa freelance-sopimusta³⁷ ja Upwork-sivustolla palveluksiaan myyviin viitataan sanalla freelancer.³⁸ Freelancer-termin käyttö on kuitenkin siinä mielessä epätarkkaa, että molemmissa tapauksissa sillä viitataan yrittäjämäiseen työskentelyyn. Tarkasti ottaen freelancer ei kuitenkaan työskentele välttämättä yrittäjänä vaan voi tehdä myös työsuhteisia keikkoja. Olennaista on keikkamainen työskentely lyhyissä toimeksianto- tai työsuhteissa. Tyypillistä on erilaisten sopimussuhteiden vaihtelu lyhyenkin ajan sisällä.³⁹ Siinä missä edellä mainitut alustayhtiöt puhuvat freelancereista tehdäkseen eron työn tekemiseen työsuhteessa, freelancerin näkökulmasta kyse on ennen kaikkea toimeentulon parsimisesta kokoon vaihtelevista lähteistä. Nämä näkökulmat saattavat monien yksilöiden kohdalla ollakin yhteneväiset, mutta yhtä lailla on mahdollista, että henkilö kerää koko toimeentulonsa yhdeltä asiakkaalta tai alustalta. Tällöin hän ei sanan varsinaisessa merkityksessä ole freelancer.

36 Ks. Giddens 1993, 491.

37 Ks. Foodora 2019.

38 Ks. Upwork 2019a.

39 Ks. Suomen freelance-journalistit 2019.

Toimeentulonsa eri lähteistä parsivista puhutaan toisinaan myös itsensätyöllistäjinä. Tilastokeskuksen tutkijoiden Anna Pärnänen ja Hanna Sutelan Itsensätyöllistäjät Suomessa 2013 -raportissa itsensätyöllistäjiksi on laskettu yksinyrittäjät (pl. maatalousyrittäjät), ammatinharjoittajat, freelancerit ja apurahansaajat.⁴⁰ Teatteri- ja media-alan työntekijöiden liitto Teme kuvailee itsensätyöllistäjiä henkilöiksi, jotka työllistävät itsensä ”vaihtelevin, joustavin ja kekseliäin tavoin”.⁴¹ Vaikka freelancerit ovat tässä yksi itsensätyöllistäjien alaryhmä, freelancereista ja itsensätyöllistäjistäkin puhutaan usein synonyymeinä. Teme kuvailee jäsenistöönsä kuuluvia freelancereita/itsensätyöllistäjiä joko pätkätoita tekeviksi työsuhteisiksi työntekijöiksi, yrittäjiksi tai työntekijän ja yrittäjän välimaastoon sijoittuviksi, laskutuspalveluita käyttäviksi, toimeksiantoja tekeviksi tai apurahoilla työskenteleviksi henkilöiksi.⁴²

Tässä raportissa puhutaan freelancereista henkilöinä, jotka tekevät työtä aidosti yksinyrittäjinä, mahdollisesti ilman yhtiömuotoa. Siinä mielessä freelanceria käytetään samassa merkityksessä kuin Pärnänen ja Sutela käyttävät itsensätyöllistäjä-termiä. Sen sijaan ”freelancereihin” lainausmerkeissä viitataan, jos työsuhteenomaista työtä teetetään yrittäjätyönä. Yleisesti ottaen ”freelancerilla” viitataan alustatyöntekijöihin ja freelancerilla ilman lainausmerkkejä muihin alustavälitteistä työtä tekeviin tai ylipäättään aitoihin itsensätyöllistäjiin.

40 Pärnänen & Sutela 2014, 7.

41 Teme 2019.

42 Teme 2019.

Alustavälitteisen työn laajuus ja työntekijät

Tiedot alustavälitteisen työn laajuudesta vaihtelevat tutkimuksittain. Tämä johtuu ilmiön uutuudesta ja vakiintumattomista määritelmistä. Tutkimuksista selviää kuitenkin, että miehet tekevät alustavälitteistä työtä jonkin verran naisia useammin, alustatalouden työn tekeminen painottuu nuoriin ikäluokkiin ja työntekijät ovat kohtalaisen hyvin koulutettuja. Alustavälitteistä työtä tehdään usein sen joustavuuden takia, mutta on myös joukko ihmisiä, joille alustavälitteinen työ on ainoa vaihtoehto. Alustoilla työskentelevien tulot ovat keskimääräisiä tuloja pienemmät.

Alustojen kautta työskentelyn laajuus

ALUSTAVÄLITTEISEN TYÖN yleisyyden tutkiminen on osoittautunut hankalaksi. Tämä johtuu selvärajaisten ja yhteisesti jaettujen määritelmien puutteesta, mikä puolestaan hankaloittaa ilmiön sanoittamista kyselylomakkeissa. Kyselylomakkeita on haastavaa laatia siksin, että aihe ei ole suuren yleisön keskuudessa kovin tunnettu.

Mikä tahansa verkkosivusto tai sovellus ei ole alusta siinä mielessä kuin se liiketoimintamallina ymmärretään, eikä mikä tahansa verkkosivuston tai sovelluksen kautta hankittu työtehtävä ole alustavälitteistä työtä, puhumattakaan alustatyöstä. Esimerkiksi Valopilkku on taksiautoilijoiden oma automatisoitu, verkkosivustolla ja sovelluksena toimiva kyydintilauspalvelu, eikä se samalla tavalla yhdistä kuljettajia ja kuljetettavia *kolmansina osapuolina* kuin vaikkapa Uber. Kyytiä tarvitsevan asiakkaan näkökulmasta nämä sovellukset saattavat kuitenkin näyttäytyä varsin samanlaisina. On myös olemassa paljon verkkosivustoja ja sovelluksia, joiden kautta voi ilmoittaa vapaista työtehtävistä, mutta alustat eivät juuri millään tavalla organisoisi asiakkaiden ja työn

suorittajien välistä kommunikaatiota tai esimerkiksi peri palvelumaksuja.

Näin syntyy helposti hämmennystä siitä, miten alustavälitteinen työ poikkeaa perinteisten työnvälityssivujen kautta löydetystä työstä. Joissakin tutkimuksissa alustatyön ratkaisevaksi tunnusmerkiksi on katsottu maksun välittäminen alustan kautta, toisissa tällaista rajausta ei ole. Koska verkon myyntialustojen kautta saatetaan kaupankäynnillä kerätä suuriakin rahasummia, on myyntialustat joissakin kyselyissä ymmärretty osaksi alustatyöilmiötä, toisissa taas ne on jätetty ulkopuolelle. Lisäksi alustojen kautta työskentely saatetaan yhdessä maassa ymmärtää voimakkaasti tietyllä tavalla, esimerkiksi ilman työsuhdetta tehtävänä keikkatyönä. Näin ollen omaa työtä ei välttämättä ymmärretä alustavälitteiseksi työkseen silloin, kun työ ei vastaa stereotyyppistä käsitystä. Alustavälitteistä työtä tutkineet ovatkin todenneet, että ilmiön uutuuden vuoksi sen mittaamiseen liittyy huomattavia epävarmuustekijöitä.⁴³

Muun muassa näistä syistä luvut alustatyön laajuudesta vaihtelevat tutkimuksesta toiseen paikoin voimakkaastikin. Lukuja lukiessa onkin hyvä kiinnittää huomiota siihen, miten alustatyö on kussakin tutkimuksessa määritelty ja mitä tietoa tutkimus ylipäättään antaa. Missään tutkimuksessa ei ole tämän raportin tapaan tehty jakoa alustavälitteiseen työhön ja alustatyöhön, vaan kaikesta alustojen kautta välittyvästä työstä on puhuttu vain alustatyönä (platform work). Tässä luvussa esitellyt tutkimustulokset kertovat siis laajasti alustojen kautta hankituista työtehtävistä, eivät pelkästään tiukasti määritellystä alustatyöstä. Tutkimuksissa käytettyjen määritelmien lisäksi on hyvä kiinnittää huomiota myös siihen, kuinka aktiivisesta alustavälitteisen työn tekemistä kulloinkin kyseessä olevat luvut kertovat. Onko vastaaja ainoastaan joskus kirjautunut alustalle vai onko hän suorittanut työtehtäviä sen kautta? Entä kuinka usein hän on tehnyt alustavälitteistä työtä tai kuinka suuren osan hänen tuloistaan alustatyön tuomat tulot muodostavat?

Huws et al. julkaisivat vuonna 2017 tutkimuksen, jonka mukaan jopa 22 prosenttia italialaisista olisi joskus tehnyt alustavälitteistä työtä

43 Ks. Pesole et al. 2018, 10.

28 vastaavan luvun ollessa 19 prosenttia Itävallassa, 18 prosenttia Sveitsissä, 12 prosenttia Saksassa, 10 prosenttia Ruotsissa sekä 9 prosenttia Isossa-Britanniassa ja Alankomaissa.⁴⁴ Samaan tutkimusprojektiin liittyen ja samaa kyselylomaketta käyttäen vuoden 2018 joulukuussa tehdyssä tutkimuksessa Suomessa 15 prosenttia vastaajista ilmoitti joskus tehneensä alustavälitteistä työtä.⁴⁵ Tässä tutkimuksessa vastaajille lueteltiin esimerkinomaisesti alustoja, joita kysymyksellä tarkoitettiin. Näin ollen vastaajan ymmärrys siitä, mikä esimerkkialustoja yhdistää, vaikuttaa paljon siihen, onko hän ilmoittanut tehneensä alustatyötä vai ei.

Osittain tuoreempien kysely- ja tilastotietojen mukaan 14:ssa Euroopan maassa 9,7 prosenttia aikuisväestöstä oli tehnyt alustatyötä edes kerran elämässään. Tässä Pesolen tutkimusryhmän tutkimuksessa alustatyö määriteltiin siten, että alusta oli saattanut asiakkaan ja työn suorittajan yhteen ja maksuliikenne hoidettiin alustan kautta. Tutkimuksen määritelmä vastaa siis tämän raportin ”alustavälitteisen työn” määritelmää. Tutkimuksen mukaan 6 prosenttia aikuisväestöstä näissä 14 maassa oli tienannut alustojen kautta vähintään neljäsosan tuloistaan ja 2,3 prosenttia vähintään puolet tuloistaan. Luvut vaihtelivat kuitenkin voimakkaasti maasta toiseen: Isossa-Britanniassa 4,3 prosenttia aikuisväestöstä oli tienannut suurimman osan tuloistaan alustojen kautta, kun taas Suomessa vastaava luku oli vain 0,6 prosenttia. Suomessa ylipäätään kaikki alustavälitteisen työn tekemisen laajuudesta kertovat luvut olivat tässä tutkimuksessa Euroopan matalimpia. Tienaaminen alustojen kautta oli tämän tutkimuksen perusteella yleisintä Isossa-Britanniassa,

44 Huws et al. 2017, 16. Tutkimus perustuu 1 969–2 238 hengen otoksiin internet-paneelikyselyissä seitsemässä Euroopan maassa (Iso-Britannia, Ruotsi, Saksa, Itävalta, Alankomaat, Sveitsi ja Italia) sekä Ison-Britannian ja Sveitsin osalta lisäksi henkilökohtaisiin haastatteluihin. Italiassa ja Sveitsissä kyselyt toteutettiin maaliskuuhuhtikuussa 2017, muissa maissa tammi–huhtikuussa 2016. Alaikärajana oli kaikissa maissa 16 vuotta, yläikärajana Ruotsissa ja Itävallassa 65 vuotta, Saksassa, Alankomaissa, Italiassa ja Sveitsissä (internet-paneelikysely) 70 vuotta, Isossa-Britanniassa 75 vuotta ja Sveitsissä (puhelimella tehdyt haastattelut) 79 vuotta. (Ks. *ibid.*, 53.)

45 Huws et al. 2019. Tutkimus toteutettiin joulukuussa 2018 ja sen ikähaarukka oli 18–65 vuotta

Espanjassa, Saksassa, Alankomaissa ja Portugalissa. Vähäisen alustavälitteisen työn maita olivat Suomen lisäksi Ruotsi, Slovakia ja Unkari.⁴⁶

Taulukossa 1 on kuvattu alustatyön yleisyyttä 16 Euroopan maassa edellä mainittujen kahden tutkimuksen perusteella. Taulukosta huomataan, että nämä kaksi tutkimusta antavat varsin erilaisia lukuja alustavälitteisestä työstä ja luvut saattavat olla myös ristiriitaisia keskenään: Pesolen tutkimuksessa alustavälitteistä työtä näyttäisiin tehtävän eniten Isossa-Britanniassa, kun taas Huwsin tutkimuksessa Iso-Britannia ei erotu joukosta. Huwsin tutkimuksessa erityisesti pistävät silmään Italian luvut, jotka ovat paljon suuremmat kuin Pesolen tutkimuksessa. Myös Suomen luvut ovat Huwsin tutkimuksessa paikoin varsin paljon korkeammat kuin Pesolen tutkimuksessa. Osaltaan tätä voi selittää se, että Huwsin tutkimuksen luvut Suomen osalta ovat kaikkein tuoreimmat, syksyiltä 2018. Vaikka pääosan tuloistaan alustojen kautta saavien osuus aikuisväestöstä on molemmissa tutkimuksissa varsin pieni, täytyy muistaa, että kymmenen vuotta sitten kukaan ei saanut tuloja alustataloudesta. Myös vuoden–kahden väli eri maissa tehtyjen tutkimusten välillä (koskien erityisesti Huwsin tutkimusta) vaikuttaisi kertovan, että työskentely alustataloudessa on yleistymään päin.

Yhteistyöalustojen käyttöä tutkittiin myös Flash Eurobarometrissä vuonna 2016. Vaikka tutkimus koski yhteistyöalustoja, mikä viittaa Euroopan komission kielenkäytössä jakamistalouteen, kysymys oli käytännössä muotoiltu niin, että kyseessä olivat pikemminkin mitkä tahansa internetin digitaaliset alustat.⁴⁷ Tutkimuksen mukaan niistä,

46 Pesole et al. 2018, 14–20. Tutkimuksen aineistona käytettiin 32 409 hengen otosta 14 Euroopan maassa (Iso-Britannia, Espanja, Saksa, Alankomaat, Portugali, Italia, Liettua, Romania, Ranska, Kroatia, Ruotsi, Unkari, Slovakia ja Suomi). Kunkin maan otos oli noin 2 300 henkeä ja otoksilla pyrittiin edustavuuteen 16–74-vuotiaiden internetin käyttäjien osalta. Aineisto kerättiin heinäkuun 2017 jälkimmäisellä puoliskolla. Vastaajilta tiedusteltiin, olivatko he tarjonneet palveluita internetin alustojen kautta niin, että alustat saattoivat vastaajan ja asiakkaan yhteen ja maksu suoritettiin alustan kautta. (Ibid, 10.)

47 Ks. Flash Eurobarometer 438 2016, Q1: ”A collaborative platform is an internet based tool that enables transactions between people providing and using a service. They can be used for a wide range of services, from renting accommodation and car sharing to small household jobs. [...] Q2 Have you ever provided services on these platforms?”

Taulukko 1. Alustavälitteistä työtä tehneet 16:ssa Euroopan maassa, kahden tutkimuksen vertailu.

	Alustavälitteistä työtä koskaan tehneet, %-osuus aikuisväestöstä		Alustavälitteistä työtä vähintään kerran kuukaudessa tehneet, %-osuus aikuisväestöstä		Alustavälitteistä työtä vähintään 10 tuntia viikossa tehneet, %-osuus aikuisväestöstä	Vähintään neljäosan tuloistaan alustojen kautta tienanneet, %-osuus aikuisväestöstä	Vähintään puolet tuloistaan alustojen kautta tienanneet, %-osuus aikuisväestöstä		Vähintään puolet tuloistaan alustojen kautta tienanneet, %-osuus alustojen kautta työskennelleistä
	Pesole*	Huws**	Pesole* %-osuus aikuisista	Huws** %-osuus vastaajista	Pesole*	Pesole*	Pesole*	Huws**	Huws**
Iso-Britannia	12,0	19	9,9	6	6,7	8,5	4,3	2,7	27
Espanja	11,6	-	9,4	-	6,6	6,1	2,0	-	-
Saksa	10,4	12	8,1	8	6,6	6,5	2,5	2,5	30
Alankomaat	9,7	9	8,7	6	5,4	6,5	2,9	1,6	14
Portugali	10,6	-	7,1	-	6,0	4,2	1,6	-	-
Italia	8,9	22	7,1	15	5,4	5,4	1,8	5,1	20
Liettua	9,1	-	5,9	-	5,6	5,6	1,6	-	-
Romania	8,1	-	6,4	-	4,5	3,8	0,8	-	-
Ranska	7,0	-	5,9	-	4,2	4,8	1,8	-	-
Kroatia	8,1	-	5,2	-	5,2	3,0	1,0	-	-
Ruotsi	7,2	10	5,3	6	3,5	4,6	1,6	2,7	22
Unkari	6,7	-	5,0	-	4,1	3,5	1,3	-	-
Slovakia	6,9	-	5,1	-	2,7	3,7	0,9	-	-
Suomi	6,0	15,0	4,1	9,5	2,9	3,3	0,6	2,8	25,5
Sveitsi	-	18	-	13	-	-	-	3,5	12
Itävalta	-	19	-	13	-	-	-	2,3	11
Kaikki	9,7	-	7,7	-	5,6	6,0	2,3	-	-

* Pesole et al. 2018. ** Huws et al. 2017, paitsi Suomen osalta Huws et al. 2019.

jotka olivat koskaan vierailleet yhteistyöalustoilla – 17 prosenttia kyselyn vastaajista – kolmannes oli tarjonnut palveluita näiden alustojen kautta. Kaikista kyselyyn vastanneista näiden osuus oli 5,4 prosenttia. Kymmenesosa alustoilla vierailleista oli tarjonnut niillä palveluitaan kerran (1,7 prosenttia kaikista vastaajista) ja vajaa viidennes toisinaan (3,2 prosenttia kaikista vastaajista). Viisi prosenttia palveluita käyttäneistä sanoi tarjonneensa palveluita säännöllisesti (0,85 prosenttia kaikista vastaajista).⁴⁸

Yksi lukunsa on Tilastokeskuksen julkistus huhtikuulta 2017, jolloin 0,3 prosentin suomalaisista todettiin tienanneen vähintään neljäsosan tuloistaan alustojen kautta vuonna 2017. Tilastokeskuksen kyselyssä kysymys oli muotoiltu näin: ”Oletko viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana tehnyt töitä tai hankkinut muuten ansioita seuraavien alustojen kautta: 1. Airbnb, 2. Über, 3. Tori.fi/Huuto.net, 4. Solved, 5. Jokin muu, 6. Ei mitään näistä.” Lisäksi kysyttiin, kuinka suuren osan alustojen kautta saadut tulot muodostivat henkilön kokonaistuloista.⁴⁹ Tilastokeskuksen saama tulos on varsin pieni verrattuna muihin tutkimuksiin, etenkin kun otetaan huomioon, että kysymystä ei rajattu pelkästään työn tekemiseen vaan mukana olivat myös Airbnb ja nettikirpputorit.

Yhdysvalloissa tietoa alustojen kautta saaduista tuloista on kerännyt muun muassa Chase-pankki, joka on tilastoinut 128 alustayhtiön Chasen asiakkaiden tileille maksamat tulot. Otos koostuu 39 miljoonasta käyttötulistä eli kyse on todellisesta big datasta. Tutkimuksessa olivat mukana alustat, jotka saattavat yhteen itsenäiset palveluntarjoajat ja asiakkaat, välittävät rahavirrat asiakkaalta palveluntarjoajalle ja mahdollistavat käyttäjiensä osallistumisen markkinoille ja markkinoilta lähtemisen silloin kuin he itse haluavat. Kun vuonna 2013 vain 0,3 prosenttia tilinomistajista oli saanut tuloja alustojen kautta, vuoden 2018 ensimmäisellä neljänneksellä vastaava luku oli 1,6 prosenttia.⁵⁰ Toisen,

48 Flash Eurobarometer 438 2016, 4 & 12.

49 Tilastokeskus 2018a. Alustatyötä koskevien kysymysten muotoilun vaikeudesta, ks. Sutela 2018.

50 Farrell & Greig 2018, 2–3. Luvut eivät viittaa ainoastaan alustavälitteiseen työhön vaan kaikkiin alustojen kautta saatuihin tuloihin, mukaan lukien nettien myynti- ja vuokraussivustot ja -sovellukset.

kysely- ja tilastoaineistoon perustuvan tutkimuksen mukaan 0,5 prosenttia amerikkalaisista työntekijöistä sai tuloja alustatalouden kautta vuonna 2016.⁵¹ Tässä tutkimuksessa lähtökohtana alustataloudesta saaduille tuloille pidettiin myymistä internetin alustojen välityksellä eikä erottelua palveluiden ja tavaroiden myymisen välillä tehty. Vaikka luvut eivät olekaan suoraan vertailukelpoisia Euroopasta saatujen lukujen kanssa, huomio kiinnittyy amerikkalaisten lukujen pienuuteen. Voisiko olla, että alustatyö onkin yleisempää Euroopassa kuin Yhdysvalloissa – siitä huolimatta, että monet alustayhtiöt ovat amerikkalaisia?

Chasen tutkimuksessa kaikista voimakkaimmin oli kasvanut niiden määrä, jotka saivat tuloja kuljetussektorilta. Sektori vastasi muiden työntekosektoreiden, myynnin ja vuokrauksen yhteenlaskettua määrää. Kiinnostavasti kuitenkin juuri kuljetussektorin keskimääräiset tulot olivat pienentyneet 53 prosenttia vuodesta 2013 vuoteen 2017, mikä johtuu kuljettajien määrän kasvusta ja siten kilpailun lisääntymisestä. Niinä kuukausina kun tilinomistajilla oli tuloja alustataloudesta, nämä tulot edustivat 54,1:tä prosenttia heidän kokonaisansioistaan. Mutta jos tarkasteluun otettiin koko vuoden tulot, alustojen kautta saatujen tulojen osuus putosi 20,5 prosenttiin.⁵² Nämä luvut ovat tammikuulta 2018, ja ne olivat pysyneet suunnilleen samoina vuodesta 2016 lähtien.⁵³

Ketkä tekevät alustavälitteistä työtä?

Sukupuoli

Eurobarometrin tutkimuksessa alustoilla joskus käyneistä naisvastaajista 26 prosenttia sanoi työskennelleensä alustojen välityksellä ainakin kerran, miesvastaajista 35 prosenttia. Kyselyssä 15 prosenttia naisvastaajista ja 21 prosenttia miesvastaajista oli käynyt alustoilla joskus, joten luvut vastaavat 3,9:ää prosenttia kyselyn kaikista naisvastaajista ja

⁵¹ Katz & Krueger 2016, 16.

⁵² Nämä luvut (54,1 ja 20,5 prosenttia) eivät viittaa koko otokseen vaan ainoastaan niihin, jotka olivat ylipäättään saaneet tuloja alustojen kautta.

⁵³ Farrell et al. 2018, 3–4.

7,4:ää prosenttia kyselyn kaikista miesvastaajista.⁵⁴ Toisen tutkimuksen mukaan, kun mukaan lasketaan niin online- kuin offline-työkin, alustojen kautta työskennelleiden sukupuolijakauma seitsemässä Euroopan maassa vaihteli 50 prosentin molemmin puolin vuosina 2016–2017 toteutetuissa kyselytutkimuksissa. Vähintään kerran viikossa alustavälitteistä työtä tehneistä Ruotsissa 63 prosenttia oli miehiä, Alankomaissa 60 prosenttia, Saksassa 61 prosenttia, Itävallassa 59 prosenttia ja Sveitsissä 56 prosenttia, kun taas Isossa-Britanniassa ja Italiassa miehet olivat alustatyöntekijöiden vähemmistössä (molemmissa 47 prosenttia).⁵⁵ Voidaan siis todeta, että kokonaisuutena miehet tekivät alustavälitteistä työtä hiukan yleisemmin kuin naiset, vaikka poikkeuksiakin on.

Kansainvälinen työjärjestö ILO tutki Amazon Mechanical Turkin (AMT) ja CrowdFlowerin (nyk. Figure Eight) kautta vuoden 2015 lopussa työtä tehneiden sosiodemografisia ominaisuuksia, työhistoriaa ja tuloja. AMT ja Figure Eight / CrowdFlower ovat maailman suurimpia alustoja, joiden työ on internetissä tehtävää, keskitason osaamista vaativaa klikkaustyötä. AMT:n osalta tutkimuksessa tutkittiin Yhdysvalloissa ja Intiassa asuvia työntekijöitä ja CrowdFlowerin osalta ympäri maailman asuvia työntekijöitä. Yhdysvalloissa asuvien AMT:n kautta työtä tehneiden sukupuolijakauma oli vuonna 2015 varsin tasainen, mutta Intiassa asuvista alustan kautta työskennelleistä 69 prosenttia oli miehiä. Myös CrowdFlowerin kautta eri maissa työskennelleistä 73 prosenttia oli miehiä.⁵⁶

Chase-pankin tutkimuksessa alustayhtiöiltä saatujen suoritusten perusteella alustojen kautta työskennelleistä 33 prosenttia oli naisia ja 67 prosenttia miehiä. Sen sijaan alustojen kautta pääomatuloja

54 Flash Eurobarometer 438, 11 & 14. Eurobarometri-tutkimuksessa alustavälitteistä työtä tehneet oli ilmoitettu osuuksina niistä, jotka olivat joskus vierailleet alustalla/alustoilla. Tässä esitetyt luvut on laskettu yhdistämällä tieto siitä, kuinka suuri osuus nais- ja miesvastaajista oli vierailut alustoilla siihen, kuinka suuri osuus näistä oli joskus tehnyt alustavälitteistä työtä.

55 Huws et al. 2017, 27.

56 Berg 2016, 5.

34 saaneissa sukupuolijakauma oli varsin tasainen, 49 prosenttia naisia ja 51 prosenttia miehiä.⁵⁷

Tuoreessa tutkimuksessa ilmeni, että 55 prosenttia Upworkin kautta työskentelevistä, Suomessa asuvista freelancereista oli miehiä. Upwork välittää luovaa osaamista vaativia tehtäviä, kuten kääntämistä ja suunnittelua.⁵⁸

Kaiken kaikkiaan useiden tutkimusten perusteella voidaan sanoa, että vaikka sukupuolijakauma vaihtelee maittain, sekä paikkaan sidottua että internetissä tehtävää alustavälitteistä työtä ja alustatyötä tekevät kuitenkin miehet useammin kuin naiset. Tämä pätee niin internetin kautta tehtävään kuin paikkaan sidottuun työhön.⁵⁹

Kuljetuspalveluista tiedetään, että kuljettajakunta on sukupuolittain segregoitunutta. Yhdysvalloissa kuljettajista naisia on ylipäättään 8 prosenttia ja Uberin kuljettajista vuonna 2014 vajaan 14 prosenttia.⁶⁰ Norjassa tehdyn tutkimuksen mukaan 7 prosenttia Uber-kuljettajista oli naisia.⁶¹ Voisi siis ajatella, että alustavälitteinen työ on muutoinkin voimakkaasti segregoitunutta. Tämän todentamista hankaloittaa kuitenkin se, että alustatyöntekijät vaikuttavat tekevän monia eri alustavälitteisiä töitä: eräässä tutkimuksessa kahdeksasta eri alustavälitteisen työn tyyppistä valitessa miehet ilmoittivat tehneensä keskimäärin 5,4–6:ta eri alustavälitteisen työn tyyppiä, kun taas naiset ilmoittivat tehneensä 4,2–5,6:ta eri tyyppistä työtä (paitsi Italiassa, jossa naiset ilmoittivat tehneensä keskimäärin 6,1:tä erityyppistä alustavälitteistä työtä ja miehet tasan kuutta).⁶²

57 Farrell & Greig 2016, 22.

58 Pajarinen et al. 2018, 11.

59 Ks. Eurofound 2018b, 22–23.

60 Hall & Krueger 2016, 7.

61 Alsos et al. 2017, 56.

62 Huws et al. 2017, 28.

Ikä

Flash Eurobarometer -tutkimuksessa yleisintä alustojen kautta työskentely oli ikäryhmässä 25–39 vuotta: 8,1 prosenttia tämän ikäryhmän vastaajista oli *ylipäättään* tehnyt joskus alustavälitteistä työtä, kun ei erotella, oliko työtä tehty kerran, toisinaan vai säännöllisesti. 15–24-vuotiaista alustavälitteistä työtä oli tehnyt joskus 4,5 prosenttia, 40–54-vuotiaista 7,5 prosenttia ja vähintään 55-vuotiaista 3,2 prosenttia. Yleisempää kuin alustavälitteisen työn tekeminen säännöllisesti oli kaikissa ikäluokissa alustojen kautta työskentely toisinaan. Ikäryhmässä 15–24-vuotiaat 2,3 prosenttia oli työskennellyt alustojen kautta *toisinaan*, ikäryhmässä 25–39-vuotiaat 5,1 prosenttia, 40–54-vuotiaista 4 prosenttia ja vähintään 55-vuotiaista 1,9 prosenttia. Alustavälitteistä työtä *säännöllisesti* tehneitä oli 0,2 prosenttia 15–24-vuotiaista, 0,8 prosenttia 25–39-vuotiaista, 1,8 prosenttia 40–54-vuotiaista ja 0,5 prosenttia vähintään 55-vuotiaista.⁶³ Yhteenvedo näistä luvuista on esitetty taulukossa 2.

Taulukko 2. Alustavälitteistä työtä tehneet ikäryhmittäin työnteon säännöllisyyden mukaan, prosenttia kyselyyn vastanneista.⁶⁴

Ikäryhmä	Ylipäättään	Toisinaan	Säännöllisesti
15–24	4,5	2,3	0,2
25–39	8,1	5,1	0,8
40–54	7,5	4	1,8
vähintään 55	3,2	1,9	0,5

63 Flash Eurobarometer 438 2016, 4, 11 & 14. Eurobarometri-tutkimuksessa alustavälitteistä työtä tehneet oli ilmoitettu osuuksina niistä, jotka ovat joskus vierailleet alustalla/alustoilla. Tässä esitetyt luvut on laskettu yhdistämällä tieto siitä, kuinka suuri osuus kustakin ikäryhmästä on vierailut alustoilla siihen, kuinka suuri osuus kustakin ikäryhmästä on tehnyt alustavälitteistä työtä ylipäättään, toisinaan ja säännöllisesti.

64 Ks. edellinen viite.

Luvuista huomataan, että 25–39-vuotiaiden ikäluokassa on suhteessa eniten niitä, jotka ovat ylipäättään joskus tehneet alustavälitteistä työtä tai tehneet sitä toisinaan. Sen sijaan säännöllisesti alustojen kautta työskennelleitä on suhteessa eniten ikäluokassa 40–54-vuotiaat. Ikäluokka-vertailu on kuitenkin hankalaa, koska 15–24-vuotiaissa ikähaarukka on pienempi kuin muissa ryhmissä, kun taas vähintään 55-vuotiaiden ryhmä on ylisuuri. Tämän vuoksi en tekisi pitkälle meneviä johtopäätöksiä vertailtaessa juuri nuorinta ja vanhinta ikäluokkaa.

Alustojen kautta työskentely eri ikäryhmissä vaihtelee kuitenkin jonkin verran maittain. Toisen tutkimuksen mukaan nimittäin Ruotsissa 59 prosenttia alustavälitteistä työtä joskus tehneistä on alle 35-vuotiaita, kun Italiassa vain 39 prosenttia on alle 35-vuotiaita. Myös Itävallassa ja Alankomaissa alustavälitteistä työtä joskus tehneet ovat hiukan nuorempia kuin Ruotsissa, Saksassa, Sveitsissä ja Isossa-Britanniassa. Kun alustojen kautta työskennelleiden ikäjakauman suhteuttaa näiden maiden yleiseen ikäjakaumaan, nuoremmat ikäluokat tekevät suhteessa enemmän alustavälitteistä työtä kuin vanhemmat ikäluokat. Kun tarkastellaan alustavälitteistä työtä säännöllisesti tehneitä, nuoremmat ikäluokat painottuvat entisestään. Vaikka vähintään 55-vuotiaiden osuus alustavälitteistä työtä tehneistä on pienempi kuin yli 55-vuotiaiden osuus väestössä ylipäättään, on kuitenkin huomionarvoista, että yli 55-vuotiaiden osuus alustavälitteistä työtä joskus tehneistä näissä seitsemässä Euroopan maassa on kuitenkin 11–17 prosenttia ja säännöllisesti tehneistä 2–17 prosenttia (maasta riippuen), mitä ei voida pitää mitättömänä osuutena.⁶⁵

Yhdysvalloissa vuonna 2016 alustojen kautta työskennelleistä 36 prosenttia oli 25–34-vuotiaita. Seuraavaksi eniten alustavälitteistä työtä tehtiin ikäryhmässä 35–44-vuotiaat (neljännes alustojen kautta työskennelleistä oli tämän ikäisiä), ja osuus alustavälitteisen työn tekijöistä väheni siirryttäessä vanhempiin ikäluokkiin. Yhdysvalloissakin kuitenkin alustojen kautta työskennelleistä 15 prosenttia oli vähintään

65 Huws et al. 2017, 30–31.

55-vuotiaita. Tässä tutkimuksessa lähtökohtana olivat Chase-pankin asiakkaiden alustayhtiöiltä saamat maksusuoritukset.⁶⁶

Suomessa asuvista Upworkin kautta työskennelleistä 49 prosenttia oli 20–29-vuotiaita, ja osuudet pienentyivät kohti suurempia ikäluokkia. Vain 4 prosenttia Upworkin kautta työskentelevistä oli vähintään 50-vuotiaita.⁶⁷

Koulutus

AMT:n ja CrowdFlowerin kautta työtä tehneistä 36,7 prosentilla oli alempi korkeakoulututkinto (college degree) ja 16,9 prosentilla ylempi korkeakoulututkinto tai tutkija-asteen tutkinto (post-graduate degree) (AMT:n osalta kyse on Yhdysvalloissa ja Intiassa asuvista ihmisistä). Opiskelijoiden osuus näiden alustojen kautta työtä tehneistä oli 14,5 prosenttia. Hiukan tätä harvemmallalla oli korkeintaan toisen asteen tutkinto. Erityisen korkeasti koulutettuja olivat intialaiset AMT:n kautta työskentelevät, joista peräti runsaalla 90 prosentilla oli alempi tai ylempi korkeakoulututkinto. Vastaava luku Yhdysvalloissa asuvien osalta oli 45,1 prosenttia ja CrowdFlowerin (kaikki maailman maat) osalta 56,7 prosenttia.⁶⁸ Samansuuntaisia tuloksia antoi myös Isossa-Britanniassa tehty laadullinen tutkimus, jonka 154 alustavälitteistä työtä tekevästä haastateltavasta lähes 60 prosentilla oli korkeakoulututkinto.⁶⁹ Myös Euroopan parlamentille tehdyssä tutkimuksessa yli puolella alustavälitteisen työn tekijöistä oli korkea-asteen tutkinto.⁷⁰

Upworkin kautta työskentelevistä Suomessa asuvista 65 prosenttia opiskeli korkea-asteen tutkintoa ja 63 prosentilla oli jo korkea-asteen

66 Farrell & Greig 2016, 22.

67 Pajarinen et al. 2018, 11. Tässä tutkimuksessa ei eroteltu vastaajia sen mukaan, kuinka paljon he olivat tehneet työtä alustan kautta. Näin ollen vain yhden työtehtävän tehneet ja toisaalta jatkuvasti alustan kautta työskentelevät asettuvat osaksi samaa ryhmää.

68 Berg 2016, 5–6.

69 BEIS 2018, 18.

70 DG IPOL 2017, 44.

38 tutkinto. Kyselyn vastaajat olivatkin keskittyneet kaupunkeihin, joissa oli yliopisto. Viidenneksellä ei ollut korkea-asteen tutkintoa tai opintoja.⁷¹

Miksi alustavälitteistä työtä tehdään?

Sytä alustavälitteisen työn tekemiselle on monia, ja varsinkin laadullisista tutkimuksista saattaa saada täysin vastakkaisiakin käsityksiä siitä, miksi alustavälitteistä työtä tehdään. Esimerkiksi Huws et al.⁷² raportoiti yksinomaan sellaisista suullisista haastatteluvastauksista, jotka kuvaavat vastaajien heikkoa tilannetta työmarkkinoilla ja alustavälitteistä työtä ainoana mahdollisuutena raapia toimeentulo kasaan. Sen sijaan Ison-Britannian hallinnon teettämässä tutkimuksessa vastaajien suhtautuminen alustavälitteiseen työhön oli päinvastoin varsin positiivista, ja syyksi alustavälitteisen työn tekemiselle annettiin ennen kaikkea työn joustava luonne. Tästä joustavuudesta kerrottiin olevan hyötyä esimerkiksi silloin, kun opiskelun tai hoivavelvoitteiden ohella tarvitsi tuloja. Keikkatyö saatettiin myös nähdä mahdollisuutena kasvattaa kokemusta ja siirtyä kohti unelmatyötä. Jotkut ajattelivat alustatalouden työn olevan tulevaisuutta, minkä he myös ilmoittivat syyksi tällaisen työn tekemiselle. Tässäkin tutkimuksessa tosin vähemmistö mainitsi, että keikkatyötä tehtiin pakon sanelemana.⁷³

Kolmannessa laadullisessa haastattelututkimuksessa pääasialliseksi syyksi alustavälitteisen työn tekemiselle löytyi juuri muiden työmahdollisuuksien puute. Lehtitietojen perusteella tutkijat arvelivat näin olevan erityisesti Suomessa, missä suurin osa alustavälitteisen työn tekijöistä on maahanmuuttajataustaisia. Irlannissa taas alustavälitteinen työ näytti antavan maaseudulla työmahdollisuuksia niille, jotka eivät voineet lähteä kotinsa ulkopuolelle töihin esimerkiksi hoivavelvollisuuksien tai huonon terveyden takia. Espanjassa ja Latviassa alustatalouden työhön kannusti korkea työttömyysaste. Alustavälitteinen työ oli myös helppo

71 Pajarinen et al. 2018, 11.

72 2017, 31–32.

73 Ks. BEIS 2018, 24–32 .

keino saada töitä, koska sen tekeminen ei yleensä edellytä muodollisia pätevyksiä tai monien tehtävien kohdalla samanlaista kielitaitoa kuin perinteiset työsuhteet.⁷⁴

Monissa Euroopan maissa mahdollisuus lisätuloihin oli keskeinen syy tehdä alustavälitteistä työtä. Bulgariassa, missä alustavälitteinen työ on pääasiassa korkeaa osaamista edellyttävää online-työtä, naispuoliset työntekijät tekivät alustavälitteistä työtä sen joustavuuden ja itsenäisyyden vuoksi. Alustavälitteinen työ mahdollisti siellä paremman työ- ja muun elämän tasapainon, mahdollisuuden valita tehtävänsä, työmääränsä, työskentelyajankohdan ja työn tekemisen paikan sekä työn tekemisen ilman esihenkilöä. Näitä syitä alustavälitteisen työn tekemiselle on nostettu esiin myös Alankomaiden ja Irlannin osalta. Joustavuutta pidettiin tässäkin tutkimuksessa keskeisenä syynä alustavälitteisen työn tekemiselle. Joillakin alustavälitteisen työn tekijöillä joustavuus toteutui kuitenkin huonosti, ja jotkut alustatalouden työntekijät olisivat Eurofoundin haastattelujen mukaan tehneet mieluummin perinteisempää ja vähemmän joustavaa työtä kiinteillä työtunneilla ja tuloilla.⁷⁵

Edellisiä tutkimuksia laajemmassa, AMT:n ja CrowdFlowerin kautta työtä tekeviä käsittelevässä kvantitatiivisessa kyselytutkimuksessa yhtenä keskeisenä syynä online-alustatyön tekemiselle oli heikko terveydentila. Lähes joka kymmenes tämän globaalin kyselyn vastaajista ilmoitti, että heidän fyysinen tai henkinen terveydentilansa vaikutti siihen, mitä työtä he voivat tehdä. Niistä, jotka ilmoittivat alustavälitteisen työn tekemisen syyksi mahdollisuuden työskennellä kotona, 36 prosenttia ilmoitti tämän johtuvan omasta terveydentilasta.⁷⁶ On huomattava, että tämä tutkimus käsitteli vain kahta online-alustaa eikä lainkaan paikkaan sidottua työtä, kuten kuljetustyötä.

Samassa tutkimuksessa Yhdysvalloissa AMT:n kautta työskenteleville yleisin syy tehdä alustavälitteistä työtä oli muista töistä saatavien tulojen täydentäminen (45 prosentille tämä oli tärkein syy). Intialaisille

74 Eurofound 2018a, 17–18.

75 Eurofound 2018a, 18.

76 Berg 2016, 8.

40 AMT-työntekijöille tärkeintä taas oli mahdollisuus työskennellä kotona (31,7 prosenttia), kun vain hiukan harvemmälle kuin joka kymmenennelle Intiassa asuvalle tärkein syy oli muiden tulojen täydentäminen. Tästä tutkimuksesta käykin hyvin ilmi, millainen merkitys mahdollisuudella tehdä alustatyötä eri puolilla maailmaa on: Intiassa AMT:n kautta työskentelevistä 18 prosenttia piti palkkaa parempana kuin muissa töissä, kun Yhdysvalloissa näin ajatteli vain yksi prosentti vastaajista. Myös CrowdFlowerin kautta työskentelevistä yksi venezuelalainen vastaaja oli saattanut jättää muut työt, kun taas unkarilaisen oli vaikea tulla alustan kautta saatavilla tuloillaan toimeen.⁷⁷

Voiko alustavälitteiseen työhön suhtautua pelkästään lisätulojen hankkimisena tai välityömarkkinoina, kun ihminen on matkalla ”varsinaisille” työmarkkinoille? Tämä lienee olennainen kysymys siltä kannalta, että mikäli vastaus on myöntävä, alustatalouden työtä voitaneen säädellä kevyemmin kuin muuta työelämää, ainakin mitä tulee työsuhteeseen liittyviin etuihin. Vastaus näyttäisi kuitenkin olevan, että kyse ei ole pelkästään tästä, vaikka se joihinkin alustatalouden työntekijöihin päteeikin. ILO:n tutkimuksessa 60 prosentilla AMT:n ja CrowdFlowerin kautta työskentelevistä oli myös muu kuin alustatyö, ja näistä yli 80 prosentilla oli tämän toisen työn kautta työsuhde. Myös Euroopan parlamentille tehdyssä tutkimuksessa 68 prosentilla alustatyöntekijöistä oli toinen tai useita muita töitä, ja näistä henkilöistä 60 prosentilla oli työsuhde muun kuin alustan kautta.⁷⁸ Tällöin voidaan ajatella, että työsuhteeseen liittyvä turva tulee toisen työn kautta. Tämä tilanne ei kuitenkaan päde kaikkiin alustatalouden työntekijöihin, ja niistä, joille alustavälitteinen työ oli pääasiallinen tulonlähde, 57 prosenttia oli ollut ennen alustavälitteisen työn aloittamista työttömänä.⁷⁹ Tämä tukee käsitystä siitä, että alustatalouden työhön on tartuttu muiden vaihtoehtojen puuttuessa. On myös hyvä pohtia sitä, miksi

77 Berg 2016, 7–8.

78 DG IPOL 2017, 48.

79 Berg 2016, 9–10.

”varsinaiset” työmarkkinat eivät tuota työntekijöilleen riittävästi tuloja vaan he joutuvat tekemään lisätyötä.⁸⁰

Käsitystä alustatalouden työstä välityömarkkinoina voisi puolestaan tukea se, että henkilökohtainen terveydentila oli varsin monille alustavälitteistä työtä tekeville este ottaa vastaan perinteistä työtä. Toisaalta voi kysyä, ovatko nämä työntekijät lainkaan matkalla paremmin suojatuille työmarkkinoille – ja jos eivät, miksi hyväksyisimme vajaatyökykyisille muita heikommät sosiaaliset oikeudet, vaikka alentuneesta tuottavuudesta johtuen pienemmän palkan hyväksyisimmekin?

Kaiken kaikkiaan näyttää siltä, että alustavälitteisestä työstä ja sen tekijöistä ei voi puhua yhtenä yhtenäisenä joukkona, jonka jäsenet olisivat keskenään samanlaisessa tilanteessa. Sääntelyä suunniteltaessa ei voida kuitenkaan lähteä siitäkään, että kyse olisi vain joukosta toisistaan poikkeavia yksilöitä ilman mitään keskinäisiä yhtäläisyyksiä. On toisin sanoen hahmoteltava jonkinlaista typologiaa alustavälitteisen työn tekijöistä.

Tällainen typologia löytyy muun muassa Euroopan parlamentille tehdystä tutkimuksesta, jossa alustatalouden työntekijät jaoteltiin klustereihin neljän ulottuvuuden perusteella. Ensimmäisessä niistä tarkasteltiin, oliko vastaajilla yksi tai useampi toinen työ, ja toisessa henkilön viiden viime vuoden aikana kokemien työttömyysjaksojen pituutta. Kolmas tarkastelun kohde oli riippuvuus alustavälitteisestä työstä eli alustan kautta saatavien tulojen osuus suhteessa kokonaistuloihin. Viimeiseksi tarkasteltiin sitä, kuinka helppo henkilön oli suoriutua kotitaloutensa maksuista. Näiden ulottuvuuksien perusteella todettiin, että alustavälitteistä työtä tekevistä 37,3 prosenttia oli maltillisesti hyötyviä (moderate beneficiaries), 38,2 prosenttia satunnaisia surffareita (random surfers) ja 24,5 prosenttia oli alustoista riippuvaisia työntekijöitä (platform-dependent workers).⁸¹

Maltillisesti hyötyvillä oli töitä alustatalouden ulkopuolella, he olivat todennäköisesti olleet työttöminä mutta korkeintaan puoli vuotta viimeisen viiden vuoden aikana, eikä heillä ollut vaikeuksia selviytyä

80 Ks. DG IPOL 2017, 41.

81 DG IPOL 2017, 60.

kotitaloutensa maksuista. Suurin osa heidän tuloistaan tuli tyypillisesti muualta kuin alustojen kautta. He käyttivät alustoja tienaustarkoituksessa epäsäännöllisesti eivätkä olleet alustoista riippuvaisia. Näiden ihmisten arvioitiin hyötyvän alustataloudessa työskentelystä jonkin verran.⁸²

Keskeisin ero maltillisesti hyötyvien ja satunnaisten surffareiden välillä oli, että satunnaisilla surffareilla oli menneisyydessään todennäköisemmin pitkäaikaistyöttömyyttä ja vielä löyhempi riippuvuus alustavälitteisen työn tuloista. Yhdeksän kymmenestä satunnaisesta surffarista ansaitsi alustojen kautta vähemmän kuin neljäsosan tuloistaan. Lähes kaikilla (95 prosenttia) oli toinen työ, kun toinen työ oli runsaalla kolmella neljäsosalla maltillisesti hyötyvistä. Satunnaisilla surffareilla ei tyypillisesti ollut vaikeuksia suoriutua maksuistaan.⁸³

Alustoista riippuvalaiset työntekijät erosivat merkittävästi näistä kahdesta ryhmästä. Heidän pääasiallinen tulonlähteensä oli alustavälitteinen työ, eikä heillä useinkaan ollut muuta työtä. Toisaalta he eivät olleet myöskään olleet työttöminä. Tähän ryhmään kuuluvilla työntekijöillä oli muita useammin vaikeuksia selviytyä kotitalouden maksuista. Alustoista riippuvaisten työntekijöiden yhteenlasketut henkilökohtaiset tulot sekä kotitalouden tulot olivat selkeästi matalammat kuin kahden muun klusterin henkilöiden tulot.⁸⁴ He olivat myös hiukan tyytymättömämpiä alustojen kautta tekemiinsä töihin kuin satunnaiset surffarit, mutta raportoivat kuitenkin suuremmasta autonomiasta ja vähemmästä stressistä kuin satunnaiset surffarit.⁸⁵

Alustavälitteistä työtä voi siis lähestyä eri näkökulmista ja tyypillistä onkin, että alustayhtiöt itse korostavat ennemminkin kahta ensimmäistä työntekijän tyyppiä kuin viimeistä.⁸⁶ Tärkeää on kuitenkin tiedostaa, että osa ihmisistä tekee alustatyötä päätyönään ja täysipäiväisesti. Koska juuri tämä ryhmä on kaikista heikoimmilla, on työelämän sääntely

82 DG IPO 2017, 60.

83 DG IPOL 2017, 61.

84 DG IPOL 2017, 61–62.

85 DG IPOL 2017, 62.

86 Ks. s. 48–50.

suunniteltava niin, että he eivät putoa sosiaalisen turvaverkon ulottumattomiin. Ennen tarkempaa katsausta alustatyöhön liittyvistä sosiaalisen suojelun ongelmista ja ratkaisuista seuraavassa tarkastellaan alustataloudessa työskentelevien tuloja.

Alustojen kautta työskentelevien tulot

Alustavälitteisestä työstä saatavat tulot ovat huolestuttavan matalat. Euroopan parlamentille tehdyssä tutkimuksessa havaittiin, että alustojen kautta saatavat mediaanitulot olivat selkeästi pienemmät kuin säädetty tai sopimuksilla sovitut minimipalkat. Ranskassa alustatyöstä saatava mediaanituntipalkka oli peräti 54,1 prosenttia matalampi kuin kansallinen minimipalkka ja Isossa-Britanniassakin ero oli 46,8 prosenttia. Saksassa ero oli huomattavasti pienempi, mutta silti 29,3 prosenttia. Euroopan maista pienin ero alustavälitteisen työn mediaanipalkan ja minimipalkan välillä oli Espanjassa, missä ero oli 9,1 prosenttia. Yhdysvalloissa ero oli kaikista pienin, 3,4 prosenttia. Tämä on odotettavaa, koska Yhdysvalloissa palkkojen minimitasoista ei sovi työsopimuksilla kuten monissa Euroopan maissa, minkä seurauksena minimitasot ovat Yhdysvalloissa usein matalammat kuin esimerkiksi Saksassa tai Ranskassa.⁸⁷

Toinen tapa tarkastella tuloja on katsoa alustojen kautta työskentelevien kokonaistuloja eikä pelkästään alustoilta saatavia tuloja. Kun näitä katsotaan, ero muihin kuin alustavälitteisen työn tekijöihin tasoittuu ja kääntyy Espanjassa jopa alustavälitteistä työtä tekevien eduksi. Siellä alustojen kautta työskentelevien henkilökohtaiset kokonaistulot olivat 14,3 prosenttia korkeammat kuin keskimäärin. Sen sijaan muissa tarkastelluissa maissa, Ranskassa, Saksassa, Italiassa, Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa, alustojen kautta työtä tekevien kokonaistulotkin olivat pienemmät kuin tulot keskimäärin noissa maissa. Ranskassa ero oli suurin, -27,3 prosenttia ja Saksassa pienin, -6,4 prosenttia.⁸⁸ Tämä on kiinnostavaa siltä kannalta, että suurin osa työntekijöistä

⁸⁷ DG IPOL 2017, 49.

⁸⁸ DG IPOL 2017, 49.

44 ilmoitti tekevänsä alustavälitteistä työtä lisätulojen vuoksi. Lisätuloista huolimatta tulotaso kokonaisuudessaan ei kuitenkaan noussut edes keskimääräiselle tasolle.

Kuten odotettavaa on, tulot vaihtelevat alustavälitteisen työn tyyppin mukaan. Alustan määrittelemässä, paikkaan sidotussa työssä Itävallassa tietyn alustan ruokalähetit tienasivat yhden tutkimuksen mukaan 7,60 euroa tunnilta ja 60 senttiä lähetystä kohden ollessaan työsuhteessa. Ei-työsuhteisille palkkio oli 4 euroa tunnissa ja 2 euroa lähetystä kohden. Tipit huomioiden tulot nousivat 11–14 euroon tunnilta, mitä voi pitää Itävallassa hyvänä palkkana matalan osaamistason työstä. Italiassa Foodoran kuljettajien palkkio yhdestä lähetyksestä oli noin 4 euroa ja bruttotulot noin 8 euroa tunnilta. Deliveroon pyörälähetit tienasivat Italiassa noin 7 euroa ja moottoripyörälähetit 8,50 euroa. Mikroyrittäjinä toimivilla ranskalaisilla alustatyöntekijöillä tuntipalkkio oli 7,50 euroa viikonpäivinä ja 11,50 euroa viikonloppuina, minkä lisäksi maksettiin kaksi euroa lähetykseltä. Ruotsissa palkkio oli 11 euroa tunnilta viikonpäivinä ja 13 euroa viikonloppuna. Monet haastateltavat olivat kuitenkin epävarmoja tarkoista tuloistaan, koska palkkiot vaihtelivat viikonpäivän ja ruuhka-aikojen mukaan.⁸⁹

Foodora Vastuuseen -kampanjan⁹⁰ mukaan Suomessa Foodoran lähettikumppanit ansaitsivat joulukuussa 2018 viikonpäivinä 7 euroa tunnilta, lauantaisin 8 euroa ja sunnuntaisin 9 euroa, minkä lisäksi jokaisesta lähetyksestä maksettiin 2,20 euroa kaikkina viikonpäivinä. Autoläheteillä tuntipalkkiot olivat euron korkeammat ja lähetykskohdainen palkkio sama kuin pyöräläheteillä. Näistä palkkioista lähetit maksavat itse työnsä sivukulut sekä ajoneuvon ylläpidon, puhelinlaskut ja mahdolliset muut kulut. Aiemmin Foodoran autokuljettajat saivat kilometrikorvausta ja parkkiedun, mutta nämä poistettiin syksyllä 2018.⁹¹

89 Eurofound 2018a, 23–24.

90 Nykyään kampanja kulkee nimellä Oikeutta läheteille.

91 Foodora Vastuuseen -kampanja, sähköpostihaastattelu 13.12.2018. Pyyntöistä huolimatta Foodoralta ei saatu tutkimushaastattelua tätä raporttia varten, minkä vuoksi tiedot perustuvat yksinomaan Foodora Vastuuseen -kampanjalta saatuihin tietoihin.

Joulukuussa 2018 Foodoran tiiminvetäjillä (”rider captain”) oli työsopimus ja palkka 8 euroa tunnilta ja 2 euroa lähetykseltä, minkä lisäksi maksettiin normaalit lisät, kuten sunnuntailisä. Foodoralla oli joulukuussa 2018 myös muutama työsuhhteessa oleva peruslähetti, joiden palkka oli kiinteä 9 euroa tunnilta. Työsuhhteessa olevat lähetit ovat jäänne ajalta, jolloin Foodora palkkasi kuljettajansa työsuhhteeseen. Uusia peruslähettejä ei kampanjan mukaan enää palkata työsuhhteeseen. Hiljattain Foodora myös ilmoitti maksavansa lähettikumppaneille marras–helmikuulta talvibonuksen, joka olisi yli 30 tuntia kuukaudessa työskenteleville 50 euroa ja yli 60 tuntia kuukaudessa työskenteleville 100 euroa kuukaudessa.⁹²

Eurofoundin haastattelututkimuksessa eräs saksalainen siivousalustaa käyttävä työntekijä ansaitsi nettona 12–14 euroa tunnilta ja 1 000–1 300 euroa kuukaudessa 70–90 tunnin työstä. Italiassa ja Alankomaissa alustan kautta ansaittiin 11 euroa tunnilta. Siivoojien mukaan työtä oli tarjolla aina niin paljon kuin halusi, ja näin ollen he olisivat voineet tienata enemmänkin tekemällä työtä enemmän. Saksassa haluun jäädä alle 17 000 euron vuosituloihin (17 500 Münchenissä) vaikutti halu pysytellä alemmassa verokannassa. Mitä paremmat arviot siivooja oli saanut, sitä korkeamman palkkion hän saattoi itselleen asettaa, vaikka asiakkaiden arviot eivät automaattisesti vaikuttaneetkaan tuloihin.⁹³

Samassa tutkimuksessa yleispalveluiden alustoja käyttävien palkkiot olivat pääasiassa siivoojien palkkioita korkeammat mutta epätasaisemmat. Esimerkiksi yksi työntekijä asetti tuntipalkkiokseen 29 euroa, mistä 10 prosenttia meni veroihin ja 20 prosenttia alustan palvelumaksuun. Muut saman alustan kautta työskentelevät ilmoittivat asettaneensa suunnilleen samansuuruisen tuntipalkkion, mutta yhtiöksi rekisteröityneet joutuivat maksamaan tuloistaan lisäksi 20 prosentin arvonlisäveron. Yrittäjinä toimivat asettuivat siis epäedulliseen kilpailu- asemaan suhteessa niihin, jotka eivät olleet yrittäjiä.⁹⁴

92 Foodora Vastuuseen -kampanja, sähköpostihaastattelu 13.12.2018.

93 Eurofound 2018a, 24.

94 Eurofound 2018a, 24.

Suomessa asuville Upworkin kautta työskenteleville alustalta saatavat tulot eivät olleet pääasiallinen tulonlähde. Vain noin 40 prosenttia vastaajista oli tienannut alustan kautta kokonaisuudessaan vähintään 1 000 euroa. Alustatyöstä saatavat tulot muodostivat henkilön kokonaistuloista vähintään puolet yhdelle neljäosasta vastaajia. 45 prosentille alustatyön osuus kokonaistuloista oli korkeintaan 10 prosenttia. Vuonna 2017 Upwork-tutkimuksen vastaajille alustan kautta saatavat tulot olivat keskimäärin 5 600 euroa. Tässä näkyy kuitenkin vastaajien ylipäätään vähäinen työskentely, joka oli keskimäärin 21 tuntia viikossa sisältäen kaiken työn niin alustoilla kuin perinteisesti. Näiden työntekijöiden keskimääräiset kokonaisansiot vuonna 2017 olivat 19 750 euroa, kun suomalaisten kokonaistulot olivat vuonna 2016 keskimäärin 28 974 euroa.⁹⁵

⁹⁵ Pajarinen et al. 2018, 14. Tilastokeskus 2018b.

Alustatalouden haasteet työntekijöiden oikeuksille

Alustatalouden työntekijät kohtaavat sekä työehtoja että sosiaaliturvaa koskevia ongelmia. Alustatalouden työlle on tyypillistä, että sitä markkinoidaan vapaudella ja joustavuudella. Vapaus on kuitenkin monessa suhteessa rajattua, ja alustavälitteistä työtä saatetaan tehdä sekä ilman yrittäjän vapauksia että työntekijän oikeuksia. Alustataloudessa työskentelevät itsensätyöllistäjät kohtaavat samoja ongelmia kuin perinteisilläkin tavoilla työskentelevät itsensätyöllistäjät. Alustaerityiset ongelmat liittyvät vapauden ja teknologian mahdollistaman kontrollin ristivetoon.

Alustatalouden vapaus työn tulevaisuutena?

ALUSTATALOUDESTA PUHUTAAN usein osana työn murrosta. Työn murros tarkoittaa puhujasta riippuen hiukan eri asioita. Toisinaan sillä viitataan etenevään automatisaatioon ja siitä johtuvaan työpaikkojen uudelleenjakoon.⁹⁶ Yleisesti puhutaan siitä, että ihmiset eivät voi enää olettaa tekevänsä työuraansa yhdessä työpaikassa vaan on valmistauduttava kouluttautumaan elämänsä aikana uudelleen useitakin kertoja.⁹⁷ Työn murroksella saatetaan viitata myös työtapojen ja työn sisällön muuttumiseen digitalisaation edetessä.⁹⁸ Myös työsuhteisen työskentelyn vähenemisestä ja korvautumisesta ilman työsuhdetta tehtävällä työllä puhutaan paljon.⁹⁹ Tilastoista onkin havaittavissa yksinyrittäjien määrän kasvaminen Suomessa 119 000 henkilöstä vuonna 1997 vuoteen 2018, jolloin lukema oli jo 183 000.¹⁰⁰

96 Ks. esim. Marttinen 2018; Pajarinen & Rouvinen 2014.

97 Ks. Valtioneuvosto 2018.

98 Ks. Työterveyslaitos 2019.

99 Ks. Torregrossa 2019.

100 Suomen virallinen tilasto.

Monet alustayhtiöt korostavat mielellään juuri tätä työn muuttumista pois työsuhteisesta kahdeksasta neljään -työstä kohti työelämää, jossa työntekijät itse määrittelevät työskentelyaikansa ja -tapansa. Työn muuttuminen joustavaksi nähdään olennaisena piirteenä työn tulevaisuudessa. Esimerkiksi Upworkin toimitusjohtaja Stephane Kasriel kirjoittaa, että 2000-luvulla amerikkalaiset määrittelevät amerikkalaisen unelman uudelleen:

”Olemme toki vaihtaneet maatilat, pellot ja kyntöauran jaettuuihin työtiloihin, Wi-Fiin ja läppäreihin. Mutta olemme säilyttäneet periksiantamattomuuden, itseluottamuksen ja vapauden suunnitella oman tulevaisuutemme.”¹⁰¹

Kasriel viittaa kirjoituksessaan yhtiönsä ja yhdysvaltalaisen freelance-reiden liiton, Freelancers Unionin tilaamaan tutkimukseen:

”[Tutkimus] osoittaa amerikkalaisten kasvavan halun työskennellä missä he haluavat, milloin he haluavat ja minkä parissa he haluavat. Yksinkertaisesti sanottuna, huolimatta vuosia kestäneestä talouskasvusta, joka on luonut enemmän kokoaikaisia ’yhdeksästä viiteen’ -töitä kuin on työvoimaa, yhä useammat amerikkalaiset valitsevat itsenäisyyteen perustuvan elämäntavan, jonka freelance-työ mahdollistaa.”¹⁰²

Kasrielin viittaaman tutkimuksen mukaan runsas kolmannes amerikkalaisista työntekijöistä eli 56,7 miljoonaa amerikkalaista työntekijää oli tehnyt freelance-työtä vuonna 2018. Näistä 28 prosenttia teki freelance-työtä kokopäiväisesti, kun vastaava luku vuonna 2014 oli 17 prosenttia. 61 prosenttia oli aloittanut freelance-työn omasta halustaan ennemminkin kuin pakon sanelemana, kun vuonna 2014 vastaava luku oli 53 prosenttia. Sekä palkansaajista että freelancereista 61 prosenttia olisi valintatilanteessa priorisoinut omaa elämäntapaansa

101 Kasriel 2018.

102 Kasriel 2018.

tulojen kustannuksella. Olennaista oli, että freelancereista 84 prosenttia koki oman työnsä mahdollistavan sellaisen elämäntavan kuin itse haluaa, kun palkansaajista näin koki selkeästi harvempi, 64 prosenttia.

Tämä vapauden ja joustavuuden korostus näkyy tavassa, jolla monet alustayhtiöt markkinoivat alustansa kautta työskentelyä:

”Upworkilla sinulla on vapaus ja joustavuus valita milloin, missä ja miten työskentelet.”¹⁰³

”Työskentele joustavasti ja jätä aikaa vaikkapa opiskelulle. Täydellistä myös lisätuloja etsivälle!”¹⁰⁴ (Foodora)

”Lähetikumppanimme ansaitsevat joustavasti ja omien aika-
taulujensa puitteissa.”¹⁰⁵ (Wolt)

”Tarjoamme joustavan palvelun sekä asiakkaillemme että siivoojillemme, ja tavoitteenamme on siivousalan vallankumous.”¹⁰⁶ (Freska)

”Näin homma toimii: Voit kirjautua Clickworker-tekijäksi
veloituksetta. Työskentelet itsenäisesti, aikataulusi on joustava
ja tarvitset vain tietokoneen ja/tai mobiililaitteen internetyhteydellä. Voit päättää milloin ja miten paljon haluat työskennellä
– freelance-periaatteella.”¹⁰⁷ (Clickworker)

”Tienaa vapaa-ajallasi.”¹⁰⁸ (Amazon Mechanical Turk)

103 Upwork 2019b. Alkuperäinen englanniksi, suomennos MM.

104 Foodora 2019.

105 Wolt 2019.

106 Freska 2019. Alkuperäinen englanniksi, suomennos MM. Freskan markkinoinnin kärkenä on kuitenkin kilpailukykyisten korvausten maksaminen sekä siivoojien onnellisuudesta huolehtiminen.

107 Clickworker 2019. Alkuperäinen englanniksi, suomennos MM.

108 Amazon Mechanical Turk 2019. Alkuperäinen englanniksi, suomennos MM.

”Halusitpa tukea perhettäsi rahallisesti tai säästää johonkin suurempaan, Uber antaa sinulle vapauden päästä auton rattiin silloin, kun se sinulle parhaiten sopii. Valitse itse ajotuntisi, määränpääsi ja matkustajasi.”¹⁰⁹ (Uber)

”Boltilla työlistyt nopeasti ja voit itse vaikuttaa siihen, kuinka paljon ja millaisia keikkoja teet.”¹¹⁰

”Testaa, onko sinusta treameriksi

- ✓ Uskallan ottaa haasteita vastaan
- ✓ Haluan tutustua uusiin ihmisiin
- ✓ Teen aina parhaani
- ✓ Haluan valita, milloin ja mitä töitä teen”¹¹¹

”Sumpli kerää työpaikat ja keikat taskuusi. Nopein tapa löytää työpaikat ja lisätyöt, jotka sopivat kalenteriisi.”¹¹²

Kuten yllä olevista, alustayhtiöiden verkkosivuilta poimituista lauseista voi huomata, joustavuuden korostus yhdistyy usein lisätulojen hankkimiseen: työtä ehdotetaan tehtäväksi opiskelujen ohella, vapaa-ajalla, perheen tukemiseksi tai säästämiseksi. Näin saattaa olla myös henkilöstövuokrausyritysten tapaan toimivien alustayritysten kohdalla, kuten yllä Boltin, Tremerin ja Sumplin esimerkeistä huomataan. Muun muassa viittaukset joustavuuteen yhdistävätkin alustatalouden työn muihin epätyypillisiin töihin, kuten määrä- ja osa-aikaiseen sekä vuokratyöhön.

Olellainen kysymys työntekijöiden oikeuksien kannalta on, pitävätkö mainostekstit vapaudesta paikkansa. Vapaus nimittäin liittyy siihen, millä statuksella työtä nykyisessä sääntely-ympäristössä tehdään: yrittäjänä vai työsuhteisena työntekijänä. Tämän statuksen perusteella

109 Uber 2019a.

110 Bolt 2019. Boltin sivulla jatketaan: ”Tavoitteenamme on myös palkata voimakkaasti kasvava määrä työntekijöitä vakituiseen työsuhteeseen Boltille.”

111 Tremer 2019.

112 Sumpli 2019.

määräytyvät oikeudet ja velvollisuudet suhteessa sosiaalisiin oikeuksiin. Sosiaaliset oikeudet koostuvat muun muassa riittävistä työttömyys-, sairaus- ja eläkevakuutuksista, joiden lisäksi työsuhteeseen liittyy oikeus neuvotella työehdoista. Nykyinen työsuhteen tunnusmerkkistö koostuu työn tekemisestä henkilökohtaisesti, sopimuksesta, vastiketta vastaan ja työnantajan lukuun sekä siitä, että työtä tehdään työnantajan johdon ja valvonnan alaisuudessa.¹¹³ Muu kuin näin määritelty palkka- tai virkatyö katsotaan yrittäjätöksi.¹¹⁴

Suomen sosiaali-oikeuksia koskeva sääntely, kuten eläke-, sairaus- ja työttömyysvakuutusmaksujen järjestelmä on rakennettu 1960-luvulta lähtien työperusteisesti. Tämä on tarkoittanut niin maksujen kuin oikeuksien sitomista työsuhteeseen. Samalla kun järjestelmän avulla on onnistuttu tehokkaasti puuttumaan köyhyysloukkuihin, se on tehty universaalien etuisuuksien kustannuksella: hyvinvointivaltion edut on tarkoitettu kaikille, mutta työssäkäyville, tai tarkemmin sanottuna työsuhteisille työntekijöille on lisäetuja, jotka jakavat kansalaiset kahtia palkansaajiin ja muihin. Näitä lisäetuja ovat muun muassa työterveyshoito, työttömyysturva, eläkekertymät ja ammatillinen täydennyskoulutus.¹¹⁵ Yrittäjilläkin on oma työttömyysturva- ja eläkejärjestelmänsä, mutta ei työnantajia maksamassa omaa osuuttaan vakuutusmaksuista. Yrittäjyyden suhteen on kuitenkin ajateltu, että yrittäjä vastaa yrittäjäriskistä, jota valtion ei pidä kattaa. Niin yrittäjän tappiot kuin voitotkin kuuluvat yrittäjälle. Yrittäjillä on tämän riskin vastapainoksi vapaus järjestää liiketoimintansa parhaaksi katsomallaan tavalla. Työntekijöillä ei vastaavaa vapautta ole, koska työ tehdään työnantajan johdon ja valvonnan alaisuudessa. Yrittäjiä eivät myöskään koske lomien kertyminen ja lomarahat, sairausajan palkka, työehtosopimusten mukaiset palkat tai työnantajan kustantamat vakuutukset.

Ensimmäinen kysymys työntekijöiden oikeuksista koskee siis sitä, onko alustavälitteistä ja alustatyötä tekevät kategorisoitu työsuhteisiksi työntekijöiksi tai yrittäjiksi oikein. Käytännössä kyse on siitä, ovatko

113 PAM 2018.

114 Ks. HE 94/2015; Työttömyysturvalaki 1290/2002 6 §; Yrittäjän eläkelaki 1272/2006 3 §.

115 Koistinen 2014, 305.

heidän oikeutensa ja velvollisuutensa tasapainossa. Toinen kysymys koskee sitä, onko työelämä jo nyt sellainen tai tulevaisuudessa muuttumassa niin, että työelämän sääntelyä on uudistettava. Vai onko työelämä muuttumassa epätoivottuun suuntaan, jolloin on syytä muuttaa enemmän työelämää kuin sääntelyä? Näistä kysymyksistä seuraa puolestaan kysymys, miten sääntelyä pitäisi uudistaa, jos uudistamistarve on todellinen. Näihin kysymyksiin vastaan tässä ja seuraavassa luvussa.

Ovatko alustavälitteisen työn tekijät yrittäjiä vai palkansaajia?

Alustavälitteinen työsuhteinen työ

Rajanveto työntekijän ja yrittäjän välillä ei välttämättä ole lainkaan selkeä alustataloudessa. Selkeimpiä tapauksia alustavälitteisen työn kategorisoinnissa ovat tilanteet, joissa työn suorittaja on lähtökohtaisesti työsuhteessa. Henkilöstöpalveluita myyvät alustat kuten Treamer välittävät työtehtäviä, joissa työn suorittajat ovat työsuhteessa joko asiakkaaseen tai Treamerin tytäryhtiönä toimivaan henkilöstövuokrausyritykseen. On myös mahdollista, että tiettyä palvelua, kuten kuljetus- tai siivouspalvelua välittävä alusta ottaa työntekijät työsuhteeseen. Esimerkiksi Foodoran ruokalähetit olivat palvelun rantautuessa Suomeen aluksi työsuhteessa, ja Foodoran tiiminvetäjät ovat sitä edelleenkin. Tällaisissa tapauksissa kiistaa statuksesta työn suorittajan ja alustayhtiön välillä tuskin tulee, koska työsuhteessa työn tekeminen on työntekijälle sosiaalisten oikeuksien kannalta paras vaihtoehto eikä työntekijällä ole tällöin insenttiiviä riitauttaa statustaan. Alustayhtiölläkään ei ole syytä käsitellä asiaa tuomioistuimessa, koska jos se ei halua enää palkata työntekijöitä työsuhteeseen, se voi näin toimia. Esimerkiksi Foodoralla uusille perusläheteille ei ole enää tarjolla työsuhdetta vaan työ tehdään yrittäjätyönä.

Aikaan ja paikkaan sidottu alustatyö

Hankalimmat tai ainakin riitaisimmat rajanvedot koskevat alustatyötä, joka on aikaan ja paikkaan sidottua. Alustatyö ymmärretään tässä raportissa työskentelynä alustayhtiön kontrollin alaisuudessa ilman työsuhdetta. Alustoilla työskentelevien työntekijästatusta on ratkottu oikeusistuimissa ympäri maailman. Toisinaan oikeustapaukset ovat päättyneet työntekijästatusta vaatineiden alustatyöntekijöiden eduksi, toisinaan alustayhtiöiden eduksi, riippuen kunkin alustan tavasta teettää työtä.¹¹⁶ Ongelmia syntyy siitä, että määrittelyn perusteena käytettävät kriteerit eivät useinkaan ole kovin selviä, ja esimerkiksi Suomessa sama henkilö voidaan katsoa eri yhteyksissä vaihtelevasti joko yrittäjäksi tai palkansaajaksi. Muun muassa laskutuspalveluyrityksiä hyödyntävät henkilöt ovat työ- ja sosiaalivakuutuslainsäädännössä yrittäjiä, jos he tekevät ansiotyötä mutta eivät ole työsuhhteessa. Verotuksen näkökulmasta taas laskutusyritystä käyttävä henkilö voi olla muodollisessa työsuhhteessa laskutusyritykseen, mikäli näin on sovittu. Tällainen muodollinen työsuhde ei kuitenkaan vastaa työsopimuslaissa tarkoitettua työsuhdetta. Verohallinto luettelee työsopimuslaissa tarkoitettua työsuhteen tunnuspiirteiksi työnantajaksi katsottavan tahon suorittaman työn johdon ja valvonnan, asiakkaiden hankinnan, työtä koskevien sopimusten tekemisen sekä työtä koskevasta veloituksesta sopimisen.¹¹⁷

Internetissä tehtävä työ

Rajanveto on jossakin määrin hankalaa myös internetissä tehtävässä alustavälitteisessä työssä sellaisilla alustoilla kuten Amazon Mechanical Turk, Clickworker, Fiverr ja Upwork. Kaksi ensiksi mainittua alustaa välittävät vain matalaa tai keskinkertaista osaamistasoa vaativaa klikkaustyötä, kun taas Fiverrin ja Upworkin kautta asiantuntijat tai luovan alan freelancerit löytävät työkeikkoja. Kaikissa tapauksissa alustayhtiö

¹¹⁶ Ks. Beltran de Heredia Ruiz 2018.

¹¹⁷ IPSE 2017, 1; Vero 2018.

on suurella todennäköisyydellä jossakin muussa maassa kuin työntekijä. Kysymys kontrollista, joka on työnsuhteen tunnusmerkistön ytimessä, on myös hankala. Klikkaustyössä kontrolli tapahtuu ikään kuin jo siinä vaiheessa, kun työ pilkkotaan mikrotehtäviksi, joiden suorittaminen on hyvin yksinkertaista. Työtehtävien saamiseen saattavat vaikuttaa suoriutumisen aikaisemmista tehtävistä tai mahdollisuus olla yhteydessä internetiin juuri oikeilla hetkillä. Periaatteessa töiden tekeminen on klikkaustyössä aikatauluista vapaata, mutta käytännössä ei niinkään. Työntekijöillä ei klikkaustyössä ole myöskään mahdollisuutta neuvotella palkkioista.

Asiantuntija- ja luovalla alalla Fiverrin tai Upworkin kautta työn tekeminen on sinänsä vapaata ja työn valmistumisesta maksetaan työn suorittajan kanssa sovittu korvaus. Työ muistuttaa paljon perinteistä freelance-työtä, jota voidaan pitää aitona yrittäjätyönä. Tähänkin alustatalous tuo kuitenkin lisämausteensa: miten suhtautua teknologian tuomiin mahdollisuuksiin seurata työn etenemistä? Esimerkiksi Upworkilla ainakin joitakin työsuorituksia voidaan seurata säännöllisillä kuvakaappauksilla työn suorittajan tietokoneruudusta. Nämä kuvakaappaukset ovat asiakkaan käytössä, eivät siis ainakaan ensisijaisesti alustayhtiön.

Työsuhdestatuksen selvittämisen kriteereitä

Euroopan komissio toteaa aiempaan tiedonantoonsa¹¹⁸ viitaten alustatalouden työntekijöiden mahdollisesta työsuhdestatuksesta, että on arvioitava tapauskohtaisesti, täyttyykö työsuhteen tunnusmerkistön alustan ja palveluntarjoajan välillä. Tässä arvioinnissa tarkasteltaisiin erityisesti sitä, toimiiko työn suorittaja alustan johdon ja valvonnan alaisuudessa, mikä taho määrittelee työolot ja -ehdot sekä rahallisen korvauksen, maksetaanko palvelusta ylipäättään rahallista korvausta ja minkälainen on työn luonne.¹¹⁹

118 Euroopan komissio 2016c.

119 Euroopan komissio 2018, 7.

Komission ehdotuksessa työsuhteen tunnusmerkeiksi katsotaan kolme perustetta. Näistä kaikkien on täytyttävä, jotta voidaan päätellä kyseessä olevan työsuhde:

1. Alusta määrittelee palvelun hinnan. Tietyn hinnan suosittelu ei vielä täytä tätä perustetta.
2. Alusta asettaa muita kuin hintaan liittyviä ehtoja, esimerkiksi velvoitteen tarjota palveluita.
3. Palvelun toimittamisen kannalta keskeisten omaisuuserien omistaminen: alusta omistaa palvelun tarjoajan sijaan keskeiset omaisuuserät.

Varsinkin kolmas peruste näyttäisi täyttyvän varsin harvoin alustojen kohdalla. Onko siis niin, että koska esimerkiksi pyörälähetä omistaa itse oman pyöränsä, häntä ei voida katsoa työsuhteiseksi alustaan nähden? Perustelu ontuu, koska se kiertää kehää: sikäli kun alustatyön ongelmana on yritysrisikin ulkoistaminen työn suorittajille, eikö se, että työn suorittajat omistavat itse työvälineensä ole vain yksi osoitus juuri tästä ulkoistamisesta?

Brittiläinen freelancereiden yhdistys IPSE¹²⁰ on ehdottanut yksityiskohtaisempaa matriisia, jonka avulla voitaisiin selvittää niin ikään tapauskohtaisesti, milloin kyse on aidosta yrittäjätystä ja milloin taas työstä, joka pitäisi tehdä työsuhteessa. Matriisi auttaa hahmottamaan, millainen työ tapahtuu niin sanotulla harmaalla alueella yrittäjyyden ja palkkatyön välimaastossa, ja mitä joko yksilön tai asiakkaan on muutettava, jotta työ voidaan ymmärtää itsensäyöllistämiseksi palkkatyösuhteen sijaan. Yhdistyksen mukaan epäselvyys määrittelyissä on johtanut niin työn suorittajien kuin keikkatalouden yritystenkin vaikeuksiin ymmärtää oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan.¹²¹

120 IPSE, Association of Independent Professionals and the Self Employed, on EU:n suurin itsenäisiä ammattilaisia edustava järjestö, jonka jäsenet ovat tyypillisesti korkeasti koulutettuja freelancereita, palveluntarjoajia ja konsultteja eri sektoreilta. (IPSE 2017, 1.)

121 IPSE 2017, 4.

Matriisissa tarkastellaan työskentelyä neljän ulottuvuuden – autonomian, prosessin kontrolloinnin ja työympäristön, yrittäjäriskin sekä asiakkaan liiketoimintaan kiinnittymisen – kautta. Kukin näistä kategorioista jakautuu useisiin alakysymyksiin, joiden perusteella työn suorittajan itsenäisyys pisteytetään joko asteikolla 0–5, 0–10 tai 0–15. Mitä itsenäisemmäksi työn suorittaja katsotaan, sitä korkeammat pisteet annetaan. Maksimipistemäärä on sata. Alle 35 pistettä antava tulos viittaa työsuhteeseen työnantajan ja työntekijän välillä, ja vähintään 65 pistettä antava tulos itsensä työllistämiseen (yrittäjyyteen). Pisteet välillä 35–49 viittaavat todennäköiseen työsuhdetta muistuttavaan tilanteeseen ja pisteet välillä 50–64 todennäköiseen itsensä työllistämiseen.¹²² Seuraavassa on esitelty yksityiskohtaisesti matriisin kysymykset:

Autonomia

- Työnantajalla on velvollisuus tarjota työtä ja työntekijällä on velvollisuus tehdä sitä. Jos tällaista velvollisuuksien vastavuoroisuutta ei ole, viittaa tilanne yrittäjän ja asiakkaan väliseen suhteeseen. Maksimipisteet 15 annetaan, mikäli tällaista vastavuoroisuutta ei ole lainkaan.
- Onko työn suorittajalla oikeus hankkia sijainen tekemään työ puolestaan? Jos on, annetaan maksimipistemäärä 5.
- Jos työn suorittaja on hankkinut sijaisen itselleen, saa lisäksi 10 pistettä.
- Onko tehty sopimusta, jonka perusteella työn suorittaja työskentelee vain yhdelle toimeksiantajalle? Jos ei, saa 5 pistettä.

Prosessin kontrollointi ja työympäristö

- Onko työn tarjoajalla kontrolli työn suorittajan päivittäisiin tehtäviin? Voiko työn tarjoaja ohjeistaa työn suorittajaa tekemään jotakin muuta ilman että sopimusta muutetaan? Jollei, maksimipistemäärä on 15.
- Kontrolloiko työn tarjoaja sitä, miten työ suoritetaan? Jos työn suorittajalla on täydellinen autonomia päättää työmetodistaan,

122 IPSE 2017, 4–6.

annetaan 10 pistettä. Terveys- ja turvallisuussyistä tapahtuvaa kontrollointia ei huomioida.

- Kontrolloiko työn antaja aikaa, jota työn suorittamiseen käytetään vai onko suoritukselle asetettu vain takaraja? Terveys- ja turvallisuussyistä tapahtuvaa kontrollointia ei huomioida. Jos työn suorittajalla on vapaus päättää tunneistaan, pisteitä saa enimmillään 5.

Yrittäjäriski

- Maksetaanko työn suorittajalle tietyistä tunteista vai työn tai tehtävän suorittamisesta? Mikäli työn tai tehtävän suorittamisesta, pisteitä on jaossa enintään 10.
- Onko työn suorittajalla yksi vai useampia asiakkaita? Jos useampia, pisteitä saa enintään 5.
- Onko työn suorittaja vastuussa liiketoiminnan synnyttämisestä (esim. markkinointi, verkostoituminen) ja vastaako hän liiketoiminnan mahdollisesta kaatumisesta? Mikäli vastaa, pisteitä saa enimmillään 5.
- Onko työn suorittajalla oikeus asettaa tai neuvotella maksu? Jos on, pisteitä saa enimmillään 5.

Asiakkaan liiketoimintaan kiinnittyminen

- Edustaako työn suorittaja työn tarjoajaa suorittaessaan työtä? Pitääkö hänen esimerkiksi käyttää työn tarjoajan määräämiä yrityksen vaatteita? Jos työn suorittaja edustaa työtä tehdessään vain itseään, pisteitä annetaan 5.
- Käyttääkö työn suorittaja omia työvälineitään? Jos käyttää, pisteitä saa 5.

Matriisi vaikuttaa hyödylliseltä työkalulta, ja osittain vastaukset ovat selviä. Esimerkiksi sellaisten ruokalähettiyhtiöiden kuten Foodora ja Wolt kohdalla on selvää, että ruokalähetti ei vastaa kyseisten alustojen liiketoiminnan synnyttämisestä tai kaatumisesta (pisteet 0/5), hänellä ei ole oikeutta asettaa tai neuvotella maksua (0/5) ja hän käyttää työtä tehdessään varusteita, jotka on merkitty alustayhtiön tunnuksin (0/5).

Asiantuntija- ja luovan työn alustojen Fiverr ja Upwork kohdalla vastaukset ovat päinvastaiset.

Matriisissa on kuitenkin huomattavan paljon myös hankalasti vastattavia kysymyksiä: Mitä jos työn suorittajalla on periaatteessa mahdollisuus työskennellä useampien (alusta)yhtiöiden kautta, mutta hänellä de facto on vain tämä yksi alustatyö? Entä jos hän on yrittänyt työskennellä useampien alustojen kautta, mutta hänet on suljettu niiltä pois ja jäljelle on jäänyt vain yksi (alustalta ulossulkemiseen palataan jäljempänä)? Myös työmetodi on hankala kysymys kaikissa rutiininomaisissa tehtävissä: klikkaustyötä ei periaatteessa voi tehdä kuin yhdellä tavalla eli tietokoneen ääressä klikkailemalla, eikä pyörälähettyötä voi tehdä muutoin kuin ajamalla pyörää. Tarkoittaako tämä, että alusta kontrolloi työn suorittamisen tapaa? Osoittavatko Upworkin ruutukaappaukset, että Upworkilla on kontrolli palveluntarjoajan työtapaan? Erityisesti klikkaustyössä ja aikaan ja paikkaan sidotussa pyörälähetty- ja kuljetustyössä kokonaispistemäärä voi heilahtaa työsuhteiseksi katsotusta työstä yrittäjätöksi riippuen siitä, miten kysymyksiä tulkitaan. Jotkut kysymykset näyttäisivät myös palautuvan lopulta mielivaltaisiin päätöksiin: eikö mikä tahansa yhtiö voi päättää, että työ on suoritettava työn suorittajan omilla välineillä, jos se näin voisi välttyä työnantaja-velvoitteilta?

On myös huomattava, että työn järjestäminen ei tapahdu tyhjiössä vaan aina kulloinkin olemassa olevassa sääntely-ympäristössä. Toisin sanoen sääntely-ympäristöllä voidaan ohjata sitä, miten työ on järjestettävä. Yhtiöiden on helppoa niin halutessaan kiertää yksittäisiä kriteerejä, kuten huomio työvälineiden omistamisesta yllä osoittaa. Olennaisimpana pidän sitä, että alustatyöntekijä – nimenomaan alustatyöntekijä, ei pelkän alustavälitteisen työn tekijä – ei voi valita, mitä tehtävää hän suorittaa eikä juuri myöskään sitä, miten hän työn suorittaa. Vapauksia voi olla jonkin verran, kuten se, koska haluaa laittaa sovelluksen päälle ja ottaa keikkoja vastaan. Vapaudet eivät kuitenkaan koske esimerkiksi mahdollisuutta päättää taksoista eivätkä myöskään sitä, mitä kaikkea ”yrittäjän” liiketoimintaan kuuluu tämän yhden alustan puitteissa. Omien työvälineiden omistus on pikemminkin merkki työn suorittajan heikoista työehdoista kuin todistus työn yrittäjämäisestä luonteesta.

Lisäksi yksittäisen ruokalahetyksen tai kotisiivouksen tilaaja ei tietenkään tilaa palvelua läheltä tai siivoajalta vaan alustayhtiöiltä. Näin on myös internetin klikkaustyössä. Kun tällaista työtä teetetään ilman työsuhdetta, työntekijällä ei ole sen paremmin työntekijän oikeuksia kuin yrittäjän vapauksia.

On kuitenkin joukko työtehtäviä, jotka löydetään alustoilta ja joiden kohdalla työntekijä voi itse määritellä tai neuvotella palkkionsa ja työn tekemisen tavan. Alustavälitteinen työ saattaa olla osa tällaisen yksinyrittäjän liiketoimintaa tai itsensätyöllistäjän työkeikkojen kokonaisuutta. Alustaerityisiä ongelmia lukuun ottamatta heidän asemansa ja oikeuksien toteutumisen tarkastelu edellyttää ylipäättään itsensätyöllistäjien aseman ja oikeuksien tarkastelua. Seuraavassa tarkastellaan sosiaaliturvajärjestelmämme ongelmia itsensätyöllistäjien näkökulmasta.

Itsensätyöllistäjät väliinputoajina

Itsensätyöllistäjillä tarkoitetaan henkilöitä, jotka parsivat toimeentulonsa kokoon vaihtelevista lähteistä ja vaihtelevilla tavoilla. Heillä ei ole yhtä täysipäiväistä ja toistaiseksi voimassa olevaa työsuhdetta, mutta heillä saattaa olla lyhyitä työsuhteita. Työtä saatetaan tehdä ammatinharjoittajana tai yksinyrittäjänä y-tunnuksella, laskutuspalveluita käyttävinä ”kevytyrittäjinä” tai apurahansaaajina. Toimeksiantajia saattaa olla yksi tai useampia. Tulot saattavat koostua stipendeistä, sponsori-rahoista, omien taiteellisten teosten myyntituloista, työkorvauksista, tekijänoikeuskorvauksista ja niin edelleen.¹²³

Itsensätyöllistäjien yksi keskeinen ongelma on, että heitä ja heidän ongelmiansa erityispiirteitä ei kaksinapaisessa palkansaaja/yrittäjäjärjestelmässä yksinkertaisesti tunnisteta. Tyypillistä on, että tulot eivät ole säännöllisiä eivätkä ne pääsääntöisesti kartuta sosiaaliturvaa, ellei itsensätyöllistäjä ole ostanut yksityisiä eläke- ja sairausvakuutuksia. Poikkeuksen tähän muodostavat yli neljä kuukautta kestävät apurahakaudet ja työsuhteessa tehtävät työkeikat. Itsensätyöllistäjille tyypilliset

123 Koistinen 2014, 309.

60 pienet tulot saattavat myös vaikeuttaa ansiosidonnaisten etuuksien piiriin pääsemistä silloin, kun niille on asetettu tulorajoituksia.¹²⁴

Suomessa on viime vuosina ehdotettu parannuksia itsensätyöllistäjien asemaan. On muun muassa ehdotettu, että työlaissäädäntöön pitäisi määritellä oma ryhmänsä ”itsensä työllistävät”, taiteilijoiden sosiaaliturva määriteltäisiin samoin kuin apurahansaajien ja verotuksen ja sosiaaliturvan määräytyminen perustuisi taiteen tekemisen näkökulmasta toimiviin tasausjärjestelmiin.¹²⁵

Valtion tekemät toimet ovat kuitenkin kulkeneet päinvastaiseen suuntaan. Esimerkiksi laskutuspalveluita käyttäviä ”kevytyrittäjiä” alettiin vuoden 2015 lopusta lähtien kohdella sosiaaliturvan näkökulmasta yrittäjinä eikä palkkatyöntekijöinä.¹²⁶ Vaikka yrittäjällä on periaatteessa mahdollisuus työttömyysturvaan samoin kuin palkansaajilla, ongelmanna on näiden roolien yhdistyminen. Itsensätyöllistäjät saattavat tehdä keikkoja sekä yrittäjinä että palkansaajina, mutta he eivät voi vakuuttaa itseään sosiaaliturvajärjestelmässä kuin vain toisessa ominaisuudessa. Yrittäjä- ja palkansaajaroolin yhdistyessä henkilön kaikkia tuloja ei oteta huomioon ansiosidonnaisten etuuksien määräytymisessä ja esimerkiksi työttömän työssäoloehto saattaa olla vaikeasti täytettävissä. Ongelma ei ole niinkään keikkamainen työskentely vaan tämä yrittäjä- ja palkansaajaroolin vaihtelu. Jos kaikki työ tehdään selkeästi jommassakummassa roolissa, keikkamaisuuden ongelma liittyy lähinnä pää- ja sivutoimisuuden määrittelyyn arvioitaessa, onko henkilöllä oikeutta soviteltuun työttömyyspäivärahaan. Silloin kun vakuuttaminen on esimerkiksi yrittäjästatuksella työskentelevälle vapaaehtoista, tyyppillisenä ongelmana on myös alivakuuttaminen.

Suomessa itsensätyöllistäjien kohtaamat sosiaalisen suojelun puutteet näyttäytyvät eri toimijoille varsin eri tavoin. Tämä käy ilmi erityisesti vuonna 2015 annetusta hallituksen esityksestä HE 94/2015 vp, jossa ehdotettiin yrittäjämääritelmän laajentamista YEL-vakuutusvelvollisista kaikkiin ansiotyötä tekeviin, jotka eivät ole työ- tai virkasuhteessa.

124 Koistinen 2014, 309–310.

125 Koistinen 2014, 312.

126 STM 2015.

Hyväksytyt esityksen myötä termi ”omassa työssään työllistyvä”, joka parhaiten vastaa itsensäyöllistäjä-termiä, varattiin niille, jotka eivät tee ansiotyötä vaan esimerkiksi talkoo- tai muuta vapaaehtoistyötä.¹²⁷ Yrittäjämääritelmän laajentaminen oli asiaa valmistelleen sosiaali- ja terveysministeriön sekä hallituksen esityksessä määritelty vähäpätöiseksi, kun taas opetus- ja kulttuuriministeriö sekä useat luovien alojen ammattiliitot ja muut toimijat pitivät muutosta itsensäyöllistäjien asemaa heikentävänä.¹²⁸ Esitys hyväksyttiin eduskunnan sivistysvaliokunnassa niillä lausumilla, että TE-toimistojen osaamista, toimintakäytäntöjä ja ohjeistusta tarkistetaan yrittäjien työttömyysturvaan liittyen, erityisesti toiminnan pää- ja sivutoimisuuden arvioinnin osalta, sekä tarvittaessa valmistellaan lainsäädännön muutosta koskien epätyypillisissä työsuhteissa ja toimeksiantosuhteissa työskentelevien sosiaaliturvaan liittyen.¹²⁹ Sosiaali- ja terveysministeriö antoikin TE-toimistoille uuden lain soveltamisohjeen, joka tuli voimaan heti tammikuussa 2016.¹³⁰ Ohjeessa muun muassa korostettiin, että työttömyysturvaa hakevan henkilön ilmoitusta toimeksianton päättymisestä on pidettävä lähtökohtaisesti uskottavana. Vähäinen määrä keikkoja ei myöskään aiheuta työttömyysetuuksien menetystä, mutta niistä on ilmoitettava etukäteen TE-toimistolle. Ohjeessa ei Journalistiliiton mukaan kuitenkaan edelleenkään selvennetty, millä perusteella freelancerin pää- tai sivutoimisuus arvioidaan.¹³¹

Lausuntojen välityksellä käyty keskustelu osoittaa, että se mikä näyttää lain näkökulmasta selkeältä, ei ole sitä välttämättä lainkaan lain kohteena olevan yksilön näkökulmasta. Alustavälitteistä freelance-työtä tekevä itsensäyöllistäjä kohtaa samat puutteet sosiaalisissa oikeuk-

127 Ks. HE 94/2015; Työttömyysturvalaki 1290/2002 6 §; Yrittäjän eläkelaki 1272/2006 3 §.

128 Ks. HE 94/2015, 1; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015; Journalistiliitto 2015; Suomen Näyttelijäliitto 2015; Taiteen edistämiskeskus 2015; Suomen Kirjailijaliitto 2015; Suomen Muusikkojen Liitto 2015.

129 StVM 16/2015 vp.

130 TEM 2015.

131 Journalistiliitto 2016. Ohjeessa on kuitenkin joitakin arviointia auttavia periaatteita, ks. TEM 2015, 30–31.

sissaan kuin perinteisilläkin aloilla työskentelevät itsensätyöllistäjät. Yksinyrittäjien määrän kasvu viimeisen 20 vuoden aikana näyttäisi osviittaa siitä, että itsensätyöllistäjänä työskentely ei ole ainakaan vähemmän päin. Viimeisessä luvussa esitetään ratkaisuja myös itsensätyöllistäjien heikkoon sosiaaliturvaan.

Taskurahoja tienaamassa?

Kuten olen tässä raportissa kirjoittanut, työn pilkkomista yksittäisiksi työtehtäviksi perustellaan työntekijän vapaudella tehdä töitä silloin, kun se hänelle parhaiten sopii. Yleistä on myös esittää tällaisen alustatyön tekeminen ylimääräisen rahan hankkimisena esimerkiksi opiskelun tai hoivavastuiden ohella tai perheen lisätuloina. Näin implikoidaan, että kyse ei ole oikeasta työstä eikä siihen siten tarvitse tai pidä ulottaa työelämän normaalia sääntelyä. Esimerkiksi Yhdysvalloissa minimipalkkoja vastustaneet ovat usein väittäneet, että osa-aikatyötä tekevät teinit. Tämän logiikan mukaan teinit ovat ansaitsemassa vain taskurahoja, joten palkkoja ei ole tarpeen nostaa. Näin on voitu ajatella, että vaikka työ on prekaaria, työntekijät eivät.¹³² Huomionarvoista on, että alustavälitteisen työn tekeminen painottuu nuoriin ikäluokkiin, jotka eivät vielä vanhempien ihmisten tavoin ajattele mahdollisia sairaslomia tai varsin kaukana siintävää eläkettä.

Nykyistä alustavälitteisen työn maailmaa voidaan verrata tilanteeseen, jossa vuokratyö vakiinnutti asemiaan Yhdysvalloissa 1950- ja 1960-luvulla. Tuolloin ala mainosti itseään keskiluokkaisten kotirouvien työnä, jolla nämä ansaitsivat ”ylimääräistä” rahaa samalla kun täyttivät kodinhoitoon liittyvät velvollisuutensa. Vuonna 1958 vuokratyöyhtiö Kelly Girlin apulaisjohtaja kuvaili ”tyypillistä Kelly Girliä” naiseksi, joka ei halua kokoaikaista työtä mutta on kyllästynyt pelkkään kodinhoitoon. ”Tai ehkäpä hän vain haluaa tehdä työtä siihen saakka, että saa ostettua sohvan tai uuden turkin”, apulaisjohtaja sanoi. Vuonna 1957 Manpower kirjoitti, että vuokratyö on ihanteellista naimisissa oleville naisille, joilla on sellaisia velvollisuuksia, jotka eivät mahdollista

132 Berg 2016, 18.

kotoa poissa olemista viikon jokaisena päivänä. Kuitenkin tuolloinkin vuokratyötä tekevien naisten piti olla käytettävissä joka päivä saadakseen työtarjouksia. 1960-luvun alussa tehty tutkimus myös osoitti, että kolme neljästä vuokratyötä tekevästä naisesta teki työtä ansaitakseen rahaa. Yli kaksinkertainen määrä naisia ilmoitti tarvitsevansa rahaa päivittäisten elinkustannusten kattamiseen verrattuna naisiin, jotka ilmoittivat tekevänsä vuokratyötä ostaakseen ylimääräisiä tavaroita. Vain 15 prosenttia sanoi työskentelevänsä karkoittaakseen tylsyyttä.¹³³

Samaan tapaan 2010-luvulla Kansainvälisen työjärjestö ILO:n tekemässä tutkimuksessa lähes 40 prosenttia joukkoistettua online-alustatyötä tekevästä ilmoitti alustatyön päätulonlähteekseen ja 35 prosenttia ilmoitti täydentävänsä alustatyötuloillaan muita tulojaan. Vähemmän kuin 15 prosenttia teki joukkoistettua alustatyötä huvikseen. Niin amerikkalaiset kuin muutkin vastaajat pitivät alustatyötä oikeana työnä ja kokivat, että siitä pitäisi maksaa riittävästi tai ainakin minimipalkkoja vastaavasti. Kuitenkin monien alustayhtiöiden markkinointi kohdistuu niihin, joita on Euroopan parlamentille tehdystä tutkimuksesta kuvattu maltillisesti hyötyviksi tai satunnaisiksi surffareiksi, ei niinkään niille työntekijöille, jotka ovat alustatalouden työstä riippuvaisia.¹³⁴ Onkin syytä pitää mielessä, että niin Euroopassa kuin Suomessakin on joukko ihmisiä, joille alustavälitteinen työ on pääasiallinen tai ainoa tulonlähde.

ILO:n tutkija huomauttaa lisäksi, että vaikka alustavälitteistä työtä tehtäisiinkin huvikseen tai ylimääräisen taskurahan takia, minimipalkkojen on syytä päteä silloinkin. Minimipalkan tärkein ominaisuus kun on paitsi suojella työntekijöiden tuloja myös estää yhtiöitä kilpailemasta epäreilusti niin, että palkat eivät kata työnteosta aiheutuvia sosiaalisia kustannuksia. Kun työn tekemisen motiiveista käytetään diskurssissa sellaisia ilmauksia kuin taskuraha, ylimääräinen raha tai kaljaraha, syntyy vaikutelma, että työtä ei tarvitsisi säädellä.¹³⁵

133 Berg 2016, 19.

134 Ks. DG IPOL 2017.

135 Berg 2016, 19.

Alustoihin liittyvät erityisongelmat

Yllä esiteltyt ongelmat – työntekijästatuksen määräytyminen, itsensä-työllistäjien väliinputoaminen ja alustavälitteisen työn markkinointi taskurahojen tienaanaisena – koskevat myös muuta kuin alustatalouden työtä. Näiden lisäksi on joukko kysymyksiä, jotka ovat ”alustaerityisiä” eli liittyvät nimenomaan työskentelyyn alustojen välityksellä. Yhteistä näille ongelmille on, että ne liittyvät jollain tavalla vapauden ja kontrollin ristivetoon. Kuten tämän luvun alussa kirjoitin, joustavuus ja vapaus ovat keskeisiä julkilausuttuja syitä sille, miksi työnteko on monissa alustayhtiöissä järjestetty yrittäjävetoisesti. Ennen kaikkea aikatauluihin liittyvä joustavuus ei kuitenkaan ole joustavuutta työntöön kaikkien ulottuvuuksien suhteen. Joustavuuden ja vapauden kääntöpuolena ovat nimittäin työsuorituksen kontrollointi teknologian avulla, näkymättömän ja korvauksetta jätettävän työn määrä sekä työntekijöiden mahdollisuudet riitauttaa alustalta ulos sulkeminen. Seuraavassa käsittelem näitä alustavälitteisen työn piirteitä lyhyesti.

Alustatyössä on tyypillistä, että työsuoritusta seurataan teknologian avulla. Lähettitehtävissä sovellus rekisteröi kuljettajan tai lähettäjän käyttämän reitin ja liian hitaasti eteneminen saattaa johtaa hoputukseen. Freelance-työtä välittävällä Upwork-alustalla asiakas voi seurata tuntiperustaisen työn edistymistä hyvinkin tarkasti, koska ohjelma ottaa freelancerin koneelta kuvakaappauksen kuusi kertaa tunnissa ja välittää sen asiakkaalle. Urakkasopimuksella tehtävässä työssä sovitaan erikseen välitavoitteista.¹³⁶

Työntekoa saatetaan myös ohjeistaa yksityiskohtaisesti ennen varsinaista työsuoritusta. Esimerkiksi Foodoran lähetiksi haluavan on katsottava opetusvideo, josta esitetään videon katsomisen jälkeen monivalintakysymyksiä. ”Lähettikumppaneiksi” haluavia ohjeistetaan yksityiskohtaisesti siitä, mitä vaatteita on oltava päällä (ei pelkästään Foodoran takki ja reppu vaan myös pyöräilytrikoot), miten ravintolassa toimitaan ruokalähetystä hakiessa ja millä tavoin ruoka otetaan pois lämpölaukusta asiakkaan edessä. Reppu ohjeistetaan avaamaan vasta

136 Upwork 2019c.

kun asiakas on avannut ovensa.¹³⁷ Tyypillistä on myös, että alustatyötä teettävillä yrityksillä on jonkinlainen työhönottorituuaali, esimerkiksi henkilökohtainen haastattelu.

Alustatyöhön kiinteästi liittyvät arviointijärjestelmät ovat yksi selkeä tapa kontrolloida työsuorituksia. Teknologian lisäksi työntekijöiden arviointi saattaa yhdistyä perinteisempiin palautteenkeräämistapoihin. Esimerkiksi Freska saattaa soittaa asiakkaalle, jos siivoojalle annettu tähtiarvio ei ole riittävän hyvä, ja kysyä lisätietoja huonosta arviosta. Freskan siivoajat laskuttavat Freskaa laskutuspalveluiden kautta eli toimivat yrittäjinä, mutta Freska kuitenkin näin kontrolloi heidän työsuoritustaan.¹³⁸ Alustojen välillä on tässä suhteessa myös eroja: Eurofoundin tutkimuksessa eräs toinen siivousalusta kohdisti työn suorittajiin enemmän kontrollia kuin yleisiä palveluja välittävät alustat. Kontrolli näkyi muun muassa siinä, että mikäli siivooja jätti tulematta asiakkaan luokse kolmesti tai muuten rikkoi palveluehtoja, alustayhtiö jäädytti siivoajan tilin.¹³⁹

Alustalta ulos sulkeminen onkin keskeinen alustaerityinen ongelma. Työsuhteisen työntekijän irtisanomiseen on oltava laissa määrätyt irtisanomisperusteet ja työntekijällä on muun muassa oikeus tulla kuulluksi ennen irtisanomista. Tällaista työntekijää suojelevaa mekanismia ei ole yrittäjätynä teetettävässä alustatyössä. Huonojen tai keskinkertaisten arvioiden seurauksena saattaa olla, että alustayhtiö lakkauttaa käyttötilin. Vaikka näin ei tapahtuisi, subjektiivisilla arvioilla saattaa olla suuri vaikutus työn suorittajan mahdollisuuksiin saada työkeikkoja jatkossa. Vaikka tämä mekanismi toimii työn suorittajan hyväksi silloin, kun arviot ovat hyviä, ongelmana on alustayhtiöiden yksipuolinen

137 Ks. myös Eurofound 2018a, 21.

138 Asiakkaalle Freska itse asiassa näyttäytyy kaikin tavoin yhtiönä, joka tuottaa siivouspalvelua omien, työsuhteessa olevien työntekijöidensä toimesta. Freska muun muassa puhuu kotisivuillaan ”siivoojistamme” ja mainostaa siivoojien rekryointiprosessia tiukaksi ja monivaiheiseksi. Freska kuitenkin edellyttää uusilta siivoajilta laskutuspalveluiden käyttöä palkkioiden maksussa. Freskan puhetapa eroaa Foodoran, Woltin ja Uberin puhetavoista: ne puhuvat ”lähettikumppaneista” tai ”kuljettajapartnereista”.

139 Eurofound 2018a, 21–22.

66 mahdollisuus päättää työn suorittajaan kohdistettavista toimista silloin, kun arviot eivät ole hyviä.¹⁴⁰

Alustatyössä autonomiaan ja kontrolliin liittyy paljon muitakin ongelmia. Aikaan ja paikkaan sidotuissa tehtävissä työn suorittajilla on vain rajattu autonomia valita tehtävänsä, työaikansa, työn suorituspaikka ja työn organisointitapa. Jos työsuorituksen valvonta on automatisoitu teknologian avulla, työn suorittajilla ei ole paljon välineitä puuttua asiaan, mikäli hän kokee tulleen väärin kohdelluksi. Tämä on erityisen tärkeä kysymys senkin takia, että työn suorittajasta annettuihin arvioihin saattavat vaikuttaa asiat, jotka eivät ole työn suorittajan kontrollissa. Tällaisia ovat esimerkiksi työn suorittajasta riippumattomat myöhästymiset tai vaikkapa syrjintä ihonvärin perusteella.¹⁴¹ Syrjintä ei tietenkään ole vain alustatyötä koskettava ilmiö, mutta joidenkin alustayhtiöiden vetäytyminen työnantajaroolista saattaa vaikeuttaa syrjintään puuttumista.

Joustavuus ja mahdollisuus hallita omaa aikaa eivät myöskään toimi käytännössä niin hyvin kuin työn suorittajille kohdennettu markkinointi antaa ymmärtää. Koska palkkiot saattavat vaihdella samankin alustan sisällä sen mukaan, koska työtä tehdään, tämä vaikuttaa väärjäämättä työaikoihin, mikä vähentää työn suorittajan kontrollia omaan työhönsä.¹⁴² Mahdollisuus kontrolloida aikatauluja joukkoistetussakin työssä riippuu siitä, miten työtä on tarjolla ja kuinka riippuvainen työn suorittaja on netin kautta saaduista tuloista. Mitä riippuvaisempi, sitä vähemmän joustavuutta omien aikataulujen suhteen on. Mikäli riippuvaisuus on pienempi, työn suorittaja saattaa kokea korkeakin joustavuutta.¹⁴³

Alustavälitteiseen työhön liittyy usein myös ”näkyvätön työ”, kuten keikkojen odottelu ja saatavilla oleminen jatkuvasti tai tietyillä hetkillä. Esimerkiksi MobileWorksin filippiiniläinen työntekijä kertoi eräässä tutkimuksessa, että hän vietti tietokoneen edessä 20 tuntia

140 Eurofound 2018a, 21–24.

141 Ks. Eurofound 2018a, 21; Miller 2015; Pringle 2018.

142 Eurofound 2018a, 23–24.

143 Lehdonvirta 2018, 23–24.

vuorokaudessa, jotta olisi paikalla juuri silloin, kun työtehtäviä tulee tarjolle. Samassa tutkimuksessa Amazon Mechanical Turkin työntekijät kertoivat käyttävänsä paljon aikaa työtehtävien saamiseen. Ajan valu- mista muuhun kuin varsinaiseen työhön edesauttoi se, että alustalla oli ylipäättään tuhansia tehtäviä tarjolla. Joistakin ”jackpot-tehtävistä” saatettiin maksaa 10–20 dollaria tunnilta, kun tyypillinen palkkio oli 1–2 dollaria.¹⁴⁴ Lisäksi varsinkin Suomessa oman eläkkeen ja työttömyys- turvan järjestely vie paljon aikaa kaikilta, jotka eivät ole työsuhhteessa.

Tutkija Sacha Garben onkin huomauttanut, että alustatyön järjestä- minen muistuttaa toisinaan vanhoja tapoja järjestää työtä, mutta se on puettu digitaalisuuden kaapuun. Esimerkiksi kappaletyö (piecework), jossa työntekijälle maksetaan yksikköhinta työsuoritteista riippumatta suoritteeseen käytetystä ajasta, oli yleinen käytäntö sekä kiltajärjes- telmässä ennen 1700-lukua että teollisen vallankumouksen aikana. Tyypillistä oli myös työtehtävien ulkoistaminen keskitettyjen välittäjien kautta niin, että työ suoritettiin muualla kuin työn määränneen tahon tiloissa, kuten kotona tai työpajassa.¹⁴⁵

Seuraavassa luvussa siirryn käsittelemään sitä, miten näihin edellä esiteltyihin alustavälitteisen työn ongelmiin pitäisi sääntelyllä puuttua.

144 Lehdonvirta 2018, 21–22.

145 Garben 2017, 12.

Ratkaisuja työntekijöiden ongelmiin alustataloudessa

Alustavälitteistä työtä tekevien sosiaalista suojelua mietittäessä pyörää ei tarvitse keksiä uudelleen, vaan suosituksissa voidaan hyödyntää monia olemassa olevia lähteitä. Alustavälitteistä työtä ei pidä säännellä omana kokonaisuutenaan vaan alustojen kautta tehtävän työn luonne on otettava huomioon kaikessa sääntelyssä. Tulevien kyselytutkimusten pohjaksi ehdotetaan alustatyön tiukkaa määritelmää. Alustatyötä tekevät pitäisi määritellä työsuhteisiksi työntekijöiksi ja freelancereille pitäisi mahdollistaa kollektiivinen järjestäytyminen. Sosiaaliturvareformeissa pitää huomioida paitsi yksilön näkökulma myös hyvinvointivaltion rahoituksen näkökulma.

TOISTAISEKSI KATTAVIN esitys alustavälitteisen työn tekijöiden oikeuksista toimenpidesuosituksineen löytyy Euroopan parlamentin vuonna 2017 julkaisemasta tutkimusraportista.¹⁴⁶ Raportin suositukset perustuvat raporttia varten tehtyyn tutkimustyöhön, Ison-Britannian hallituksen tilaamaan Taylor Review¹⁴⁷hun Hertfordshiren yliopiston toteuttamaan tutkimukseen alustatyöntekijöistä ja heidän oikeuksistaan¹⁴⁸ sekä lukuisten alustatyötutkijoiden aiemmin tekemiin suosituksiin.

Parlamentin raportin suositukset jakaantuvat seitsemään osaan, jotka koskevat tiedontarvetta, työläinsäädäntöön tarvittavia uudistuksia, sosiaaliturvareformeja, verotusta, palkkareformeja, alustoille asetettavia standardeja sekä alustatyöntekijöiden kollektiivista järjestäytymistä.¹⁴⁹

146 DG IPOL 2017.

147 Ks. Taylor 2017.

148 Ks. Huws et al. 2017.

149 Ks. DG IPOL 2017, 99–108.

Käsittelen tässä luvussa erityisesti tiedontarvetta, työlainsäädäntöön tarvittavia uudistuksia sekä sosiaaliturvareformeja. Tarpeen tullen yhdistän analyysiin näkökohtia muista osa-alueista. Analyysi ponnistaa Euroopan parlamentin raportin suosituksista, mutta lisäksi pohdin, mitä ehdotukset Suomen kontekstissa merkitsisivät.

Ratkaisuesitysten läpileikkaavana piirteenä on, että alustavälitteinen työ pitää ottaa sääntelyssä huomioon, mutta pelkästään alustoja koskevan sääntelyn luominen on tarpeetonta tai jopa haitallista. Tämä johtuu siitä, että alustavälitteisen työn käytännöt eivät useinkaan ole ennennäkemättömiä. Mikäli lainsäädäntö olisi liian yksityiskohtaista, vaarana on, että yritykset kekseliäästi löytävät keinot kiertää yksityiskohtaisia säännöksiä ja kategorisointeja.¹⁵⁰ Erilaisten töiden luonne täytyy kuitenkin selvittää tarkasti, jotta lainsäädäntöön ei synny porsaanreikiä.

Tiedontarve

Tarve saada alustatyöstä ja alustojen kautta välitetystä työstä lisää tietoa ei johdu niinkään siitä, että kysely- ja muita tutkimuksia ei olisi tehty. Tietoa ovat tuottaneet niin Euroopan unioni¹⁵¹ kuin Kalevi Sorsa -säätiön kattojärjestö Foundation for European Progressive Studies (FEPS) yhteistyössä Hertfordshiren yliopiston kanssa¹⁵² sekä Yhdysvalloissa JPMorgan Chase Institute.¹⁵³ Suomessa tietoa on saatavilla sekä Tilastokeskuksen¹⁵⁴ että valtionhallinnon tuottamista kyselyistä.¹⁵⁵ Haasteena kuitenkin on alustatyön määrittelyn vaihtelevuus, jolloin tieto ei ensiksikään välttämättä ole kovin hyödyllistä ja toisekseen tulokset eivät ole vertailtavissa. Näin ollen tutkimuksista saatu tieto saattaa kertoa varsin eri asioista, jotka kuitenkin niputetaan ”alustatyö”-termin alle.

150 DG IPOL 2017, 100–101.

151 Ks. Eurofound 2018b ja 2018a; Fabo et al. 2016; Flash Eurobarometer 438 2016; Garben 2017; Goudin 2016; Pesole et al. 2018.

152 Ks. Huws et al. 2017; Huws et al. (tulossa).

153 Farrell & Greig 2016; Farrell et al. 2018.

154 Ks. Tilastokeskus 2018a.

155 Ks. TEM 2017.

Yksi käytännön ongelma on kyselylomakkeiden laatiminen niin, että kysymykset olisivat yhtäkäsi ymmärrettäviä kyselyyn vastaaville ja tutkimus tuottaisi relevanttia tietoa juuri alustatyöstä. Tätä voi havainnollistaa niillä ongelmilla, joita kohtasimme laatiessamme alustatyötä ja sen tekijöitä koskevaa kyselylomaketta.¹⁵⁶ Kysymykseksi ei riitä, onko vastaaja tehnyt töitä sovelluksen tai verkkosivun kautta, koska monista keikkatöistä ilmoitetaan nykyään sovellusten tai verkkosivujen kautta ilman, että näissä keikkatöissä olisi varsinaisesti alustavälitteisen työn piirteitä. Eri alustojen luetteleminen esimerkinomaisesti ei sekään auta, jos vastaajat eivät tunne näitä alustoja ja ymmärrä, mikä niitä yhdistää.¹⁵⁷ Vastaajat eivät välttämättä myöskään osaa itse määritellä itseään joko työsuhteiseksi tai itsensätyöllistäjäksi.

Jotta alustatyötä koskevassa tiedontuotannossa voitaisiin edetä, on tärkeää löytää yhteisymmärrys alustatyön määritelmästä. Ehdotankin tutkimusten pohjaksi seuraavaa määritelmää:

Alustatyö on työtä,

1. jonka osapuolina ovat alusta, asiakas ja työn suorittaja (palveluntarjoaja);
2. jonka suorittamiseksi pitää kirjautua sähköiseen järjestelmään tietokoneella tai mobiililaitteella;
3. jonka maksuliikenne järjestetään alustan – eli palveluntarjoajan ja asiakkaaseen nähden kolmannen tahon – kautta;
4. jossa alustayhtiö kontrolloi työsuoritusta tai mahdollistaa asiakkaalle sen kontrolloinnin; ja
5. jota teetetään yrittäjätöinä ilman työsuhdetta.

Tämä määritelmä on tietoisesti varsin tiukka. Kun alustatyö määritellään näin, päästään kiinni nimenomaan työelämän peruslogiikkaa

¹⁵⁶ Tutkimusprojekti oli Foundation for European Progressive Studies (FEPS) -ajatuspajan ja UNI Europan ja se toteutettiin yhteistyössä Kalevi Sorsa -säätiön, Palvelualojen ammattiliiton PAM:in sekä Hertfordshiren yliopiston kanssa. Hertfordshiren yliopisto käytännössä laati kyselylomakkeen ja kirjoitti tutkimusraportin. Ks. Huws et al. (2019).

¹⁵⁷ Hankaluudesta tutkia työtä alustataloudessa, ks. myös Sutela 2018.

muuttavaan työhön. Erikseen tutkittavia asioita näin määritellyn alustatyön sisällä ovat muun muassa: Kuinka moni tekee alustatyötä ja miten työsuoritusta kontrolloidaan? Ovatko tehtävät yksittäisiä tehtäviä vai suurempia projekteja? Tehdäänkö työ internetissä vai onko se aikaan ja paikkaan sidottua? Millä aloilla alustatyötä erityisesti tehdään? Tehdäänkö alustoilla kontrollin alaisena sellaista työtä, jota aiemmin tehtiin itsenäisinä yrittäjinä ja missä määrin jotkut alat siirtyvät teettämään työtä alustojen kautta?

Tiukka määritelmä on tarpeen siksi, että alustatyötä on syytä tutkia ilmiönä, joka sekä rikkoo perinteistä työn tekemisen tapaa että vaikuttaa hyvinvointivaltion rahoitukseen. Tällaisia vaikutuksia ei ole työskentelystä, joka tehdään työsuhteessa. Työsuhteessa työntekijä on oikeutettu perustavanlaatuisen sosiaaliseen suojeluun, kuten riittävään sosiaaliturvaan, sairausajan palkkaan ja lomiin. Työsuhteessa työtä teettävä työnantaja on myös velvollinen maksamaan valtiolle sosiaaliturvamaksuja. Ilman työsuhdetta työskentely jättää yksilön ilman sosiaalista suojelua ja valtion ilman tarvittavaa rahoitusta. Kuten aiemmin kirjoitin, tiukka määritelmä korostaa eroa pelkän alustan kautta *löydetyn* työn ja *alustalla tai kiinteästi alustaan yhteydessä olevan* työn tekemisen välillä. Tietenkin voidaan tutkia myös alustavälitteistä työtä, jossa raja ei ole näin tiukka maksuliikenteen, kontrollin ja/ tai työsuhteen laadun osalta. On hyvä kuitenkin tiedostaa, että tällöin tutkimuksen kohteena on teknologian käyttö, ei niinkään uudenlainen työn teettämisen tapa.

”Kumppaneista” työntekijöiksi

Kaikkein keskeisintä työlaainsäädännön uudistamisen kannalta on tarkastella työsuhteen tunnusmerkistön riittävyttä suhteessa alustatyöhön niin, että alustatyöntekijät katsottaisiin jatkossa työsuhteisiksi työntekijöiksi. Olennaista on lähestyä alustatyötä tässä raportissa esitetyn tiukan määritelmän kautta. Alustatyö on siis työtä, jossa työ on pilkottu yksittäisiksi työtehtäviksi, jotka suoritetaan alustan tai asiakkaan valvonnan ja johdon alaisuudessa mutta yrittäjätyönä. Tyypillisesti tällaista työtä teettävät alustayhtiöt kutsuvat työntekijöitä

”freelancereiksi”, ”kumppaneiksi”, ”partnereiksi” tai muilla vastaavilla nimityksillä. Näiden alustayritysten toimiala ei ole henkilöstöala, vaan ne tuottavat tiettyä palvelua tai tiettyjä palveluita, esimerkiksi ruokalähetti-, siivous-, kotityö- tai kuljetuspalveluita. Näiden yritysten liiketoimintamallin ytimessä on työn pilkkominen yksittäisiksi työtehtäviksi ja ulkoistaminen yksilöille.

On mahdollista, että nykyinen työsuhteen tunnusmerkistö on riittävä myös tiukasti määritellyn alustatyön laskemiseksi työsuhteiseksi työksi. Tästä ei kuitenkaan ole varmuutta, koska yrittäjänä teetettyä työtä ei ole toistaiseksi riitautettu oikeudessa eikä Suomessa siten ole aiheesta oikeuskäytäntöä, puhumattakaan korkeimman oikeuden ennakkoratkaisusta. Joka tapauksessa lähtökohtana olisi pidettävä tiukasti määritellyn alustatyön lukeminen työsuhteiseksi työksi. Jos se edellyttää työsuhteen tunnusmerkistön uudistamista, se on tehtävä. Laajemmin itsensä työllistäjien asemaan liittyen on ehdotettu, että työsuhteen tunnusmerkistön täytyminen ei edellyttäisi tiukkaa johdon ja valvonnan alaisuutta vaan ylipäättään riippuvaista tai alisteista asemaa suhteessa työn tarjoajaan.¹⁵⁸ Tällainen laajennus palvelisi myös alustatyöntekijöitä.

Alustatyöntekijöiden määrittelemisen työsuhteisiksi mahdollistaisi alustatyöntekijöille kollektiivisen neuvottelun omista työehdoistaan sekä pääsyn riittävän sosiaaliturvan piiriin, erityisesti työttömyysturvaan ja eläkkeisiin. Alustatyöntekijöiden olisi mahdollista järjestäytyä joko uusien tai olemassa olevien ammattiliittojen kautta ja liittyä työehtosopimuksiin.

Tähän kollektiiviseen neuvotteluoikeuteen liittyy keskeisesti kysymys palkanmuodostuksesta. Työn pilkkominen yksittäisiksi tehtäviksi ja työn ulkoistaminen yksilöille on toistaiseksi tarkoittanut sitä, että alustayritykset ovat yksipuolisesti sanelleet palkkiot. On merkkejä alustatyöntekijöiden järjestäytymisestä,¹⁵⁹ mutta ruohonjuuritason kampanjointia ei voi verrata siihen neuvotteluvältaan, joka työntekijäpuolella

158 ITSET 2018.

159 Ks. Mattila 2018b, 22. Suomessa ruokalähetit ovat järjestäytyneet Oikeutta läheteille -tunnuksen alle.

Suomen puolikorporatistisessa järjestelmässä on perinteisesti ollut. Tämän vuoksi ensisijaisena keinona alustatyöntekijöiden työehtojen parantamiseksi on katsoa heidät työsuhteisiksi silloin, kun työsuhteen tunnusmerkitö täytyy.

Mikäli tällaista työsuhteisuuteen liittyvää ratkaisua ei syystä tai toisesta haluta tehdä, olisi tärkeää taata kaikille itsensäyöllistäjille joka tapauksessa mahdollisuus järjestäytyä. Tapahtuipa järjestäytyminen työsuhteiden kautta tai muutoin, se on tärkeää muutoinkin kuin vain palkkakysymyksissä. Tutkimuksissa on todettu, että alustataloudessa ongelmina ovat muun muassa palkkojen epäreilisuus ja ongelmat maksaa palkat ajallaan, yhtäkkiset ja yllättävät töiden loppumiset, erittäin pitkät työajat, läpinäkyvyyden puute ja toimivien kanavien puute epäreilun kohtelun selvittämiseksi ja ratkaisemiseksi.¹⁶⁰ Työntekijöiden järjestäytyminen työn muodosta riippumatta olisi ensimmäinen askel tällaisten ongelmien purkamiseksi. Työntekijöiden tullessa edustetuiksi voitaisiin puuttua myös arviointijärjestelmien ongelmiin ja sopia esimerkiksi siitä, miten korvataan työkeikkojen odottelu, teknisten ongelmien aiheuttamat tulonmenetykset ja niin edelleen. Järjestäytyminen myös mahdollistaisi aiempaa tehokkaamman tiedottamisen alustatyöntekijöille heidän oikeuksistaan.¹⁶¹

Alustatyöntekijöiden oikeuksien toteutumisen kannalta olisi lisäksi tarpeen, että työsuhdestatusta ei tarkasteltaisi vasta jälkikäteen kalliissa oikeudenkäynneissä. Olisi siis syytä olla taho, joka työntekijän pyynnöstä tarkastelee asiaa ja antaa yrityksiä ja työntekijöitä sitovia päätöksiä. Tämän tahon toimintaa ei tarvitsisi millään muotoa sitoa pelkän alustatyön tarkasteluun, koska työsuhteenomaisen työn teettämistä yrittäjätöyönä tapahtuu perinteisilläkin aloilla, kuten AV-kääntäjien ja lehdenjakajien kohdalla.¹⁶² Esimerkiksi SAK on esittänyt, että tällainen tarkastelu annettaisiin työneuvoston tehtäväksi.¹⁶³ On myös esitetty käänteistä todistustaakkaa niin, että mikäli itsensäyöllistäjä

160 DG IPOL 2017, 106.

161 Näistä ja muista ehdotuksista tarkemmin, ks. DG IPOL 2017, 105–108.

162 Ks. Kaukonen 2018.

163 SAK 2019.

74 kyseenalaistaa oman statuksensa itsensätyöllistäjänä ja katsoo olevansa työntekijä, olisi yritysten tehtävä todistaa, mikäli näin ei ole.¹⁶⁴ Ottaen huomioon joidenkin alustayritysten pyrkimyksen teettää sen valvonnan ja johdon alaisuudessa tehtyä työtä ilman työsuhdetta, tätä ehdotusta on helppo kannattaa.

Freelancereille oikeus järjestäytyä

Työsuhteen tunnusmerkistön tarkasteleminen ei saa sulkea toimenpidevalikoimasta aitojen freelancereiden aseman parantamiseen tähtääviä toimia, eikä yksinyrittäjien aseman parantamista pidä pitää yksiselitteisenä ratkaisuna alustatyöntekijöiden ongelmiin. Tärkeää on, että politiikkatoimenpiteitä tehdään molemmilla alueilla rinta rintaan.

Yksi selkeä keino parantaa itsensätyöllistäjien asemaa olisi taata heille mahdollisuus järjestäytyä kollektiivisesti ja siten parantaa heidän mahdollisuuksiaan neuvotella omista työehdoistaan. Tämä edellyttäisi kilpailulain muuttamista niin, että itsensätyöllistäjät katsottaisiin työmarkkinoihin kuuluviksi.¹⁶⁵ Tämä puolestaan tarkoittaisi sitä, että itsensätyöllistäjät voisivat niin halutessaan tulla edustetuiksi ammattiliittojen ja niiden neuvottelujärjestöjen kautta. Näin työehtosopimukset voitaisiin ulottaa itsensätyöllistäjiin.¹⁶⁶ Työehtosopimusten piiriin pääseminen taas mahdollistaisi itsensätyöllistäjille muun muassa neuvottelemisen palkkioista sekä pääsystä palkallisten sairauspoissaolojen ja lomien piiriin.

On kuitenkin joitakin kysymyksiä, jotka ovat erityisen olennaisia alustojen kautta työskenteleville freelancereille. Yksi tällainen kysymys liittyy siihen, että monet verkossa tehtävää freelance-työtä välittävät alustat ovat kansainvälisiä. Miten eri maista kotoisin olevat freelancerit voivat järjestäytyä tehokkaasti? Vaikka tämä onnistuisikin esimerkiksi teknologian avulla, ongelmaksi jää eri maiden hintataso ja palkkioiden ostovoima. Suomessa alustojen kautta työtä tekevät joutuvat kilpailemaan globaaleilla markkinoilla, ja on selvää, että matalamman

164 DG IPOL 2017, 103.

165 Ks. ITSET 2018.

166 Ks. DG IPOL 2017, 103.

hintatason maissa työntekijät pystyvät myymään työpanostaan huomattavasti täkäläisiä halvemmalla. Hintatason vaihtelu maasta toiseen edellyttäisi maakohtaisten eikä niinkään globaalien minimipalkkioiden asettamista. Tämä taas johtaisi siihen, että työ teetettäisiin lähes varmasti halvempien hintatasojen maissa. Tässä tulee näkyviin globaalin alustatalouden disruptiiva vaikutus työntekijöiden mahdollisuuteen vaatia parempia työehtoja. Helpoiten järjestäytyminen onnistunee silloin, kun työn suorittajalta vaaditaan jotain harvinaista erityistaitoa. Tällöin markkinat ovat globaalit mutta osaajien vähäisen määrän takia kuitenkin pienet. Myös paikallistuntemusta tai tietyn kielen hallintaa edellyttävät tehtävät pienentävät markkinoita. Mitään helppoa ratkaisua alusta-freelancereiden järjestäytymiseen ei kuitenkaan valitettavasti ole tarjolla.

Sosiaaliturvareformit

Kuten edellä on esitetty, alustatyötä tekevien työehto- ja sosiaaliturvaongelmat poistuisivat, mikäli heidät katsottaisiin työsuhteisiksi. Tämä ratkaisisi myös sen hyvinvointivaltion rahoitukseen liittyvän ongelman, että kieltäytyessään työnantajan roolista alustayhtiöt eivät maksa sosiaaliturvamaksuja. Työn teettäminen työsuhteetta toisin sanoen nakertaa samaan aikaan sekä yksittäisen työntekijän oikeuksia että hyvinvointivaltion rahoitus pohjaa. Suomen sosiaaliturvajärjestelmän rahoitus perustuu nimittäin paitsi valtion ja kuntien verotuloihin myös työnantajien ja vakuutettujen maksamiin maksuihin. Vuonna 2016 valtion ja kuntien rahoitusosuus oli 47,9 prosenttia, työnantajien 33,8 prosenttia ja vakuutettujen 13,3 prosenttia. Muut menot katettiin sosiaalivakuutusten pääomatuloista. Työnantajat olivat suurin yksittäinen rahoittajaryhmä, mutta niiden rahoitusosuus on pienentynyt tasaisesti vuodesta 1980 lähtien.¹⁶⁷

167 THL 2018, 4. Tässä sosiaaliturvan menot käsittävät niin suorat tulonsiirrot kuin palvelut, joilla turvataan ihmisten kohtuullinen elämisen taso ja toimeentulo. Turvaan sisältyvät riskit ja tarpeet, jotka liittyvät sairauteen ja terveyteen, toimintarajoitteisuuteen, työkyvyttömyyteen, vanhuuteen, perheen huoltajan kuolemaan, perheisiin ja lapsiin, työttömyyteen, asumiseen ja sosiaaliseen syrjäytymiseen. (Lähde: THL 2018, 6.)

Mitä tulee ylipäättään alustatyöntekijöiden ja alustojen kautta työskentelevien vakuutuksiin, esimerkiksi Uber otti kesäkuussa 2018 vakuutuksen kuljettajilleen. Uberin mukaan se ”suojaa etuun oikeutettuja kuljettaja- ja toimituspartnereita elämänmuutosten aiheuttamilta kustannuksilta”. Tällaisiksi elämänmuutoksiksi mainitaan loukkaantuminen, sairastuminen ja lapsen saaminen. Vakuutettuina ovat matkan aikana kaikki kuljettajat ja matkan ulkopuolella aktiiviset Uber-kuljettajat.¹⁶⁸

Matkan aikana tapahtuneista tapaturmista maksetaan kaikille kuljettajille kertakorvaus yli vuorokauden kestävästä sairaalahoidosta, hoitokulukorvausta (jos hoitokulut eivät kuulu julkisen terveydenhoidon piiriin), haittakorvausta enintään 30 päivältä, vammakorvausta kertakorvauksena vamman vakavuuden perusteella sekä kertakorvaus ja hautajaiskulut omaisille kuoleman sattuessa.¹⁶⁹ Tarkempia tietoja korvausmääristä ei kerrota. Aktiivisille kuljettajille korvataan vakavan sairauden tai vamman vuoksi haittakorvausta 65 euroa 15 päivän ajan, enintään 975 euroa. Äitiys- ja isyysmaksua aktiiviset kuljettajat saavat kertakorvauksena 1 000 euroa. Oikeuteen kutsun johdosta aktiivisille kuljettajille maksetaan kertakorvauksena 500 euroa.¹⁷⁰

Uberin vakuutus kohdistuu tyypillisiin sosiaaliturvajärjestelmän kautta vakuutettuihin riskeihin ja elämäntilanteisiin. Vaikka vakuutukset ovat kädenojennus kuljettajille, vakuutuskorvaukset ovat varsin matalat eikä niitä voi pitää yhteiskunnan tarjoaman turvaverkon veroisina. Olennaista on, että Uber ja muut vastaavat yritykset eivät nykyisessä sääntely-ympäristössä osallistu yhteiskunnan tarjoaman sosiaaliturvan rahoittamiseen työnantajamaksuilla.

Yksi tärkeä kysymys koskeekin juuri työnantajamaksujen ja verotuksen suhdetta. Euroopan parlamentin alustatyöntekijöiden sosiaalista

168 Aktiivisiksi kuljettajiksi lasketaan ne, jotka ovat tehneet edellisen kahdeksan viikon aikana kuljettajapartnerina 150 matkaa tai toimituspartnerina 30 toimitusta. Äitiys-/isyyskorvauksen saadakseen on pitänyt tehdä lapsen syntyessä viimeisen kuuden kuukauden aikana 300 matkaa (kuljettajapartnerina) tai 60 toimitusta (toimituspartnerina). (Lähde: Uber 2019b)

169 Uber 2019b.

170 AXA 2018.

suojelua koskevassa tutkimusraportissa nimittäin ehdotetaan, että olisi siirryttävä kontribuutioperustaisesta järjestelmästä verotusperustaiseen järjestelmään.¹⁷¹ Kontribuutioilla tarkoitetaan nimenomaan työnantaja-maksuja ja vakuutettujen suorittamia, veroista erillisiä maksuja.

Verotuspohjaiseen järjestelmään siirtyminen edellyttäisi työntajien ja vakuutettujen maksuosuuksien pienentämistä ja vastaavasti valtion ja kuntien maksuosuuksien kasvattamista. Käytännössä tämä tarkoittaisi verotuksen kiristämistä tai sosiaaliturvan leikkauksia. On vaikea nähdä, miten tällainen muutos palvelisi Suomen sosiaaliturvajärjestelmää. Kansainvälisen kilpailun takia on erityisen vaikeaa nostaa yritysverotusta, joka käytännössä voisi korvata pienentyvät työnantajamaksut. Näin ollen kaikkein järkevimmäksi hyvinvointivaltion rahoittamisen mekanismiksi jää nykyistä tehokkaampi työnantajastatuksen ja siitä seuraavien velvollisuuksien toteaminen.

Alustatyöntekijöiden vetäminen työsuhteisiksi ei kuitenkaan ole mahdollista muuten kuin silloin, kun työ todella täyttää työsuhteen tunnusmerkistön. Alustojen kautta tehdään paljon myös aitoa, yrittäjä-mäistä freelance-työtä. Vaikka työsuhteisuuden laajentaminen ei auta näitä työntekijöitä, sosiaaliturvajärjestelmän parantamiseksi heidän näkökulmastaan on paljon tehtävissä.

Riippumatta siitä, miten rahoitus kerätään, oikeuden sosiaaliturva-etuuksiin tulee olla nykyistä kattavampi. Yksi tapa toteuttaa tämä on joustavoittaa työssäoloehdot työttömyyspäivärahan piiriin pääsemisen ehtona. Tämä auttaisi alustavälitteistä työtä tekeviä, koska heidän kokonaistulonsa syntyvät usein epäsäännöllisestä työskentelystä. Vaikka periaatteessa sosiaaliturvajärjestelmässämme sekä yrittäjät että palkansaajat ovat oikeutettuja kohtuullisiin etuuksiin, on huolehdittava, että tämä oikeus myös käytännössä toteutuu. Yrittäjien kohdalla ongelmia aiheuttaa vaatimus poistaa yritys muun muassa ennakkoperintä- ja työnantajarekisteristä. Tällainen vaatimus sopii huonosti sirpaleisen työn tekemiseen, tehtiinpä sitä alustojen välityksellä tai ei. Työtä tehneiden pitäisi olla tasa-arvoisesti oikeutettuja etuuksiin, riippumatta siitä, missä työsuhdemuodossa työtä on tehty. Etuudet on pystyttävä

171 DG IPOL 2017, 104.

78 pitämään mukana siirryttäessä työnteon muodosta toiseen. On myös tärkeää, että yksilöiden alivakuuttaminen tehdään mahdolltomaksi. Esimerkiksi eläkevakuuttaminen olisi tehtävä pakolliseksi ja verovähennyskelpoiseksi. Joiltain osin voi olla kyse ennemminkin informaation puutteesta kuin järjestelmän puutteista. Freelancereiden pitäisi siis olla tietoisia siitä, millä tavalla heidän tekemänsä maksut vaikuttavat heidän sosiaaliturvaansa ja mihin he ovat oikeutettuja.¹⁷²

Jos henkilö tekee sekä palkkatyötä että yhtiömuotoisesti työtä yrittäjänä, yhdistelmävakuutus olisi ratkaisu hänen tilanteeseensa. Siinä työttömyysturvan ansainta olisi mahdollista kahdessa järjestelmässä samanaikaisesti, kunhan henkilö on vakuuttanut itsensä molemmissa järjestelmissä. Suomessa on viime vuosina käyty aiheesta jonkin verran keskustelua, erityisesti pohjautuen työ- ja elinkeinoministeriön selvityshenkilöiden Maria Löfgrenin ja Harri Hellsténin ehdotukseen yhdistelmävakuutusmalliksi.¹⁷³ Mallia on myös kritisoitu: muun muassa monia freelancereita edustava Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto Teme on tehnyt niin.¹⁷⁴ En toista keskustelua tässä, mutta huomionarvoista on, että alustatyö laajentaa itsensätyöllistämisen ja sen mukanaan tuomat ongelmat uusille aloille. Mitkä mahdollisen yhdistelmävakuutusmallin yksityiskohdat olisivatkaan, pitäisi vallita yhteisymmärrys siitä, että yhteiskunnassa tulee aina olemaan joukko ihmisiä, joiden tilannetta se parantaisi. Mutta – jälleen kerran – yhdistelmävakuutustakaan ei saa nähdä vaihtoehtona alustatyöntekijöiden määrittelemiselle työsuhteiksi silloin, kun työsuhteen tunnusmerkistö täyttyy.

Euroopan parlamentin tutkimusraportissa kehotetaan myös siirtymään kohti universaaleja sosiaalietuuksia.¹⁷⁵ Tästä ensimmäisenä tulee mieleen kaikille maksettava perustulo, joka vähentäisi työn tekemisen muodon merkitystä sosiaalietuuksien saamisessa. Yksilön näkökulmasta perustulo vähentäisi byrokratiaa ja tekisi omasta vähimmäistoimeentulosta ennustettavaa. Suomen perustulokokeilun

172 DG IPOL 2017, 104–105.

173 Ks. TEM 2016.

174 Ks. Teme 2018.

175 DG IPOL 2017, 104.

ensimmäinen vuosi 2017 ei myöskään osoittanut, että perustulo olisi vähentänyt perustuloa saavien työllistymistä verrattuna perinteisellä työttömyysturvalla olevien työllistymiseen. Työllistyminen ei myöskään ollut perustuloa saavien ryhmässä parempaa kuin verrokkiryhmässä.¹⁷⁶

Perustuloon liittyy siis monia kannatettavia piirteitä. Alustatyön näkökulmasta on kuitenkin huono asia, jos perustuloa käytetään perusteena sille, että työsuhteenomaista työtä voitaisiin tulevaisuudessa teettää nykyistä enemmän yrittäjätöinä. Tällöin Suomen sosiaaliturvajärjestelmän rahoitus nousisi todelliseksi ongelmaksi. En tarkoita tällä perustulon korkeaa hintaa yhteiskunnalle vaan sitä, että mikäli tällainen linja valitaan, työnantajamaksut vähenevät tulevaisuudessa. Pidän ongelmallisena myös sitä, jos perustulo vähentää työn suorittajien tarvetta järjestäytyä kollektiivisesti ja vaatia itselleen kunnollisia palkkoja.¹⁷⁷ Laskevien palkkatulojen yhteiskunnassa myös verotulot laskevat, mikä edelleen aiheuttaisi lisäpainetta sosiaaliturvajärjestelmän supistamiselle. Käytännössä tämä myös tarkoittaisi valtion tukea yrityksille, koska valtio ottaisi osan työvoimakustannuksista itsensä maksettaviksi.

Toivon näiden näkökohtien pysyvän mukana perustulokeskustelussa. Perustulon sijaan universaalit sosiaalietuudet voidaan ymmärtää myös niin, että oikeus sosiaalietuuksiin ei määräydy (aiemman) työsuhdestatukseen mukaan, vaan etuudet ovat kaikkien saatavilla kohtuullisin ehdoin.

Lopuksi

Esitin edellisen luvun alussa kysymyksen, onko alustavälitteistä ja alustatyötä tekevät kategorisoitu työsuhteisiksi työntekijöiksi tai yrittäjiksi oikein. Vastaus kuuluu, että kaikilta osin ei ole vaan työsuhteenomaista työtä teetetään yrittäjätöinä. Toisaalta alustojen kautta työskentelee myös joukko freelancereita, joilla on aito vapaus määrittää oman työnsä reunaehdot. Silloin, kun työn suorittajalla ei ole työsuhdetta, hänen oikeutensa eivät ole sillä tasolla kuin niiden pitäisi olla. Alustatyön-

¹⁷⁶ Kela 2019.

¹⁷⁷ On merkkejä siitä, että näin saattaa käydä, ks. Hakkarainen 2018.

tekijöillä on velvollisuuksia suhteessa alustayhtiöön mutta oikeuksissa on puutteita. Sekä alustatyöntekijöiden että freelancereiden oikeus riittävään sosiaaliturvaan on puutteellinen.

Työnteko alustataloudessa ei sinänsä anna aiheutta muuttaa työelämän sääntelyn peruskehikkoa. Olennaista on, että tiukasti määritellyssä alustatyössä toteutuu työnantajan johdon ja valvonnan alaisuudessa työskentely. Työntekijät pitää vain kategorisoida tämän perusteella työntekijöiksi, jolloin he tulevat työelämän lainsäädännön ja työehtosopimusten piiriin. Näin ratkeavat myös puutteet alustatyöntekijöiden sosiaaliturvassa.

Tämä ratkaisu ei kuitenkaan toimi, mikäli työ on aitoa freelance-työtä. Freelancereilla on alustataloudessa kahdenlaisia ongelmia: työn suorittamisen ehtoihin ja sosiaaliturvaan liittyviä. Työn suorittamiseen liittyvien ongelmien ratkaisemiseksi freelancereilla pitäisi olla mahdollisuus järjestäytyä. Järjestäytyneet freelancerit voisivat neuvotella alustoilta pois sulkemisen ehdoista, arviointijärjestelmien periaatteista, maksuihin liittyvistä kysymyksistä ja niin edelleen. Sosiaaliturvaa taas pitäisi kehittää universaaliin suuntaan niin, kaikilla työsuhdestatuksesta riippumatta olisi oikeus kohtuulliseen sosiaaliturvaan. Nämä molemmat ongelma-alueet ja ratkaisut koskevat niin alustojen kautta kuin perinteisesti työskenteleviä freelancereita.

Alustavälitteinen työ ei ole irrallaan muusta työelämästä tai yhteiskunnasta, eikä sille tule luoda omaa erityissääntelyään. Sen sijaan alustavälitteisen työn luonne on otettava huomioon kaikessa työelämän ja sosiaaliturvan sääntelyssä.

Mutta onko työelämä muuttumassa merkittävällä tavalla kohti aitoa freelance-työtä, pois kahdeksasta neljään -työstä? Yksinyrittämisen määrällä mitattuna tällainen hienoinen trendi on Suomessa nähtävissä. Määrät ovat kuitenkin toistaiseksi pieniä, emmekä voi tietää, onko kyse kaikilta osin aidosta vapauden lisääntymisestä vai pikemminkin pyrkimyksestä teettää työtä entistä huonommilla työehdoilla. Yhdysvalloissa yhä useampi tarjoaa taksipalveluita alustojen kautta mutta yhä pienemmällä palkkioilla. Tämä on työntekijän näkökulmasta epätoivottava kehityssuunta.

Vapauden lisääntyminen työelämässä on tietenkin periaatteessa hyvä asia. Samaan aikaan pitää kuitenkin jatkuvasti tarkkailla sitä, onko vapaus aitoa vai ei. Vaikka vapaus olisikin aitoa, on edelleen kysyttävä, miksi tämä vapaus edellyttäisi työn teettämisen ilman työsuhdetta. Jo nyt monia asiantuntijatehtäviä tehdään varsin vapaina aikatauluista, ja silti nämä työt tehdään työsuhhteessa. Teknologian avulla tällainen vapaus voitaisiin ulottaa myös rutiininomaisempiin tehtäviin ilman, että työsuhdeturva heikkenee.

Pidän vaarallisena suuntausta, jossa puhetta työn murroksesta käytetään tekosyynä työsuhdeturvan heikentämiselle. Vaikka työntekijän alisteisuuden muoto suhteessa työnantajaan on saattanut teknologian ja alustatalouden myötä muuttua, itse alisteisuus on mitä suurimmassa määrin vielä todellisuutta. Juuri tämä alisteisuus on ollut lähtökohtana työntekijän oikeuksien turvaamiselle lainsäädännössä.

Mikäli alisteisuus kuitenkin syystä tai toisesta poistuisi – mikä on toivottavaa mutta epätodennäköistä – suuri tulevaisuuden kysymys on hyvinvointivaltion rahoitus. Oikeudesta sosiaaliturvaan voidaan tehdä universaali, mutta erityisesti tällöin on huolehdittava sosiaaliturvan rahoituksesta. Alustayritykset on saatava maksamaan oma osuutensa yhteiskunnan rahoituksesta silloinkin, kun työnantajamaksuja ei peritä. Globaalin kilpailun aikakaudella tämä on vaikeaa, ja siksi hyvinvointivaltion puolustajien on ensiarvoisen tärkeää liittoutua globaalisti. Alustavälitteisen työn ongelmat koskettavat niin työntekijöitä yksilöinä kuin meitä kaikkia, jotka toivomme hyvinvointivaltiolla valoisaa tulevaisuutta.

Lähdeluettelo

- Ailisto, Heikki, Jari Collin, Jari Juhanko, Martti Mäntylä, Sampsa Ruutu ja Timo Seppälä (toim.) sekä Marco Halén, Kari Hiekkanen, Kirsi Hyytinen, Eeva Kiuru, Heidi Korhonen, Jukka Kääriäinen, Päivi Parviainen & Jaakko Talvitie (2016). *Onko Suomi jäämässä alustatalouden junasta?* Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 19/2016. Osoitteessa https://www.etla.fi/wp-content/uploads/vnk_raportti_2016_19.pdf. Ladattu 16.11.2018.
- Alsos, Kristin, Kristin Jesnes, Beate Sletvold Øistad & Torstein Nesheim (2017). *Når sjefen er en app*. Fafo-rapport 2017:41. Fafo, Oslo. Osoitteessa <https://www.fafo.no/images/pub/2017/20649.pdf>. Ladattu 4.12.2018.
- Amazon Mechanical Turk (2019). Make money in your spare time. Osoitteessa <https://www.mturk.com/worker>. Ladattu 8.1.2019.
- AXA (2018). Vakuutusturva Uberin kuljettajakumppaneille. Osoitteessa <https://uber.app.box.com/s/76wsmvykaack6gjo2awg3q5a3oayren2>. Ladattu 4.1.2019.
- BEIS (2018). *The experiences of individuals in the gig economy*. Department for Business, Energy and Industrial Strategy, London. Osoitteessa https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/679987/171107_The_experiences_of_those_in_the_gig_economy.pdf. Ladattu 4.12.2018.
- Beltran de Heredia Ruiz, Ignasi (2018). Employment status of platform workers (national courts decisions overview – Australia, Brazil, Chile, France, Italy, United Kingdom, United States & Spain). Blogikirjoitus sivustolla *Una mirada crítica a las relaciones laborales* 9.12.2018. Osoitteessa <https://ignasibeltran.com/2018/12/09/employment-status-of-platform-workers-national-courts-decisions-overview-australia-brazil-chile-france-italy-united-kingdom-united-states-spain/>. Ladattu 19.12.2018.

- Berg, Janine (2016). *Income security in the on-demand economy. Findings and policy lessons from a survey of crowdworkers*. Conditions of work and employment series No. 74. ILO, Geneva.
- Bolt (2019). Tee työtä kuten sinä haluat. Osoitteessa <https://www.bolt.works/tyontekijat/tyontekijat/>. Ladattu 8.1.2019.
- Chartergates (2017). Dewhurst vs. CitySprint UK Ltd. 13.01.2017. Osoitteessa <http://chartergates.com/wp-content/uploads/2016/11/13.01.2017-Dewhurst-v-Citysprint-UK-Ltd1.pdf>. Ladattu 13.11.2017.
- Clickworker (2019). Profit from Your Talents. Osoitteessa <https://www.clickworker.com/clickworker/?customer=false>. Ladattu 8.1.2019.
- Codagnone, Cristiano, Fabienne Abadie & Federico Biagi (2016). *The Future of Work in the 'Sharing Economy'. Market Efficiency and Equitable Opportunities or Unfair Precarisation?* Institute for Prospective Technological Studies, JRC Science for Policy Report EUR 27913 EN, doi: 10.2791/431485.
- Davies, Rob (2017). Uber loses appeal in the UK employment rights case. *The Guardian*, artikkeli 10.11.2017. Osoitteessa <https://www.theguardian.com/technology/2017/nov/10/uber-loses-appeal-employment-rights-workers>. Ladattu 22.11.2018.
- Degryse, Christophe (2017). *Shaping the world of work in the digital economy*. Foresight Brief. European Trade Union Institute, Bryssel.
- De Stefano, Valerio (2016). *The rise of the "just-in-time workforce": on-demand work, crowdwork and labour protection in the "gig-economy"*. International Labour Office, ILO, Conditions of work and employment series No 71, Geneva.
- DG IPOL (2017). *The Social Protection of Workers in the Platform Economy*. Directorate-General for Internal Policies, Policy Dept. An Economic and Scientific Policy Study for the EMPL Committee. Euroopan parlamentti, Bryssel.

84 Employment Tribunal (2016). Reasons for the reserved judgment on preliminary hearing sent to the parties on 28 October 2016. Case Nos: 2202550/2015 & Others. Osoitteessa <https://www.judiciary.gov.uk/wp-content/uploads/2016/10/aslam-and-farrar-v-uber-reasons-20161028.pdf>. Ladattu 13.11.2017.

Employment Tribunal (2017). Reserved judgment on 2 August 2017. Osoitteessa https://assets.publishing.service.gov.uk/media/598c5d7ce5274a75134a9924/Mr_C_Gascoigne_v_Addison_Lee_Ltd_2200436-2016_-_Final_and_Reasons.pdf. Ladattu 13.11.2017.

Eurofound (2018a). *Employment and working conditions of selected types of platform work*. Publications Office of the European Union, Luxemburg.

Eurofound (2018b). *Platform work: Types and implications for work and employment – Literature review*. Office of the European Union, Luxembourg.

Euroopan komissio (2016a). *Online Platforms. Accompanying the document “Communication on Online Platforms and the Digital Single Market*. Commission staff working document. SWD(2016) 172 final. Bryssel 25.5.2016. Osoitteessa <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX-52016SCo172&from=EN>. Ladattu 26.11.2018.

Euroopan komissio (2016b). *Digitaalisten sisämarkkinoiden verkkoalustat – Euroopan mahdollisuudet ja haasteet*. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. COM(2016) 288 final, Bryssel 25.5.2016.

Euroopan komissio (2016c). *Yhteistyötaloutta koskeva eurooppalainen toimintasuunnitelma*. Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. COM(2016) 356 final. Bryssel 2.6.2016.

- Euroopan komissio (2018). *Ehdotus: neuvoston suositus sosiaalisen suojelun saavuuudesta työntekijöiden ja itsenäisten ammatinharjoittajien kannalta*. Strasbourg 13.3.2018, COM(2018) 132 final, 2018/0059 (NLE).
- Evans, Peter C. & Annabelle Gawer (2016). *The Rise of the Platform Enterprise. A Global Survey*. The Emerging Platform Economy Series No. 1. The Center for Global Enterprise, New York. Osoitteessa https://www.thecge.net/app/uploads/2016/01/PDF-WEB-Platform-Survey_01_12.pdf. Ladattu 26.11.2018.
- Fabo, Brian, Miroslav Beblavý, Zachary Kilhoffer & Karolien Lenaerts (2017). *An Overview of European Platforms: Scope and Business Models*. Publications Office of the European Union, Luxembourg. ISBN 978-92-79-77251-1. Doi: 10.2760/762447. JRC109190. Osoitteessa http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC109190/jrc109190_jrc_mapping.pdf. Ladattu 27.11.2018.
- Farrell, Diana & Fiona Greig (2016). *Paychecks, Paydays, and the Online Platform Economy. Big Data on Income Volatility*. JPMorgan Chase & Co. Institute, New York City.
- Farrell, Diana, Fiona Greig & Amar Hamoudi (2018). *The Online Platform Economy in 2018. Drivers, Workers, Sellers, and Lessors*. JPMorgan Chase & Co. Institute, New York City. Osoitteessa <https://www.jpmorganchase.com/corporate/institute/document/institute-ope-2018.pdf>. Ladattu 13.11.2018.
- Flash Eurobarometer 438 (2016). The use of collaborative platforms. Euroopan Unioni, Bryssel. Osoitteessa <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/PublicOpinion/index.cfm/ResultDoc/download/DocumentKy/72885>. Ladattu 26.11.2018.
- Foodora (2019). Ryhdy lähetiksi! Osoitteessa <https://rider.foodora.fi/>. Ladattu 3.1.2019.

- 86 Foodora Vastuuseen -kampanja (2018a). Kuva osoitteessa <https://www.facebook.com/justice4couriers/photos/a.279254286227822/320114618808455/?type=3&theater>. Ladattu 22.11.2018.
- Frenken, Koen, Toon Meelen, Martijn Arets & Pieter van de Glind (2015). Smarter regulation for the sharing economy. *Guardian* 20.5.2015. Osoitteessa <https://www.theguardian.com/science/political-science/2015/may/20/smarter-regulation-for-the-sharing-economy>. Ladattu 30.5.2018.
- Frenken, Koen & Juliet Schor (2017). Putting the sharing economy into perspective. *Environmental Innovation and Societal Transitions*, vol. 23, 3–10.
- Freska (2019). Vieraisiin luottaminen. Osoitteessa <https://www.freska.fi/stoorit/rakas-freska-vieraisiin-luottaminen>. Ladattu 3.1.2019.
- Garben, Sacha (2017). *Protecting Workers in the Online Platform Economy: An overview of regulatory and policy developments in the EU*. European Risk Observatory Discussion paper. European Agency for Safety and Health at Work, Santiago de Compostela.
- Giddens, Anthony (1993). *Sociology*. Toinen painos. Polity Press, Cambridge.
- Goudin, Pierre (2016). *The Cost of Non-Europe in the Sharing Economy. Economic, Social and Legal Challenges and Opportunities*. European Parliamentary Research Service, Bryssel. Osoitteessa [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/558777/EPRS_STU\(2016\)558777_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/558777/EPRS_STU(2016)558777_EN.pdf). Ladattu 20.11.2018.
- Hakkarainen, Jari (2018). Kysymme kolmelta suomalaiselta, millaista on saada perustuloa 560 euroa verottomana joka kuukausi – ”Tuli hannuhamainen olo”. Artikkelit, *Yle* 23.8.2018. Osoitteessa <https://yle.fi/uutiset/3-10363413>. Ladattu 17.12.2018.
- Hall, Jonathan V. & Alan B. Krueger (2016). *An Analysis of the Labor Market for Uber's Driver-Partners in the United States*. National Bureau of Economic

Research, Cambridge. Osoitteessa <https://www.nber.org/papers/w22843.pdf>.
Ladattu 4.12.2018.

87

HE 94/2015 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain ja työttömyysturvalain muuttamisesta.

Heiskanen, Heikki (2017). Takaisku Uberille: Yhtiön on noudatettava EU-maiden omia taksialan sääntöjä. Ylen uutinen 20.12.2017. Osoitteessa <https://yle.fi/uutiset/3-9986030>. Ladattu 21.12.2017.

Huws, Ursula, Neil Spencer, Kaire Holts & Matthew Coates (2019). *Digitaalinen jalanjälki: Työn muuttuminen alustamaiseksi Euroopassa. Suomea koskevan kyselyn tulokset*. Foundation for European Progressive Studies (FEPS), UNI Europa, Hertfordshiren yliopisto, Kalevi Sorsa -säätiö ja Palvelualojen ammattiliitto PAM, Bryssel/Hertfordshire/Helsinki. Osoitteessa <https://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/2019/04/Suomea-koskevan-kyselyn-tulokset.pdf>. Ladattu 8.4.2019.

IPSE (2017). IPSE response: Review of Employment Practices in the Modern Economy. Osoitteessa <https://www.ipse.co.uk/uploads/assets/uploaded/4f4b4cfb-85cb-4ce9-95fb715fid261fba.pdf>. Ladattu 19.12.2018.

ITSET (2018). ITSET-ryhmän yhteiset hallitusohjelmatavoitteet 2019. 15.11.2018. Osoitteessa <https://journalistiliitto.fi/wp-content/uploads/2018/11/ITSET-hallitusohjelmatavoitteet-2019-lopullinen-002.pdf>. Ladattu 4.3.2019.

Journalistiliitto (2015). Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnalle hallituksen esityksestä HE 94/2015 vp (16.11.2015). Osoitteessa <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2015-AK-27073.pdf>. Ladattu 4.1.2019.

Journalistiliitto (2016). Freelancerin työttömyysturva selkiytyi jonkin verran. Osoitteessa <https://journalistiliitto.fi/fi/lain-soveltamisohje-selkiyytaa-freen-tyottomyysturvaa/>. Ladattu 9.1.2019.

- 88 Kasriel, Stephane (2018): We studied freelancing for five years – here's how work is changing. *Fast Company* 31.10.2018. Osoitteessa <https://www.fastcompany.com/90251797/we-studied-freelancing-for-five-years-heres-how-work-is-changing>. Ladattu 4.1.2019.
- Katz, Lawrence F. & Alan B. Krueger (2016). The rise and nature of alternative work arrangements in the United States, 1995–2015. NBER Working Paper Series. Osoitteessa <https://www.nber.org/papers/w22667>. Ladattu 13.11.2018.
- Kaukonen, Hertta-Mari (2018). Sanomalehtien aamujakajatin patistettiin yrittäjiksi: Sanomien uusi jakeluyhtiö ei anna työvälaineitä eikä työnjohtoa. Artikkel, *Seura* 17.12.2018. Osoitteessa <https://seura.fi/asiat/ajankohtaista/sanomalehden-jakajatin-patistettiin-yrittajiksi-tata-kaikkeaa-on-sanomien-jakeluongelmien-taustalla/?fbclid=IwAR14zPSFmieAsBhLFETGYb9HPhzJ12Dsw81LpYsZDH-6o-p2b4syA63KVI4>. Ladattu 17.12.2018.
- Kela (2019). Perustulokokeilu. Osoitteessa <https://www.kela.fi/perustulokokeilu>. Ladattu 7.3.2019.
- Kenney, Martin & John Zysman (2016). The Rise of the Platform Economy. *Issues in Science and Technology*, 32:3. Osoitteessa <http://issues.org/32-3/the-rise-of-the-platform-economy/>. Ladattu 20.6.2018.
- Koistinen, Pertti (2014). *Työ, työvoima & politiikka*. Vastapaino, Tampere.
- Lehdonvirta, Vili (2018). Flexibility in the gig economy: managing time on three online piecework platforms. *New Technology, Work and Employment* 33:1.
- Marttinen, Jussi (2018). *Palvelukseen halutaan robotti. Tekoäly ja tulevaisuuden työelämä*. Aula & Co, Helsinki.
- Mattila, Maija (2018a). *Alustatalous ei ole jakamistaloutta (välttämättä) – lähtökohtia alustatalouden sääntelyyn*. Impulsseja-sarja, lokakuu 2018. Kalevi Sorsa -säätiö, Helsinki. Osoitteessa http://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/2018/10/KSS_Mattila_web.pdf. Ladattu 16.11.2018.

- Mattila, Maija (2018b). *Alustatalouden haasteet työntekijälle*. Impulsseja-sarja, tammikuu 2018. Kalevi Sorsa -säätiö, Helsinki. Osoitteessa <https://sorsa.foundation.fi/wp-content/uploads/2018/01/Mattila-Alustatalouden-haasteet-tyontekijalle-WEB.pdf>. Ladattu 7.3.2019.
- Miller, Claire Cain (2015). When Algorithms Discriminate. *New York Times* 9.7.2015. Osoitteessa <https://www.nytimes.com/2015/07/10/upshot/when-algorithms-discriminate.html>. Ladattu 4.9.2018.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2015). Opetus- ja kulttuuriministeriön lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain ja työttömyysturvalain muuttamisesta (HE 94/2015). (3.12.2015) Osoitteessa <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2015-AK-32575.pdf>. Ladattu 4.1.2019.
- Pajarinen, Mika & Petri Rouvinen (2014). Computerization Threatens One Third of Finnish Employment. *Etna Muistio* 22, 13.1.2014. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, Helsinki.
- Pajarinen, Mika, Petri Rouvinen, Jörg Claussen, Jari Hakanen, Anne Kovalainen, Tobias Kretschmer, Seppo Poutanen, Mareike Seifried & Laura Seppänen (2018). *Upworkers in Finland. Survey Results*. ETLA Raportti 85. Osoitteessa <https://www.etla.fi/julkaisut/upworkers-in-finland-survey-results/>. Ladattu 19.12.2018.
- PAM (2018). Yrittäjä vai työntekijä? Työsuhteen tunnusmerkit. Artikkelit, Palvelu-alojen ammattiliitto PAM, 28.8.2018. Osoitteessa <https://www.pam.fi/wiki/yrittaja-vai-tyontekija-tyosuhteen-tunnusmerkit-artikkeli.html#vo1>. Ladattu 1.3.2019.
- Pesole, Annarosa, Cesira Urzi Brancati, Enrique Fernández Macías, Federico Biagi & Ignacio González Vázquez (2018): *Platform Workers in Europe*. Evidence from the COLLEEM Survey. JRC Science for Policy Report. Euroopan komissio, Bryssel.

- 90 Pringle, Ramona (2015). When technology discriminates: How algorithmic bias can make an impact. Osoitteessa <https://www.cbc.ca/news/technology/algorithms-hiring-bias-ramona-pringle-1.4241031>. Ladattu 7.9.2018.
- Pärnänen, Anne & Hanna Sutela (2014). *ItsensätYOllistäjät Suomessa 2013*. Tilastokeskus, Helsinki.
- Rinne, April (2018). The Dark Side of the Sharing Economy. Maailman talousfoorumi 16.1.2018. Osoitteessa <https://www.weforum.org/agenda/2018/01/the-dark-side-of-the-sharing-economy/>. Ladattu 29.8.2018.
- Rönni-Sällinen, Annika (2017). Alustataloutta ei pidä mystifoida. Blogikirjoitus, SAK 14.12.2017. Osoitteessa <https://www.sak.fi/ajankohtaista/blogi/alusta-taloutta-ei-pida-mystifoida>. Ladattu 28.2.2019.
- SAK (2019). Alustatalous ja työelämän muutos vaativat työsopimuslain päivittämistä. SAK 4.2.2019. Osoitteessa <https://www.sak.fi/ajankohtaista/uutiset/sak-alustatalous-ja-tyoelaman-muutos-vaativat-tyosopimuslain-paivittamista>. Ladattu 1.3.2019.
- Seppälä, Timo, Marco Halén, Jari Juhanko, Heidi Korhonen, Juri Mattila, Päivi Parviainen, Jaakko Talviviie, Heikki Ailisto, Kirsi-Maria Hyytinen, Jukka Kääriäinen, Martti Mäntylä & Sampsa Ruutu (2015). ”Platform” – *Historiaa, ominaispiirteitä ja määritelmiä*. ETLA Raportit No 47. Osoitteessa <https://www.etla.fi/wp-content/uploads/ETLA-Raportit-Reports-47.pdf>. Ladattu 16.11.2018.
- STM (2015). Jäävätkö freelancerit työttömyysturvan ulkopuolelle? Sosiaali- ja terveysministeriö 4.12.2015. Osoitteessa https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/jaavatko-freelancerit-tyottomyysturvan-ulkopuolelle-. Ladattu 5.3.2019.
- StVM 16/2015 vp. Sosiaali- ja terveystalokunnan mietintö hallituksen esityksestä HE 94/2015 vp. 8.12.2015.

Sumpli (2019). Etusivu. Osoitteessa <https://sumpli.com/>. Ladattu 8.1.2019.

91

Sundararajan, Arun (2016). *The Sharing Economy. The End of Employment and the Rise of Crowd-Based Capitalism*. MIT Press, Cambridge.

Suomen freelance-journalistit 2019. Yrittäjä vai palkkatyössä? Osoitteessa <http://www.freet.fi/freetyon-tietopankki/yrittaja-vai-palkkatyossa/>. Ladattu 26.3.2019.

Suomen Kirjailijaliitto (2015). Lausunto sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain ja työttömyysturvalain muuttamisesta (94/2015 vp). (3.12.2015) Osoitteessa <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaistuMetatieto/Documents/EDK-2015-AK-32576.pdf>. Ladattu 4.1.2019.

Suomen Muusikkojen Liitto (2015). Lausunto sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain ja työttömyysturvalain muuttamisesta (HE 94/2015 vp). (26.11.2015) Osoitteessa https://www.muusikkojenliitto.fi/wp-content/uploads/2015/11/SMLryLAUSUNTO26112015_HE94_2015vp.pdf. Ladattu 4.1.2019.

Suomen Näyttelijäliitto (2015). Lausunto sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain ja työttömyysturvalain muuttamisesta (25.11.2015). Osoitteessa <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaistuMetatieto/Documents/EDK-2015-AK-30941.pdf>. Ladattu 4.1.2019.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-7830. Tilastokeskus, Helsinki. Osoitteessa <http://www.stat.fi/til/tyti/tau.html>. Ladattu 12.3.2019.

Sutela, Hanna (2018). Alustatyö on tullut jäädäkseen – kuinka mitata sitä? Blogikirjoitus 17.4.2018. Osoitteessa <http://www.tilastokeskus.fi/tietotrendit/>

blogit/2018/alustatyo-on-tullut-jaadakseen-kuinka-mitata-sita/. Ladattu 14.11.2018.

Taiteen edistämiskeskus (2015). Lausunto hallituksen lakiesityksestä työttömyys-etuuksin rahoituksesta annetun lain ja työttömyysturvalain muuttamisesta (HE 94/2015 vp). (3.12.2015) Osoitteessa <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2015-AK-32945.pdf>. Ladattu 4.1.2019.

Taylor, Matthew (2017). *Good Work: The Taylor Review of Good Working Practices*. Ison-Britannian hallituksen tilaama itsenäinen raportti. Osoitteessa https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/627671/good-work-taylor-review-modern-working-practices-rg.pdf. Ladattu 26.2.2019.

TEM (2015). Työ- ja elinkeinoministeriön ohje TE-toimiston tehtävistä työttömyysturvajärjestelmän toimeenpanossa. 31.12.2015. TEM/2435/03.01.04/2015. Osoitteessa <https://artists.fi/wp-content/uploads/2016/06/Te-toimiston-ohje.pdf>. Ladattu 9.1.2019.

TEM (2016). *Selvitys työttömyysturvajärjestelmän muutostarpeista palkkatyön ja perinteisen yrittäjyyden välimaastossa*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, TEM raportteja 40/2016. Osoitteessa https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79079/TEMrap_40_2016_verkko.pdf. Ladattu 5.3.2019.

TEM (2017). Itsensätyöllistäminen ja jakamistalous työelämän murroksessa. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja – Työelämä 13/2017. Osoitteessa http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79272/TEMjul_13_2017_verkkojulkaisu.pdf. Ladattu 9.1.2019.

Teme (2018). Temen lausunto STM:lle yhdistelmävakuutuksesta. 19.3.2018. Osoitteessa <https://www.teme.fi/fi/temen-lausunto-stmlle-yhdistelmavakuutuksesta/>. Ladattu 7.3.2019.

Teme (2019). ItsensätYOyllistajat ja yrittajat. Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto. Osoitteessa <https://www.teme.fi/fi/neuvonta/itsensatyoyllistajat-ja-yrittajat/>. Ladattu 3.1.2019.

THL (2018). Sosiaaliturvan menot ja rahoitus 2016. Tilastoraportti 13/2018, 14.5.2018. Osoitteessa http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136366/Tr13_18.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Ladattu 7.3.2019.

Tilastokeskus (2018a). Noin 0,3 prosenttia suomalaisista sai vähintään neljäsosan ansioistaan digitaalisten alustojen kautta vuonna 2017. Osoitteessa http://www.stat.fi/til/tyti/2017/14/tyti_2017_14_2018-04-17_tie_001_fi.html (Ladattu 14.11.2018).

Tilastokeskus (2018b). Tulot ja kulutus. Artikkelit 28.3.2018. Osoitteessa https://www.tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_tulot.html. Ladattu 19.12.2018.

Torregrossa, Marco (2019). Welcome to the New Freelance Economy. Osoitteessa <https://www.euro-freelancers.eu/welcome-to-the-new-freelance-economy/>. Ladattu 12.3.2019.

Treamer (2019). Työntekijälle. Osoitteessa <https://www.treamer.com/ryhdy-treameriksi>. Ladattu 8.1.2019.

Tuormaa, Ville (2015a). Crowdfund muuttaa työmarkkinoita Saksassakin. Artikkelit *Ilta-Sanomissa*. Osoitteessa <http://m.iltasanomat.fi/taloussanommat/art-2000001897456.html?nomobile=2> (ladattu 23.3.2017).

Tuormaa, Ville (2015b). ”Klikkaustyö” leviää netissä kulovalkean tavoin. Osoitteessa <https://www.metalliliitto.fi/uutiset/-/news/1150066> (ladattu 30.3.2017).

Työterveyslaitos (2019). Työn murros haastaa uuden eduskunnan. Tiedote 3/2019. Osoitteessa <https://www.ttl.fi/tyon-murros-haastaa-uuden-eduskunnan/>. Ladattu 12.3.2019.

Työttömyysturvalaki 1290/2002.

- 94 Uber (2019a). Uber tarvitsee kaltaisia yhteistyökumppaneita. Osoitteessa https://www.uber.com/a/join?gsxp=gs18ctl_O_EMEA&rcid=11473771287&ec_exp=1&exp=70801t Etusivu. Osoitteessa <https://www.uber.com/fi/fi/>. Ladattu 10.1.2019.
- Uber (2019b). Partnereiden vakuutusurva AXA:lta. Osoitteessa <https://www.uber.com/fi/drive/insurance/>. Ladattu 4.1.2019.
- Upwork (2019a). User Agreement. Osoitteessa <https://www.upwork.com/legal#useragreement>. Ladattu 3.1.2019.
- Upwork (2019b). How It Works – Freelancer. Osoitteessa <https://www.upwork.com/i/how-it-works/freelancer/>. Ladattu 8.1.2019.
- Upwork (2019c). How It Works – Client. Osoitteessa <https://www.upwork.com/i/how-it-works/client/>. Ladattu 10.1.2019.
- Valtioneuvosto (2018). *Ratkaisuja työn murroksessa*. Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 2. osa. Valtioneuvoston julkaisusarja 30/2018. Osoitteessa http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161091/VN_30_2018_Tulevaisuusselonteko_.pdf. Ladattu 12.3.2019.
- Vaskelainen, Taneli & Nina Tura (2018). Exploring Problems Associated with the Sharing Economy. *Electronic Journal of Business Ethics and Organization Studies*, 23:1, 37–45.
- Vero (2018). Laskutuspalveluyritysten ja niiden käyttäjien verotuskysymyksiä. Artikkelin 29.1.2018. Osoitteessa <https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/62252/laskutuspalveluyritysten-ja-niiden-kayttajien-verotuskysymykset/>. Ladattu 19.12.2018.
- Wolt (2019). Wolt-yhtiön etusivu. Osoitteessa <https://wolt.com/fi/fin/>. Ladattu 8.1.2019.
- Yrittäjän eläkelaki 1272/2006 (22.12.2016).

ALUSTATALOUDEN sanotaan muuttavan työtä. Onko kuitenkaan mielekästä niputtaa kaikki alustojen kautta hankittu työ saman otsikon alle? Entä onko kyse muutoksesta, joka edellyttää työelämän sääntelyä ja sosiaaliturvan rakentamista uudella tavalla?

Kirja luotaa alustavälitteisen työn luonnetta ja tekijöitä. Se tarkastelee työehtoihin ja sosiaaliturvaan liittyviä ongelmia alustojen kautta työskentelyssä ja ehdottaa ratkaisuksi muun muassa työsuhteturvan ulottamista alustatyöntekijöihin.

Kirja toimii hyvänä tietolähteenä kaikille, jotka ovat kiinnostuneita alustataloudesta, työntekijöiden oikeuksista ja hyvinvointivaltion tulevaisuudesta.

Maija Mattila on yhteiskuntatieteiden tohtori ja Kalevi Sorsa -säätiön projektitutkija.

KALEVI
SORSA
SÄÄTIÖ

ISBN 978-952-5689-84-6